HET CONFLICT GEKOMEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

I.

Complot en Revolutie.

II.

Ons vrij Beheer. bedreigd en beveiligd.

III.

De „Vredelievenden” in de Besturen.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

HET CONFLICT GEKOMEN,

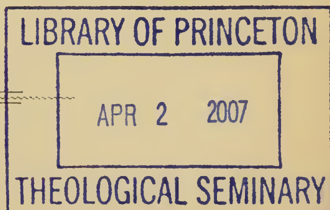
DOOR

DR. A. KUYPER.

I.

Complot en Revolutie.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

I.

ONZE FOUT.

We hebben een fout begaan; wij Geschorsten!

Nu van achteren ziet ieder *in* en ieder *buiten* onzen kring dat met één oogopslag.

De feiten toonen het, we hadden aan die schorsing kunnen *ontkomen.*

Zie maar op de *niet*-geschorsten!

Niet geschorst is Dr. Berlage, hoewel ieder in Amsterdam weet, en hij er zelf eerlijk voor uitkomt, dat hij al de mysteriën van ons geloof, op der Modernen wijs, verwerpt.

Niet geschorst is Ds. Posthumus Meyjes, die, toen er in den Kerkeraad gestemd wierd over de motie, „dat men bij strijd tusschen Gods Woord en de Reglementen, Gods Woord te volgen had", *tegen*stemde.

Niet geschorst is Ds. Brummelkamp, noch ook Ds. Lütge, die eerst toestemden, dat uitreiking der attesten aan deze moderne leerlingen *tegen* Gods Woord streed, en later staande hielden, dat Gods Woord het *eischte.*

Niet geschorst is Ds. Hogerzeil, die met zes verwerpers van den Heere Jezus Christus in het Provinciaal Kerkbestuur optrad, en, in één vierschaar met deze mannen gezeten, zijn broederen veroordeelt.

Ja, zelfs *niet* geschorst is Ds. Krayenbelt, noch de heer Hessel, die toch met ons aan het fatale artikel 41, als Kerkvoogden, hun stem gaven.

Niet geschorst zijn de predikanten VAN DER HORST, DEETMAN en VAN DER DUSSEN (om nu anderer namen maar liefst ongenoemd te laten), die eerst met ons riepen: zoo iets gaat tegen Gods hoog gebod in!, maar sinds meê uitgleden, en toezagen, dat anderen het tóch deden.

Maar *wel* geschorst zijn zij, en zij alleen, die op één avond en in één zelfde Kerkeraadsvergadering het bestonden, om èn in de Attesten-quaestie voor Gods Woord pal te staan, èn tegelijk de zelfstandigheid der Kerkvoogdij te versterken.

Hiermeê is onze fout openbaar.

We hadden moeten doen als Ds. KRAYENBELT; moeten doen als Ds. VAN DER HORST c.s.; moeten doen als Ds. HOGERZEIL; moeten doen als Ds. BRUMMELKAMP en LÜTGE; moeten doen als Ds. MEYJES; moeten doen als Dr. BERLAGE; — en indien we dát maar gedaan hadden, zou geen man in het Classikaal Bestuur aan schorsing hebben gedacht.

Maar dat deden we *niet*.

We gingen uit van de veronderstelling, dat men als Kerkvoogd en Kerkeraadslid geen *tweeërlei* geluid kan geven.

We meenden onnoozellijk, (anders dan Ds. HOGERZEIL) dat kameraadschap met de loochenaars des Heeren den discipel van Jezus *niet* betaamt.

We verkeerden in den waan, dat wie eens zegt: „Gods Woord verbiedt het!" door geen dreigement *mag* bewogen te worden, om zijn stem om te zetten,

We dachten, anders dan Ds. POSTHUMUS MEYJES, dat menschelijke ordonnantiën *niet* voor Gods Woord te laten wijken, openbare verloochening van het *Protestantsche beginsel* was.

En eindelijk, het scheen ons toe, dat te staan zooals Dr. BERLAGE staat, in een Kerkeraad die den Christus belijdt, toch niet kan.

En dat nu is *onze fout* geweest.

Hadden we ons aangesteld, gelijk deze heeren zich aanstelden, geen schorsing zou ons overkomen zijn; want alle deze heeren zitten nog op heden, in onverkorte en ongerepte eere, allerbroederlijkst naast elkander in den Kerkeraad.

Protesteeren konden we zoo luide, prediken zoo rechtzinnig, bidden zoo wegslepend, vermanen zoo roerend het ons slechts geviel; om dit alles zou geen haar ons gekrenkt zijn.

Maar dat we weigerden de Waarheid onzes Heeren, toen het er op aankwam, *in de praktijk los te laten*, dat is ons tot doodzonde aangerekend.

Dat we niet konden handelen zooals de H.H. Berlage c. s., dàt is de fout, waarover we struikelden.

Eene fout, die geen onzer, voorzoover hij eigen rust en vrede boven de eere van Gods naam liefheeft, ooit had moeten begaan.

II.

KARAKTERLOOS.

Tegenover het scherp verwijt van deze fout staat een vriendelijke vergoeding.

Een onzer felste tegenstanders erkent namelijk, dat onze houding minder *karakterloos* was, dan die der wederpartij.

Bij de „karakterschaarschte", waarover Beets klaagde, een niet te versmaden profijt.

Het was *de Hervorming*, het orgaan der verstgaande Modernen, die zoo sprak.

Met ons was het Classikaal Bestuur van oordeel, dat loochenaars des Heeren tot het H. Avondmaal toe te laten, *erge zonde voor God zou zijn*. Maar, zoo beweerde het, van deze „gedoopte kinderen der gemeente" mag iets zoo schrikkelijks niet vermoed. Dus mogen we hén vrij naar het Avondmaal helpen.

Zoo ongeveer als zeker afschaffer in Engeland, die een zoon had, die sterk dronk, en met dien jongen voor de slijterij stond. „Vader, vroeg de jongen, geef mij geld! Ik wou die herberg ingaan!" En de vader *gaf* het geld, en de jongen verliederlijkte zich. Maar, toen straks zijn vrouw hem verweet: „Hoe kondt ge dien jongen nu ook geld geven, gij die nog al afschaffer zijt, daar ge toch zaagt, dat hij er inging!" — toen antwoordde deze *Teetotaler* doodleuk: „Geld aan mijn zoon te geven om zich te bedrinken, ware ongetwijfeld *zeer erge zonde voor God geweest*. Maar van zoo zondige intentie was bij mijn jongen op dát oogenblik niets positief gebleken."

En hiervan nu hoorend, riep het moderne orgaan uit, „moet ons de belijdenis toch van het hart, dat de mannen van het Classikaal Bestuur hiermêe hun toevlucht namen „tot een *jammerlijke uitvlucht*", waarvan ze zelven al het nietswaardige gevoelden", ja, „tot een dier *gedrochtelijke fictiën*, waarvan zij, die van Confessioneel standpunt uit de reglementen

willen handhaven, maar al te dikwijls genoodzaakt zijn zich te bedienen." [1])

Een oordeel aldus in *de Hervorming* gemotiveerd:

> Hij die vast overtuigd is van dat alles, waaromtrent het Classikaal Bestuur in die woorden zijne overtuiging op den voorgrond stelt, *handelt kloeker*, meer overeenkomstig *zijne waardigheid*, *als man van karakter* en ook — *van geloof*, indien hij verklaart: ik wil mij op geenerlei wijze, ook niet zijdelings door het uitreiken van attesten, mede schuldig stellen aan het bedrijven dier groote zonde, dan wanneer hij aan het bedrijven van die zonde zich medeplichtig maakt, door bij een anderen Kerkeraad de mogelijkheid er toe te openen.

De tegenstelling is verrassend!

Bij het Classikaal Bestuur „jammerlijke uitvlucht" en „gedrochtelijke fictie".

Bij de geschorsten meer „kloekheid van handelen" en een „handhaven van hunne waardigheid, als mannen van karakter en van geloof".

o, Fiolen van smaad zijn in de jongste weken over ons uitgegoten.

Diepe, schrijnende wonden heeft men ons toegebracht.

De pijlen hebben gesnord.

En daarom is het ons zacht als een oliedrop, hieruit van den felsten vijand te vernemen, dat we althans voor karakterloosheid wierden bewaard.

III.

IS ER DAN GEEN SCHULD?

Toch zij afgebeden alle verheffing; een zonde die bij elk verdrukte en vervolgde zoo na aan de deur ligt.

[1]) Letterlijk stond er: »Het Classikaal Bestuur laat in bedoeld schrijven volgen, dat het ganschelijk niet overtuigd is, dat zij, die de getuigschriften aanvragen, »zulk eene zonde willen bedrijven." O, wij zijn er van overtuigd, dat de mannen, die dit schreven, zelven moeten gevoeld hebben, dat zij hier als handhavers der reglementen tot een *jammerlijke reglementaire uitvlucht* de toevlucht namen; tot eene dier *gedrochtelijke ficties*, waarvan zij, die van confessioneel standpunt uit de reglementen willen handhaven, maar al te dikwijls genoodzaakt zijn zich te bedienen. En het baat niet of tegenover KUYPER's beweren: het Woord Gods verbiedt mij dit reglement op te volgen, al de andere bewering wordt gesteld: en mij gebiedt het Woord Gods juist dat reglement te gehoorzamen. Want het Woord Gods is òf de Heilige Schrift als zoodanig, die natuurlijk van geen kerkelijke reglementen weet; òf wat de Heilige Schrift als Woord Gods hun kenbaar maakt; en dat is ten slotte wat de geest der heeren KUYPER en HOGERZEIL zelven getuigt en hangt niet af van wat hun *confessie* is, maar van wat hun eigen geweten van zoo eenvoudige dingen als bijv. trouw, eerlijkheid, rechtschapenheid, billijkheid en waarheidsliefde hun voorschrijft.

„Die andere de *on*trouwen, ik die *trouwe* man!" En met dat zeggen gaat het hart naar boven, terwijl toch alleen de nederige genade ontvangt. . . . .

Daarom bekennen wij als goed-Gereformeerden, en dies door het Woord geleerd, dat ook deze vervolging ons uit Gods hand toekomt en dat *Hij* het is, die deze plage over ons losliet.

Gelijk elke gebeurtenis in ons leven, die aangrijpt, zoo heeft ook deze vervolging ons den polsslag sneller doen kloppen, ons besef verdiept, de zenuw van den ernst in ons geprikkeld.

En wel verre van de hand op te heffen en te roepen: „Waarom doet Gij deze dingen?" is er in onzen kring beleden, dat onze heilige Heere wel *moest* toornen over zooveel ontrouw, als we *zelven* ons ten schuld lieten worden. Een oordeel dat van het Huis Gods begint, overmits op hen, die in dat Huis verkeeren, te zwaarder verantwoordelijkheid rust.

Eer als de „*on*trouwen" dan als de „*over*getrouwen" gevoelen we ons dus tegenover de roerende liefde van dien God en de teederheid van zijn goddelijk mededoogen.

o, Zooveel trad weer voor ons in zijn onheilig, leugenachtig licht, dat ook wij anders vergoelijkten.

De weegschaal in het Heiligdom woog weer zuiver en overtuigde ons van zooveel ongelijk.

Van een roepen dat God onrechtvaardig in zijn richten zou zijn, viel geen sprake.

Zijn doen is majesteit.

Maar .... zich in de verborgenheid der ziele schuldig voor zijn God te gevoelen, en dit saam met de broederen te belijden, is nog iets zoo heel anders dan schuldig te staan aan het *misdrijf*, waarvan menschen u aanklagen.

Job hield die twee scherp uiteen.

In *schuldbesef* voor God wegzinkend, maar niettemin fier en vrij de uitgebrachte *beschuldiging* afwerend, — aldus was steeds de positie van al wie om zijn pal staan voor zijns Heeren Naam, in moeite geraakte.

En daarom werpen ook wij ons, met heel de Kerke Gods, voor Hem, die een Verterend Vuur is, in het stof ter neder, maar... de *beschuldiging*, te dezer zake door menschen, noch wel door broederen, tegen ons geformuleerd, wijzen we, als vrije mannen, af.

Wat op 19 Januari dezes jaars een onzer *Scheurkalenders* te lezen gaf:

„Al de verdrukkingen en de vervolgingen, die de godzaligen ontmoeten, komen hun over, omdat ze tot verdediging van de Waar-

heid opstaan. Indien ze slechts hunne belijdenis wilden verloochenen en de liverei van Christus wegwerpen, *niemand zoude hen tègenstaan.*"

is een diepgewortelde overtuiging, die ook wij niet van ons kunnen zetten.

Lieten wij de eere van Gods Woord maar los, geen sterveling zou ons deren.

IV.

DE ACTE VAN BESCHULDIGING.

Waarvan beschuldigt men ons?

Van niet minder en niets anders dan van *een lang vooraf beraamd Complot, om te geraken tot een algemeene kerkelijke Revolutie, door Roof van geld en goed gesteund.*

Revolutie, door *Complot* ingeleid, en door *Roof* gesterkt.

Dát is het gruwelijk bedrijf, waarvoor wij, Geschorsten, zullen terecht staan.

Want wel stikte het Classikaal Bestuur van Amsterdam door deze toch reeds zoo donkere aanklacht, nog den zwarten draad van „*verregaande onrechtzinnigheid*"; maar, *de Hervorming* zeî het immers, dat Classikaal Bestuur doet in „gedrochtelijke fictiën", en bovendien ook die „verregaande onrechtzinnigheid" zit in *de Revolutie* in.

Er is *Complot* gesmeed.

Gesmeed in dien infamen „Broederkring", waarin alles vooraf wierd bedisteld.

Complot gesmeed blijkens het feit, dat in den Kerkeraad *niet* de adviezen van de H. H. Hogerzeil, Vos, enz. wierden gevolgd, maar die van hun tegensprekers.

Complot gesmeed, zooals blijkt uit „het geraas", waardoor de min-gelukkige adviesgevers soms in hun redekavelingen gestoord wierden.

Kortom, gecomplotteerd *is* er; want er was een meerderheid, die doorging, en een minderheid die de vlag moest strijken.

En dat kón natuurlijk niet. De *meerder*heid had behooren te zwichten.

Dat nu voorts heel dit Complot slechts een fijn gesponnen plan was, om te komen tot *Revolutie*, is te zonneklaar om het te bewijzen.

Er was een Vrije Universiteit.

Die tobde, om haar leerlingen aan een kerk te helpen.

En toen is, „*aux grands maux les grands remèdes*", de goede kerk onzer vaderen kort en goed aan die Universiteit opgeofferd.

Wild en rauwelings verbrak muitzucht de banden van het gezag!

En overmits nu zulk een bedrijf *geld* kost, en wij Geschorsten dat niet hadden, is toen in den boozen kop van één onzer de demonische gedachte gevaren, om de elf kerken van Amsterdam (met de Koepelkerk incluis), en voorts met al den schat van het Grootboek, door heimelijke list aan de Gemeente van Amsterdam te ontfutselen, en, na gepleegden roof, alle *niet*-complotgenooten „naakt aan den dijk te zetten."

Een driest bestaan, voor *Catilina's* vermetelheid te nauwernood onderdoende!

Een samenzwering, doelende op *Roof* en *Revolutie!*

Of erger nog een „schijnheilige" samenrotting! Want, weet ge, al wat onzerzijds van de *Attesten* gerept wierd, was slechts schijnvertooning en bedrog.

V.

ONS ARME VADERLAND!

Toch zou het nog minder benard hebben gestaan, indien deze Catilina, een anderen Cromwell gelijk, het niet nog verder, tot over de kerkmuren, op troon en kroon, op het landsgezag, gemikt had.

Maar ook *die* toeleg viel niet langer te verhelen.

Hij trad op in ons Parlement; en liep er wel weer uit weg, maar was er dan toch in geweest.

De omzichtige manieren van onze Portefeuille-bejagers waren wel de zijnen niet; maar het éénig vereischte, door de Grondwet gesteld, om Eerste Minister te kunnen worden, bezat hij dan toch. Hij was Nederlander.

Zijn partij in het Parlement bestond uit louter *Chauvinisten*, Beelaerts niet uitgezonderd; en al trok Rome zijn stemmen terug, toch bleef aan al deze „Rondkoppen" hun zetel verzekerd.

Zelfs een soort „Waardgelders" scheen reeds in dienst genomen; *Sappeurs* met zaag en bijl voorop; Kater veldkornet; Kortegaard (*Corps de garde*): „de Gekroonde Valk"!

Vijf man waren reeds uitgerukt.

Tijd, hoog tijd wierd het dus, dat de politieke pers zich met het boos geval ging moeien. Het „*caveant consules, ne quid detrimenti*

capiat respublica!" [1]) kwam in het Staatsblad. En toen nam het *Handelsblad* het op voor het lieve vaderland. En het *Dagblad* zon reeds op nieuwe partijformatie. En artikel na artikel verscheen: „*Wat wil Dr. Kuyper toch?*" En eindelijk, en dit deed de deur dicht, zond een *niet*-geschorst lid van den Gereformeerden Kerkeraad aan het Roomsche blad *De Tijd* deze naïeve verklaring in: „Ons streven, ons werken, ons wenschen, is er uitsluitend op gericht, om aan Dr. Kuyper zijn Waterloo te bezorgen. *Hij moet er onder!*"

Let wel: Ons *streven*. Ons *werken*. Ons *wenschen!* is, om een broeder neer te sabelen!

Dat schrijft een Christen!

En dat ingezonden aan een *Roomsch* blad!

Door een man, die *zegt* Protestant te zijn.

Het stond dan ook veeg.

Zoo veeg, dat men tot in de *aller*hoogste kringen lont rook.

De Koning zelfs, zoo las men met veel vertoon, had zich door het drijven van dezen *would-be* Cromwell in zijn ruste laten storen.

Ten paleize kwam het tot ampele conferentiën.

Nu schreven we 1886, straks staat met 1889 het eeuwfeest der Fransche Revolutie te komen.

Maar des kon men gewis zijn: Tenzij dit „staatsgevaarlijk" opzet nog in de geboorte gestikt wierd, liep het in 1889 niet malsch met ons Nederland af.

Te minder malsch, *als* het eens gebeurde, dat inmiddels de gaafheid der Synodale Hierarchie bij de Hervormde gezindheid, schade leed.

Want weet wel, in dagen als het volk redeloos en het land reddeloos schijnt, komt het op *mannen van karakter*, op integriteit van *waarheidszin* aan. En nu, wat kerk, of stichting, of genootschap is er, dat zich, waar het om de insnijding van dege karakters, om inprenting van weerzin tegen alle valsche verhoudingen, kortom, waar het om vorming van *mannen* gaat, met ons onvolprezen Synodaal genootschap durft meten?

Het is zoo!

Men heeft het wel eens boozelijk, „de kweekschool van stelselmatigen *leugen*" genoemd.

Maar die dit zei, *lasterde!*

---

[1]) »Er dreigt gevaar voor den Staat. Dat de overheid wake"!

VI.

HET COMPLOT.

School er ook „overdrijving" in deze vreeze?

Haast is men geneigd, het denkbaar te achten.

Vooral, zoo men iets naders van het fameus *Complot* weet.

Wat weet ge ons dan van dit fameus Complot te verhalen?

Dit, dat een complot gemeenlijk *in het geheim* wordt gesmeed, terwijl hier èn doel èn gang èn instrument van de daken gepredikt en van de tinne des tempels uitgeroepen is.

De Heraut was geen geheim blad, maar een blad, dat zelfs in de kiosken te koop is; en die *Heraut* riep elke week; en men gaf toe, dat zijn bazuin geen onzeker geluid gaf; en met een rondheid, die aan het vermetele, met een openhartigheid, die aan het overmoedige grensde, vertelde deze *Heraut* in alle stad en dorp, nu acht jaren lang, op welk doel, langs wat weg, wierd aangestuurd.

Den „geheimzinnigen" hoofdtrek van elk complot vindt ge dus, alvast niet.

Of school dat „geheimzinnige der samenzwering" allicht in den „Broederkring?" Schoon in naam, maar duivelsch in bedoelen!

Dit is uit te maken.

In den „Broederkring" wierd stipt notulen gehouden. Elk advies zelfs wierd opgeteekend. *En die notulen liggen desvereischt ter inzage voor elk, wien het om waarheid bovenal gaat.*

Laat ons er iets uit mededeelen.

Alles saâm, vergaderde deze Broederkring in drie jaren tijds 19 malen. Eerst iets drukker. Later al slapper. In 1882 hield men *drie* vergaderingen. In 1883 *zes*. In 1884 *vijf*. En ook in 1885 kwam men niet meer dan *vijf* malen saâm.

Wat dunkt u, lijkt dit veel op een rijpend complot?

Maar er is meer van te zeggen.

Van deze 19 vergaderingen waren niet minder dan *zeven* lees- en dispuut-avonden, waarin de beginselen van ons kerkrecht wierden bepleit, meest door Dr. Kuyper, een enkel maal door Dr. Rutgers.

En wat dáár dan wel verteld wierd?

Wel, dát zal dan nu het geheim moeten wezen, en daarom heeft Dr. Kuyper dan zeker in zijn *Tractaat van de Reformatie der Kerken*, de toen gehouden lezingen *letterlijk* doen afdrukken en doen rondzenden aan het groote publiek.

Denk er ook om, dat op de ledenrol van dezen „Broederkring" o. a. ook de namen staan van de H.H. predikanten Krayenbelt, Deetman, Geselschap, Van der Horst en Van der Dussen; en dat de laatstgenoemde, die zich thans bij de redders van kerk en vaderland liet inlijven, schier elke gewichtige vergadering, met name die over de *Attesten*-quaestie, heeft bijgewoond.

Ook in dien „Broederkring" kan het Complot dus kwalijk gehuisd hebben.

Die „Broederkring" was een allerordinairste Clubvergadering, zooals men in elk Parlement *Clubs* formeert.

Onze Tweede Kamer telt maar 86 leden, en toch reeds dit aantal bleek te groot, om, zonder vooraf gaande bespreking van gedragslijn, te geraken tot doeltreffend debat.

Ook onze Antirevolutionaire Kamerleden formeerden daarom een *Club;* en de Liberalisten hebben hún Club; en de Roomschen hielden óók saâmkomsten; alleen de Conservatieven waren er te klein in 't cijfer voor.

Geen wonder dus, dat men voor onzen Kerkeraad, die voltallig ruim 140 leden telt, óók vooraf samensprak.

Dat doet men in Parijs, in Londen, in Berlijn en in Brussel! Waarom zou men het ook niet in ons ordelievend Amsterdam doen?

Hoe ook bezien, in den „Broederkring" kan dus het Complot niet zitten [1]).

---

[1]) Het vermakelijk en potsierlijk verhaal, dat het *Utrechtsch Dagblad* omtrent dit complot mededeelde, is *te* pikant om het hier niet af te drukken.

Het kwam hierop neer:

«Uit zeer vertrouwbare bron kunnen we van de Amsterdamsche kerkelijke quaestie de volgende interessante bijzonderheden mededeelen.

«Er is te Amsterdam eene vereeniging van kerkeraadsleden, welke geheel bestaat uit volgelingen van Dr. Kuyper, en die steeds, zoo dikwijls dit noodig is, vóór de openbare kerkeraadsvergadering bijeenkomt en daar vaststelt, hoe men in den kerkeraad spreken en stemmen zal. Aangezien de leden dezer vereeniging over de meerderheid in den kerkeraad beschikken, zoo zijn de openbare vergaderingen slechts zittingen, waar de vonnissen worden uitgesproken, die in die raadkamer zijn geveld.

»Wat was nu in de maand December in een dezer geheime vergaderingen besloten? Men zou aan de kerkvoogden de vrije beschikking geven over den dienst in de kerkgebouwen, zoodat zij van den predikstoel zouden kunnen weren, ieder die hun goeddacht; de opdracht was, daarop niemand anders toe te laten, dan zulke predikanten, die echt gereformeerd waren, volgens het gevoelen van Dr. KUYPER. Aangezien nu de heer KUYPER c. s. zoowel in de kerkvoogdij als in den kerkeraad de macht in handen had, wilde men eenvoudig de macht van het laatste lichaam overbrengen bij het eerste college, omdat de kerkvoogdij geen enkele autoriteit boven zich heeft, terwijl de kerke-

Maar zat het dan ook misschien in de *Kerkeraadsvergadering* zelve? Hoor toch, wat het Classikaal Bestuur ons in de *Kerkelijke Courant* naroept.

Drie dingen: 1. Ge zijt op het kantje van den reglementairen wal gaan loopen. 2. Ge hebt niet geluisterd naar de adviezen van wijzer

---

raad altijd onder de hoogere besturen staat, en daardoor niet kon doen, wat de meerderheid wel wilde.

»Nu is er eene bepaling in het reglement van den Amsterdamschen Kerkeraad, dat, behalve de voorstellen, die op de agenda staan, ook onderwerpen mogen worden ter tafel gebracht en afgedaan, die door een bepaald aantal leden worden voorgesteld.

»Wat was nu in eene geheime vergadering der bovengenoemde kerkeraadsleden besloten?

»Op de kerkeraadsvergadering, te houden op den 21sten Dec. onder voorzitterschap van Ds. VAN DER HORST zou, staande die vergadering, aan den voorzitter worden overhandigd een couvert, waarin het bovengenoemde voorstel, om alle macht over kerken en godsdienstoefeningen in handen te stellen van kerkvoogden. Het aantal onderteekenaars was meer dan voldoende en de meerderheid zou gereed staan, om alle voorstellen, uit die enveloppe te voorschijn komende, dadelijk *en bloc* aan te nemen.

»Alvorens echter de leden dier geheime vergadering zoo de macht uit handen gaven, hadden de kerkvoogden, die ook leden dier vereeniging waren, hun plan de campagne aan hunne trawanten medegedeeld.

»De revolutie zou onmiddellijk beginnen. Aan de drie moderne predikanten te Amsterdam, de heeren LAURILLARD, TERNOOY APEL en BERLAGE, zou dadelijk het recht ontzegd worden, om als dienstdoende predikanten de kerkgebouwen binnen te treden. Zonder complimenten zouden ze buiten de deur gezet worden.

»Iets beleefder zou men een 9tal andere heeren behandelen, die wel tot de orthodoxe partij, maar meer tot de irenische richting behooren, waaronder de predikanten DE GRAAF, VAN MARKEN, HOGERZEIL, TEN KATE, VOS, ADRIANI, POSTHUMUS MEYJES en WESTHOFF.

»Men zou aan dezen kennis geven, dat men van hen liever niet meer gediend was, en dat men hun daarom vriendelijk verzocht: zich voortaan te onthouden van het voorgaan bij godsdienstoefeningen, daar men op andere en betere wijze in die behoefte zou voorzien. Dit waren er weer 9 op fatsoenlijke wijze aan den dijk gezet.

»Eindelijk zou aan eenige broeders, die wel gereformeerd zijn volgens het college van kerkvoogden, maar toch niet als makke schapen den leidsman blindelings wilden volgen, worden medegedeeld, dat ze in de kooi mochten blijven, mits absolutie vragende voor hun zonden en gehoorzaamheid belovende aan vader Abraham. Hiertoe behooren Ds. VAN DER HORST en Ds. VAN DER DUSSEN.

»Men zou dusdoende 12 predikanten te kort komen, doch voor dezen waren reeds 12 plaatsvervangers aangeworven uit buitengemeenten. De lijst dier heeren bestaat reeds en wat meer is, zij hadden zich reeds bereid verklaard, dadelijk op te treden, wanneer alles in orde zou zijn.

»Doch, o verdorvenheid van het menschdom, er was onder de schare, die in die geheime vergadering dit plan zoo kunstig had ontworpen, één Judas, die zijne broederen verried.

»Het geheim kwam ter oore van het Classicaal Bestuur, voordat de Kerkeraadsvergadering gehouden kon worden, en de Voorzitter, Ds. VAN DER HORST, was gewaarschuwd, welke dynamiet-bom voor hem zou worden neergelegd. Welke maatregelen genomen waren, om te waken, dat de inhoud van dat gewichtige pakket, dat zulk een gevaarlijke

heeren. En 3. Ge hebt „geraas" gemaakt, toen wijzer heeren u onderwijzen wilden.

Vreemde aanklacht!

Stelt, o Hoogmogende Classikalen, ge wont elk dezer drie punten, wat steekt in elk dezer drie, of ook in deze drie saâm, dan nog voor schijn of schaduw van Complot?

Ook in onze Tweede Kamer waagde Graaf VAN LIJNDEN VAN SANDENBURG zich met zijn afzetting van rechterlijke ambtenaren op het kantje van den Grondwet-wal. Naar Groen's wijzer adviezen hebben de Conservatieve heeren al bitter weinig geluisterd. En wat „geraas" aangaat, soms plasregende het interruptiën en dreunde het Binnenhof van geschuifel, gegier en gelach!

Heeft nu iemand dit ooit „complot" genoemd?

Neen, *natuurlijk* niet!

Maar weest gij dan ook niet *on*natuurlijk en bazelt van uw „complot" niet meer.

Wat is er in den Kerkeraad geschied?

Wel verre van op het kantje van den reglementairen wal te gaan loopen, schonk men er steeds klaren wijn aan elk die vroeg, en

---

brandstof inhield, schadeloos zou blijven, is een geheim van het Classikaal Bestuur, want Ds. VAN DER HORST, de Voorzitter, pareerde den slag, door, toen op den bepaalden tijd nog een enkel lid ontbrak aan het getal, vereischt, om wettige besluiten te nemen, de vergadering onmiddellijk een week te verdagen.

»In dien tijd nam het Classikaal Bestuur de noodige maatregelen, om den *coup d'état* te verijdelen en de aanslag mislukte. Het bewuste besluit kon niet tot stand komen, en de heeren ontwerpers werden geschorst. — De wereld werd daardoor, helaas, beroofd van het treffend schouwspel om te zien: »één kudde, van gereformeerde dominé's, en één herder (vader Kuyper), grazende in de vette weiden der kerkelijke goederen van Amsterdam." "

De *Standaard* teekende er op den kant o. a. bij aan:

»Er behoeft nauwelijks bijgezegd, dat dit gansche verhaal van het begin tot het einde *verzonnen*, om niet te zeggen *gelogen* is.

»Noch zulk een *couvert*, noch zulk een *plan*, noch zulk een *afspraak*, noch zulk een *entente-cordiale* met Buitengemeenten, noch iets van dit alles heeft ooit anders bestaan, dan in de verbijsterde voorstelling van een of ander beangstigd Synodaal.

»Gelukkig, dat de stipt gehouden Notulen van den Broederkring *den leugen* bewijzen kunnen.

»Die notulen liggen desvereischt, indien zich een waarheidlievend man aanmeldt, ter inzage."

Van dit aanbod is door den Redacteur van *De Amsterdammer* en dien van *Het Nieuws van den Dag* gebruik gemaakt. Beide bladen geven in hun nummer van 28 Januari een uitvoerig uittreksel dier Notulen, waaruit de volstrekte onwaarheid der »onthullingen" van het *Utrechtsch Dagblad* ten duidelijkste blijkt.

is steeds, is onverholen, is onbewimpeld uitgesproken: „Alle reglementen moeten desnoods wijken *voor het gezag van Gods Woord!*"

En wat nu de adviezen van die „wijzer heeren" aangaat, dan blijkt uit de Notulen, 1°. dat de H.H. Vos, Hogerzeil, Brummelkamp en Lütge eigener beweging nooit één enkelen stap hebben gedaan, om een dam op te werpen tegen het veldwinnend ongeloof; 2°. dat deze vier heeren zich bijna altoos met hardnekkigheid verzet hebben tegen elken maatregel, door wien ook voorgesteld, om den bedreigden dijk te kisten; en 3°. dat de argumenten, waarmeê deze heeren hun verzet poogden te rechtvaardigen, op alle punten, niet eenmaal, maar tien malen, zakelijk, uitvoerig, en meest zonder toegeven hunnerzijds, zijn weêrlegd.

Of konden deze heeren, ook al wierden ze weêrlegd, allicht aanspraak op een *succès d'estime* doen gelden? [1])

Zijn deze vier dan mannen, die ge met een Beets, met een Van Oosterzee, met een Doedes, met een Kohlbrügge onder de gesternten van eerste grootte rekent?

Ds. Lütge ook? Die zoo weinig zelfs een man als Kohlbrügge verstaat, dat hij *on*gereformeerd elk zelfstandiger karakter eener plaatselijke Kerk doemt, daar toch Kohlbrügge in Elberfeld in een Kerk geleeraard heeft, *die geheel op zichzelve stond*, van *alle* Kerkverband was afgescheiden, en juist door dat kleine kerkje van Elberfeld een zegen gespreid heeft tot in Bohemen?

En komt men nu ten slotte op het „geraas," dan zij ook daarover „kort recht" gedaan.

Niet één enkel maal heeft de Voorzitter wegens „geraas" de vergaderingen moeten schorsen.

Tien van de twaalf avonden gingen voorbij, zonder één enkele interruptie zelfs.

Soms, als de heeren van de oppositie al te veel van het geduld vergden, waagde een twee- of drietal leden soms een interruptie.

En voorts op een heel jaar kwam het *misschien* vier- of vijfmaal voor, dat er een begin van een applaudissement te beluisteren viel, maar om onmiddellijk weg te sterven. Of ook, dat er even een gegons door de zaal ging en de ontevredenheid zich meêdeelde aan de motorische zenuwen; maar altoos zoo, dat er geen halve minuut om was, of alles was weêr ademloos stil.

Dát is al.

---

[1]) Dat men om huns persoons wille voor hen wijken moest.

En na dit kort relaas tarten we elk tegenstander, om ons uit heel Europa en Amerika één vergadering van meer dan *honderd* leden te noemen, waar het zóó kalm, zóó statig, zóó bijna al te mak en leuk toeging als in den Amsterdamschen Kerkeraad.

Heel het „Complot" loopt dus op minder dan niets uit.

Daar mogen de heeren van gedroomd hebben.

Maar meer dan een „sprookje", laat het dan nu niet van *Moeder de Gans* zijn, was het niet.

VII.

HET OPENBAAR MINISTERIE.

Wie zou in zoo netelig geding het „Openbaar Ministerie" waarnemen? [1])

Een pijnlijke taak!

Men liep zoo licht gevaar „verklager der broederen" te worden.

Toch trad er een naar voren, die ongevraagd dit hachelijk stuk aandorst.

Het was Ds. H. V. Hogerzeil!

Aanvankelijk gaf dit een gevoel van verademing.

Een man als Hogerzeil, zoo dacht men, zal uit den Woorde Gods; zal uit de beginselen onzer Belijdenis; zal uit het karakter van het Protestantisme; zal uit den historischen levenstoon onzer Gereformeerde Kerken getuigen! Van niemand verder dan van hem al wat zweemt naar *chicane!*

Toch was deze kerkelijke Procureur-generaal te nauwernood even aan het woord, of de kenner voelde reeds dat het *mis*ging.

Om tweeërlei reden.

Vooreerst, omdat hij een *onwaar* standpunt koos; en ten andere, wijl hij als gewezen rechter *gewraakt* moest.

Over elk dezer twee slechts een kort woord.

Hij nam een *onwaar* standpunt in, door zich aan te stellen alsof *hij* nu eens, geheel *objectief*, uitsluitend „onbetwistbare feiten" zou mededeelen. In *hem* zou men niet den „aanklager", maar zuiverlijk den getrouwen verhaler te beluisteren krijgen.

Al wat anderen geschreven hadden was een „verdediging of afkeuring" geweest, maar hij zou leveren „eene kalme uiteenzetting der feiten" (I. p. 4).

---

[1]) Onder Openbaar Ministerie verstaat men den Officier van Justitie of den Procureur-Generaal, die de beschuldiging in rechten staande houdt.

Staat het nu echter vast, dat zelden in een kerkelijk geding een zoo door en door partijdig, een voor de vervolgden derwijs beleedigend en kwetsend requisitoir geleverd is [1]), als de heer Hogerzeil in zijn drie vlugschriftjes ter perse zond, — dan druischt het natuurlijk tegen alle recht en billijkheid in, bij den verkoop van zúlke waar nog het bordje van *den Onpartijdige* uit te hangen. En wie zulks dan tóch doet, neemt die wel iets anders in dan een *valsche positie?*

Maar ook, de heer Hogerzeil nam een positie in, waarin hij als „vroeger rechter" moest *gewraakt.*

Hij zelf toch had in het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland aan de behandeling der zaak deelgenomen, en, gelijk nu van achteren, helaas, blijkt, met zijn Christus-loochenende ambtgenooten, wel terdege tot het *dwangbevel* in zake de Attesten meêgewerkt.

Dit nu maakte, dat van tweëen slechts één kon.

Hij had óf het bedrijf der Synodale Besturen onbesproken en dus onverdedigd kunnen laten, en dan ware hij toe te laten geweest. Of wel, hij kon pleiten gaan, als ingewijde in de geheimen der Besturen, maar dan moest hij ook onmiddellijk *gewraakt.*

En toch, dat laatste bestond de heer Hogerzeil.

Al wat hij u biedt is één doorloopende aanklacht der broederen, en één daarmeê evenwijdig loopende verdediging van de Synodale Besturen; en dat wel als van iemand, *die zelf in hun raad heeft aangezeten* en op dien grond zegt te kunnen instaan *voor wat ze bedoelen.*

Het requisitoir *moest* dus misloopen; en *liep* dan ook mis. Vooral toen er ook nog het goudzand „der vrome betuiging", overheen wierd gesprenkeld. Hij, Hogerzeil, de man des vredes. Hij, de man die niets zeggen zou, of het moest zeker of waarachtig zijn. Hij, de teedere, de nauwe van conscientie! Aan *zijn* kant al het licht! En voor óns, vervolgden, niets dan de donkere schaduw!

VIII.

AXIOPISTIE.

En bleef het nog maar bij dit „onware", dit „valsche" van het door hem ingenomen standpunt. Maar er is meer, er is erger. Ook zijn *axiopistie* is volstrekt niet van verdenking vrij!

Schrik niet van dit vreemde woord, lezer!

---

[1]) Tot zelfs van een „meênemen der Kerkelijke kas." dorst deze heer ons aanklagen. Doch hierover later!

Onder de godgeleerden, vooral uit de school van den heer Hogerzeil, is dit woord uiterst gemeenzaam; want als er sprake viel van de verdediging der H. Schrift, wierd men steeds in die school geleerd, o. a. ook een onderzoek in te stellen naar de axiopistie *der Bijbelschrijvers*, d. w. z. naar „de geloofwaardigheid" van Apostelen en Profeten.

Was nu zulk onderzoek *niet* onkiesch, waar het de Heilige Apostelen en Profeten gold, wat zou ons dan weerhouden kunnen, om de vraag der axiopistie, d. i. „der geloofwaardigheid" ook bij den heer Hogerzeil te stellen?

Immers met die vraag staat of valt het *zedelijk gezag* van zijn betoog.

Wars van vitten, noch ooit gewoon spijkers op laag water te zoeken, laat ik bij dit onderzoek alles rusten wat mis gegist, onnauwkeurig voorgesteld, slordig behandeld, zelfs al hetgeen *verzwegen* is, en eerlijkheidshalve gezegd had *moeten* worden.

Bij „axiopistie" mag men niet over één nacht ijs gaan. En ik bepaal er mij daarom toe, op een twaalftal punten de aandacht te vestigen, die het vertrouwen in de axiopistie van den heer Hogerzeil meer schokken dan ons lief is.

We geven ze op het cijfer af.

PUNT EEN.

Op blz. 10 van zijn eerste stukje schrijft de heer Hogerzeil:

> De predikant alleen neemt niet aan; het is het werk van een Kerkeraadscommissie, welke bestaat uit een predikant en één of meer ouderlingen. Vertrouwt men nu een lid van die commissie niet; vreest men, dat hij leerlingen zal toelaten, die afgewezen moesten worden, dan is het juist de dubbele plicht der anderen, om op hun post te wezen.

Wat hier staat *was* waar tot op 1879. Maar na dit jaar is het desbetreffend artikel *gewijzigd*, en thans eindigt dit artikel met deze, alle dubbelzinnigheid afsnijdende woorden: „*De aanneming geschiedt, namens den Kerkeraad, door den predikant.*" 1)

Wist de heer Hogerzeil dit niet? Ik ben er zelf bij geweest, toen het hem in den Kerkeraad tot driemalen toe herinnerd is.

---

1) Wel heet het, dat »ter aanneming een predikant en een of meer onderlingen worden afgevaardigd," maar de slotzinsneê kent het absolute recht tot de eigenlijke aanneming, bij uitsluiting van de onderlingen, *alleen* aan den predikant toe. Heel het artikel staat afgedrukt in *Het Dreigend Conflict* p. 15.

Toch schrijft hij in lijnrechten strijd hiermeê, dat de aanneming, *niet* door den predikant, maar door een Commissie van drie leden geschiedt.

Hoe dit te verantwoorden?

Te verantwoorden bovenal, waar men „voorlichting" zegt aan te bieden voor een aan den doolhof der Synodale reglementen gansch ongewend publiek?

PUNT TWEE.

Op bladz. 5 van hetzelfde stukje schrijft de heer Hogerzeil:

> Nu bepaalt het huishoudelijk reglement van den Kerkeraad, dat aan ieder der predikanten twee ouderlingen worden toegevoegd, die met hem voor iedere kerkelijke wijk de wijk-commissie vormen. Bij iederen officieelen arbeid in deze wijk, welke met de ouderlingen of in hunne tegenwoordigheid verricht moet worden, moet de predikant zich dus tot zijne wijk-ouderlingen wenden. Deze zijn verplicht, en hebben dit ook op zich genomen, om hem ter zijde te staan.

Ook deze voorstelling is *onwaar*.

Er worden geen ouderlingen „toegevoegd", maar beide, predikanten en ouderlingen, worden even zelfstandig gecommitteerd. Zoo weinig zijn ze „toegevoegd", dat de wijkcommissie bij vacature ook bestaan kan uit *enkel* ouderlingen. In zoo sterken zin *niet* toegevoegd, dat bij wisseling van predikanten de ouderlingen toch blijven. Ja, derwijs het omgekeerde van toegevoegd, dat, bij de nieuwe wijkverdeeling, in 1884, *eerst* de ouderlingen de wijken verdeeld hebben, en eerst *later* de predikanten voor de onderscheidene wijken zijn aangewezen.

Op zich genomen, om elk predikant, die in zulk een wijk mocht komen, *bij te staan*, hebben ouderlingen dan ook volstrekt niet.

Wel hebben ze plechtiglijk voor God en de Gemeente beloofd, indien zulk een predikant „een wolf in schaapskooi" bleek, hem te zullen *bestrijden*.

PUNT DRIE.

Op blz 11 schrijft de heer Hogerzeil:

> Zegt men: „het tegenwoordig reglement maakt de ouderlingen tot figuranten," dan antwoord ik: „dat maakt het den ouderling dan niet alleen bij een modern, maar ook bij een orthodox predikant." En een figurant moet een ouderling nooit willen wezen. Gaat men nu wel onder dit reglement naar de orthodoxe predikanten, om met hen het werk der aanneming te verrichten, en is men dan

geen figurant, maar een aan het gewichtig werk deelnemend ouderling, laat men zich dan ook zóó in het andere geval gedragen. De Amsterdamsche ouderlingen rekenen toch niet bij de orthodoxe predikanten in de eerste plaats met hun plicht en roeping, en bij de modernen met dit kerkelijk reglement?

Deze zinsnede is in strijd met de waarheid.

Bij niet één der orthodoxe predikanten wordt aangenomen naar den regel van het thans vigeerend reglement. Zelfs is het een Kerkeraadsbesluit dit *niet* te doen. Alle orthodoxe predikanten gunnen aan den ouderling, desgevraagd, stem in het kapittel.

PUNT VIER.

Op blz. 12 schrijft de heer Hogerzeil:

Het komt mij voor, dat het niet goed gehandeld is, *het den leerlingen moeielijk te maken en de leermeesters ongemoeid te laten.* Men zoude ook hier kunnen vragen: als er schuld is, wie zijn de schuldigen?

Deze klacht tegen de ouderlingen is *ongegrond.*

Vraag het aan de moderne predikanten maar, of zij *niet schier bij elke trede* in hun ambtelijken gang bemoeielijkt zijn.

Juist aan de *leermeesters* is medewerking geweigerd, *niet* aan de *leerlingen.*

Slechts heeft men de leerlingen pogen te bewaren voor iets, waarvan ook Ds. Hogerzeil toestemt, *dat het zonde voor God zou zijn.*

Iemand nu bewaren voor zonde, is geen *bemoeilijken*, maar *helpen.*

Liefde verbood anders te doen!

PUNT VIJF.

Op blz. 13 verklaart de heer Hogerzeil:

De leerlingen der predikanten Berlage, Ternooy Apèl en Laurillard hebben door de daarvoor aangewezen commissie onderzocht willen worden, om tot het heilig avondmaal toegelaten te worden; maar deze heeft hun dat geweigerd. De Kerkeraad heeft die weigering goedgekeurd, en daarmede het onderzoek naar de belijdenis van deze leerlingen uit zijn hand gegeven.

Deze verklaring moet de heer Hogerzeil *terugnemen.*

Wie geen *recht* tot onderzoek heeft, kan ook geen onderzoek *weigeren.*

En overmits nu Art. 38 (gelijk al 's heeren Hogerzeil's eigen geestverwanten toestemmen) alle recht tot onderzoek naar de geloofs-

belijdenis in volstrekten zin aan den Kerkeraad *ontnam*, is het *onwaarachtig* om den Kerkeraad aan te klagen, alsof hij *afsloeg*, wat de Synode zelf hem te doen *verbood*.

PUNT ZES.

Op blz 7 van zijn tweede brochure schreef de heer Hogerzeil:

Weet de Gemeente wel, dat bijna alle predikanten der Ned. Hervormde Kerk, ook die hier te Amsterdam werkzaam zijn, met hunne handteekening beloofd hebben, *„om door leer en voorbeeld, bestuur en opzicht alles te doen, wat een Herder en Leeraar, overeenkomstig Gods Heilig Woord, volgens de verordeningen der Nederlandsche Hervormde Kerk, betaamt?"* Zulk een belofte beteekent toch wat.

De heer Hogerzeil zegt ook hiermeê iets, dat hij *niet* kan verantwoorden.

Hij zelf toch weet uitnemend goed, dat de woorden, die hij afschreef, volstrekt *geen belofte* behelzen, maar genomen zijn uit den beroepsbrief, waarin alleen staat, *„dat de gemeente zulks vertrouwt."*

En hij weet ook, dat de eigenlijk gezegde *belofte*, waarop alle thans geschorste predikanten alhier *bevestigd* en aan de gemeente *verbonden* zijn (en waarin de gemeente dus haar eigen beroepsbrief interpreteert) juist *omgekeerd* inhoudt, dat de Bedienaren des Woords hun ambt zullen bedienen „naar de voorzeide leer."

PUNT ZEVEN.

Op blz. 10 verzekert de heer Hogerzeil:

Daarom heeft de Algemeene Kerkeraad zich in een schrijven van 15 Februari 1869 tot de Gemeente gewend, en haar stemgerechtigden leden de vraag voorgelegd: *„Verlangt gij het behoud der tegenwoordige wijze van beheer?"* Op die vraag is met groote meerderheid van stemmen *„ja"* geantwoord.

De beteekenis van die stemming is duidelijk: *De Gemeente droeg den Algemeenen Kerkeraad op hare kerkelijke goederen en fondsen te blijven beheeren.* Men zie dit niet voorbij, want zoo terstond moeten wij hierop terugkomen.

Deze voorstelling, alsof de *Kerkelijke Commissie* eenvoudig namens den Kerkeraad beheerde, is op het standpunt van den heer Hogerzeil *ongerijmd*.

In zijn eigen reglement, dat hij als Kerkvoogd beloofd heeft stipt te zullen eerbiedigen, staat toch duidelijk in art. 1: Niet de Kerkeraad, maar *„de Commissie oefent* (krachtens den last door den algemeenen Kerkeraad op haar verstrekt), *in naam der Nederduitsche Hervormde Gemeente het beheer uit."*

En wat nog sterker spreekt, juist de advocaat der tegenpartij, de heer Molster, heeft als toenmalig Kerkvoogd, bij breedvoerig rapport, in 1874 betoogd, dat „*de kerkelijke* Commissie in 1869 haar rechtsgeldig standpunt kreeg".

De toen door de tegenpartij geraadpleegde rechtsgeleerden, de H. H. Mr. Philips c. s., oordeelden bij schriftelijk advies evenzoo.

En eindelijk in den brief aan de stemgerechtigden stond het met even zoovele woorden, *niet* dat de Kerkeraad, maar dat *de Kerkelijke Commissie* door het *Ja* der gemeente haar rechtsgeldig standpunt won.

PUNT ACHT.

Op blz. 17 durft de heer Hogerzeil stoutweg schrijven:

„De weigering der attesten heeft met deze schorsing niets te maken."

Een uitspraak, waarvan de onwaarheid blijkt uit de navolgende feiten:

a. dat op 14 December in éénzelfde vergadering dezelfde personen én voor de Beheerswijziging én tegen het afgeven der Attesten stemden;

b. dat volgens het eigen zeggen van het Classikaal Bestuur de schorsing op 4 Januari om 12 uur moest ingaan, omdat het anders 's avonds te 7 ure tot een weigering der Attesten zou gekomen zijn;

c. dat de versterking van het Vrij Beheer uitsluitend plaats greep met het oog op het conflict in de Attestenquaestie;

en *d*. dat er zonder het *dwangbevel* van de H. H. Hogerzeil c. s., om de Attesten af te geven, noch reglementsverandering, noch conflict, noch schorsing zou gekomen zijn.

Of acht wellicht de heer Hogerzeil, dat men waarheidlievend man kan blijven, en toch staande houden, dat de „moorderatie" in Alva's dagen puur politiek was en niets te maken had met de trouw der vervolgden aan hun Heer?

PUNT NEGEN.

Op blz. 12 van zijn derde vlugschrift bericht ons de heer Hogerzeil:

En bovendien, het Classicaal Bestuur was wel verplicht, om snel handelend op te treden. In verband met de gewraakte bepalingen zijn er in den laatsten tijd ook in het huishoudelijk Reglement van den Kerkeraad allerlei veranderingen aangebracht.

Nog maar een paar veranderingen waren noodig, onder anderen in de instructie van den koster der Nieuwe kerk, en men was vrij goed met alles gereed. Die veranderingen stonden als voorstellen op de Agenda voor de vergadering van den Bijzonderen Kerkeraad op Donderdag 7 Januari, en zouden zeker zijn aangenomen, indien de vergadering had kunnen doorgaan, en niet Maandag 4 Januari, de voorloopige schorsing uitgesproken was. *Het Classicaal Bestuur hield het daarom voor plicht, krachtig op te treden, voordat men met alles gereed was en het dan misschien te laat zoude wezen.*

Hier spreekt de heer Hogerzeil zichzelven vast.

Er moest *snel* gehandeld, en op **4** Januari des middags te 12 ure geschorst worden, om .... op **7** Januari, naar hij zegt, een besluit te voorkomen!

Neen, heer Hogerzeil, dan ware schorsing op **7** Januari te 12 ure nog bijtijds geweest.

Bovendien hier weêrspreekt ge uw Hoogere Besturen openlijk. Zij zeggen: er kon *geen halven dag* worden gewacht!

Zoo praat men er zich in, altoos maar om de Attesten er buiten te houden.

PUNT TIEN.

Op blz. 13 beweert de heer Hogerzeil:

Een voorloopige schorsing laat de eigenlijke schuld van iemand *onbeslist.*

Het Reglement zegt het *anders.*

Het verklaart in art. 48, dat voorloopige schorsing alleen dán mag uitgesproken, indien het „geruchtmakend bezwaar van ergerlijken aard *gegrond wordt bevonden.*"

PUNT ELF.

Op blz. 14 verhaalt de heer Hogerzeil:

Maandagavond, toen 's middags om 12 uur de voorloopige schorsing was ingegaan, hebben de meeste Kerkeraadsleden, op wie deze maatregel was toegepast, in de officiëele vergaderzaal van den Kerkeraad willen vergaderen. Het hielp niet, of de koster hun zeide, dat er geen vergadering was, en hij hun de deur niet mocht ontsluiten. Dr. F. L. Rutgers, een voorloopig geschorst ouderling, beweerde, dat de koster aan hem als Kerkmeester van de Nieuwe kerk had te gehoorzamen, en gelastte, dat hij de deur terstond zoude ontsluiten.

Ook hier is de voorstelling van den heer Hogerzeil in strijd met de stellige feiten:

Op 4 Januari was er wettiglijk, des avonds te 7 uur, Kerkeraad saâmgeroepen; en deze was niet afgezegd. *Niet*-geschorste Kerkeraadsleden kwamen daartoe op. En met deze *niet*-geschorsten meldden zich ook de *wel*-geschorsten aan, om te vragen, wat hun met dit zonderling stuk van schorsing te doen stond. Wat is hier onwettigs in?

Voorts had de heer Ds. Renier reeds twee dagen te voren; dus eer er van schorsing sprake was; te zes ure, eenige broederen in de Ministeriekamer genoodigd, teneinde inlichtingen van hen te ontvangen. Waarom mocht dit niet? Ds. Renier was *niet* geschorst. En schorsing sluit toch niet in, dat men iemand zelfs geen inlichting mag komen geven?

Maar veel erger vergrijpt de heer Hogerzeil zich aan de waarheid met dat „beweerde". Dr. Rutgers, die „beweerde," dat de koster hem te gehoorzamen had.

Ds. Hogerzeil's eigen handteekening staat toch voluit onder de belofte, dat hij bij elke censuur beginnen zal met elk geschorst medelid *als nog in volle functie zijnde te erkennen.*

Dat *beloofde* de heer Hogerzeil plechtiglijk.

En hoe *doet* hij?

PUNT TWAALF.

Op blz. 17 deelt de heer Hogerzeil aan zijne lezers mede:

> En toch stelt zich de Kerkelijke Commissie op dezen oogenblik aan, alsof haar het hoogste gezag was opgedragen.
>
> Zij weigert aan de Predikanten den toegang tot hun wettige vergaderzaal en *het archief van het Ministerie*, hetwelk aldaar wordt bewaard. Iets, waarover zij niets heeft te zeggen.
>
> Zij weigert aan den Algemeenen en Bijzonderen Kerkeraad den toegang tot zijn wettige vergaderzaal en *zijn archief*, hetwelk aldaar aanwezig moet zijn. Iets, waarover zij niets heeft te zeggen.
>
> Zij weigert aan *de Diakenen* den onbelemmerden toegang tot hunne wettige vergaderzalen en hetgeen aldaar wordt bewaard. Iets, waarover zij niets heeft te zeggen.
>
> Zij weigert aan het Classicaal en Provinciaal Kerkbestuur in de Nieuwe kerk, alwaar ook hunne archieven staan, te vergaderen, hetgeen zij tot nog toe altijd gedaan hebben. Iets, waarover zij niets heeft te zeggen.

Zoovele zinsneden, zoovele onjuistheden!

De toegang tot het archief van het ministerie (waar overigens nooit iemand naar omzag) is *niet* geweigerd.

Het archief van den Kerkeraad berust onder de hoede van den Archivaris, die bereid is, mits de Kerkeraad hem dit vergunt, aan elk eerlijk man hiervan inzage te geven.

De *Diaconie* is zoo weinig bemoeilijkt, dat in haar midden het Classikaal Bestuur zelfs brandkasten heeft kunnen openbreken, zonder dat iemand dit belet heeft.

En eindelijk, over de vraag of het Classikaal en het Provinciaal Bestuur al dan niet in de Nieuwe Kerk vergaderen zullen, hebben Kerkvoogden *alles* te zeggen, en niemand *iets* buiten hen.

Ziedaar een twaalftal punten, licht nog met tal van andere te vermeerderen.

Maar genoeg.

Over de *axiopistie* van dezen Procureur-generaal kan het oordeel reeds geveld worden.

Liever dan zúlk een voorlichting te volgen, blijf ik met de vingers aan den wand tasten.

Valsch schijnsel brengt van den weg af!

IX.

ZEDELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID.

Ongeëvenaard hard, weêrgaloos fel is de heer Hogerzeil tegen zijn vervolgde broederen geweest.

Niet in den vorm.

Van zijn cederen weefgetouw kwam niet anders dan satijn en fluweel.

Maar is het daarom minder hard, te hooren hoe de heer Hogerzeil voor ieder een ontschuldiging vindt; voor ieder een goed woord ten beste geeft; voor de Synodale Besturen; voor de Moderne predikanten; voor de Moderne leerlingen; voor al wie maar *tegen* ons is? Maar dat voor óns, vervolgden, alleen, in zijn drie boekjes saâmgenomen, elk woord van mededoogen, van liefde, wat zeg ik, van gemeene welwillendheid zelfs ontbreekt?

Aanklacht op aanklacht wordt tegen ons opgehoopt. „De *eerlijkheid* en *goede trouw* loopen bij ons gevaar." We „schenden beloften". We brouwen *revolutie*. „Rechtsbesef en waarheidszin" zijn bij ons te loor gegaan. Op roof uit, wilden we aan den haal gaan „*met de kerkelijke kas!*"

Wonder haast, dat de heusche Procureur-generaal zulke onverlaten niet crimineel vervolgd en preventief gezet heeft!

. . . .

Toch maken we op zoo streng-zedelijke opvatting geen inspraak. Het zij dan zoo.

Der broederlijke liefde worde dan de hand op den mond gelegd, en alleen de wettische Zedemeester sta tegen ons.

Mits — maar daar staan we dan ook onverzettelijk op — mits de heer Hogerzeil zelf het *fundament* van alle zedelijkheid niet loswrikke.

Dat fundament ligt, ieder beaamt dit, in onze zedelijke *verantwoordelijkheid.*

En ons grievendst bezwaar tegen zijn kastijden van de broederen met erger dan schorpioenen, ligt dan ook, nog niet in zijn *onwaar* standpunt; noch ook in het *valsche* licht, dat hij op den weg wierp; maar veel meer nog in zijn doorsnijden van de zenuw der *verantwoordelijkheid* op zedelijk gebied.

Want dat, en niets minder deed de heer Hogerzeil.

Met de stukken kan het getoond!

Niet legale, maar *zedelijke* verantwoordelijkheid stelt u, naar de aloude leer van alle Christenkerken, aansprakelijk: 1⁰. voor wat ge *rechtstreeks;* 2⁰. voor wat ge *zijdelings* doet; en 3⁰. ook voor wat ge in *zedelijken* zin zeker weet, ook al kondt ge het niet in rechten bewijzen.

Ge zijt geweermaker, en verkoopt wapenen. In drift en opgewondenheid stuift plotseling iemand uw winkel binnen, en in overspanning, . mét dat hij het geld op uw toonbank werpt, vraagt hij u om een dolk. Gij, van uw zij, vraagt dien overspannen mensch: „*Ge wilt toch geen moord begaan?*" Maar hij *weigert* te antwoorden. „Ge mist het recht", zoo beweert hij, „om mij zulk een bekentenis af te vergen!" Maar juist dat zwijgen maakt uw onrust nog te sterker gaande. Immers juist door dat zwijgen weet ge nu zoo goed *als zeker*, dat het met dien man niet pluis is. En kortaf scheept ge dien wilden kooper af met de stellige weigering: „*Een dolk geef ik u niet!*"

Nu zou elk ander zeggen: „Bravo van dien geweermaker! Verkoopen was hem winste; *niet* verkoopen schade; de man dreigde hem nog op den koop toe!" En toch, hij mócht niet anders doen. Door *wel* den dolk te geven, ware hij medeplichtig aan moord geworden.

Zoo leert het elk meester van Moraliën. De *zedelijke* verantwoordelijkheid beslist hier!

Maar hiermeê nu is de heer Hogerzeil het volstrekt *niet* eens.

Dat lijkt er niets naar!

Neen, zegt hij, tot die weigering had die winkelier *volstrekt geen recht.* Hij houdt winkel, en wie winkelt, moet leveren aan wie geld biedt. En nu *kan* het wel zijn, dat die man op moord zon; maar dat gissen beteekent niets; in zaken, tegenover een eerzaam kooper, *mag* niemand op *vermoedens* afgaan. Hoe velen kochten geen dolk met het eerzaamst bedoelen! En bovendien, die man *hoefde* aan dien winkelier niet te zeggen, wat hij met dien dolk doen ging. Tot die vraag zelfs was de verkooper niet gerechtigd!

Of op de *attesten* overgebracht!

Als men modern is naar het heilig Avondmaal te gaan, natuurlijk, dat is doodelijke zonde. En als de Kerkeraad geweten had, dat de leerlingen van de H.H. Berlage c. s. *modern waren*, zou het wel God geklaagde schande geweest zijn, bijaldien de Kerkeraad hun ook maar één *attest* had durven uitreiken. Maar.... dát wist de Kerkeraad niet *zeker!*

Wel had het er al den schijn van!

Wel is er niemand in heel Amsterdam, die het anders gelooft.

Wel zou de heer Hogerzeil, als men zijn pink eens in de deur klemde, zelf voor God moeten erkennen: „Ja, eigenlijk, Heere, mijn God, geloof ik het zelf ook niet anders!"

Maar.... het is niet reglementair bewezen.

Hun is wel *gevraagd*, of ze den Heere Jezus gingen belijden, en wel hebben ze botweg op die vraag *gezwegen;* maar dat móćht de winkelier in *attesten* hun dan ook niet afvragen.

Wilden zij *niet* spreken, dan moest het begaan van zoo doodelijke zonde hun *vrij gelaten.*

Hun die doodelijke zonde te willen beletten, o, het ware misschien Christelijke liefde, maar in geen geval ware het *„stipt reglementair"* geweest!

. . . .

Zeg zelf, eertijds soms zoo treffelijke Hogerzeil, hoort ge bij dit uw casuïstisch beweren, het fundament zélf der zedelijkheid niet onder uw voeten kraken?

Een *„gedróchtelijke fictie"*, een *„jammerlijke uitvlucht,"* noemde een modern weekblad het.

En gij zijt Christenleeraar!

En den band zelf der zedelijke *verantwoordelijkheid* sneedt ge in zijn fijner weefsel door!

X.

IS REVOLUTIE *ALTOOS* ZONDE?

„Rebelleeren", „muiten", „opstaan", „oproer in het land verwekken", is in den gemeenen zin een gruwelijk, gansch vermetel, van God gevloekt bedrijf.

„Revolutie" is voor den man, die er schuldig aan staat, een meest doodelijk brandmerk.

Waar men ook de oogen voor sluite, voor den rebelleerder, den oproermaker, den muiter geen pardon!

Hoe verbaast ge u dan nog, dat men ook over u, geschorste Kerkeraadsleden, dat booze woord met voorliefde, dit schelle woord op het luidst, dit verpletterend woord het aanhoudendst van allen kant heeft uitgeroepen?

De Haagsche Kerkeraad ging met zijn „Revolutionair" voorop!

Het *Handelsblad* volgde.

De *Kroniek* kwam achterna loopen.

Zelfs *Recht voor allen* deed meê.

En zoo ook deed de heer Hogerzeil!

Van het *Complot* viel niets te bewijzen. Daarover *moest* men dus wel heenglijden; want puur, klinkklaar „liegen," gelijk in het *Utrechtsch Dagblad* zeker correspondent dit deed, loopt toch al te zeer in den kijk. Maar de *Revolutie*, die beraamd en tot begin van uitvoering gekomen was, dat is en blijft de horen, waarbij men deze koe wil aanvatten en . . . . naar het outer sleepen.

In die aanklacht van „Revolutie" ligt uw *vonnis!*

Daarom terstond, vóór alle verder debat, de categorische vraag: Is Revolutie *altoos* zonde?

Vloekt, veroordeelt ge *alle* Revolutie?

Sterker nog, laat zich nooit een geval denken, waarin ge de Revolutie niet als *infaam* vonnist, maar als heldenbedrijf *looft?*

Zie die vraag wel in de oogen.

Denk ze scherp in.

En geef geen antwoord, eer ge u deugdelijk bezonnen hebt.

Is Revolutie ALTOOS *zonde*?

En dan meenen we ons te herinneren, dat zeker klein land de laatste twaalf jaren, slag op slag; keer op keer; nationale feesten vierde. Jubilaeën van drie eeuwen her. Waarbij de rijmers van „Oranje en Spanje" zongen. En al de vreugd der kleinen was, om af te geven op den Spanjool.

Aan die nobele feesten deed al wat nobel in den lande was meê, Rome natuurlijk uitgezonderd. Maar anders heel de pers, alle geletterde kring. Ook onder ons *alle* richtingen. Ieder loofde, ieder prees, ieder verheerlijkte, wat de Geus en wat Marnix en wat Prins Willem van Oranje tegen Filips en Alva hadden bestaan.

Men noemde dat: *den Opstand tegen Spanje*, en zong dat die *Opstand* schoon, die *Revolutie* onze redding, dat *Omwentelen* van het Staatsbestuur de geboorte onzes volks was geweest.

In onze kerken, ook in de Haagsche kerken, heeft men er God voor gedankt.

Ah, zoo! dus is *niet* „alle" Revolutie zonde. Eer omgekeerd zijn er dus ook Revolutiën, die mochten, moesten; die plicht, en eer, en vreeze Gods gebood.

Van 1688 leeren onze kleinen op hun tabelletje: „*Engelsche Revolutie. Willem III verdrijft de Stuarts.*"

En nu, neem wat boekje van Nederlandsche historiën ge wilt, op openbare en neutrale en bijzondere scholen, overal en allerwegen vindt ge ook déze Revolutie als heldenstuk, als blijk van vroom bedoelen in onzen Willem van Oranje geloofd.

Twee Revolutiën dus reeds, beide om het eerzaamst, en beidemaal inééngevlochten met Oranjes schoonen naam.

Toch voegen we er nog een derde aan toe.

Ook met Oranje!

Toen in 1813 heel ons land tegen Frankrijks satellieten *opstond*. Ook een Revolutie, door den overkalmen Van der Palm in het zangerigst proza bezongen.

Reeds *drie* Revolutiën dus voor één, die *geen* brandmerk, maar *eere* brachten, en die met name door de deftiger leeraars, zoo hier als overzee, steeds van den kansel zijn hoog gehouden.

Het antwoord op de vraag is er dus.

Is Revolutie *altoos* zonde?

Stellig *neen!*

XI.

MAAR IN DE KERK DAN TOCH?

Nog houdt men aan.

Dan niet *alle* Revolutie zonde; soms Revolutie zelfs blijk van vreeze voor God; maar. . . . „dat ziet op *politieke* beroering; en gij, geschorste Opzieners, hadt *in de Kerk* oproer gesticht."

„Op politiek erf *moet* het soms tot Revolutie komen. Anders had een Vargas half ons land uitgemoord. Maar dit redt *u* niet. Gij stondt op als muiters tegen „kerkelijke" reglementen. En dat nu is het onvergeeflijke. Want *in de Kerk* mag zoo iets nooit!"

Inderdaad?

Mag in de Kerk zoo iets *nooit?*

Mag in de Kerk *nooit* een gemeente, een prediker, een kerklid *gehoorzaamheid weigeren* aan wat een hooger Kerkbestuur gebiedt?

Dit vatten we niet.

We meenden toch op 31 October jarenlang van de „*gezegende Kerkhervorming*" te hebben vernomen. We meenden, dat de Synode zelve alle predikers tot gedachtenisviering van die „gezegende Kerkhervorming" had aangespoord. We meenden, dat men onder ons, Protestanten, het verdoemen van Luther als oproermaker nog aan Rome en haar aanhang overliet. We dachten zoo, dat onze martelaren zelfs door ironisch-Irenische mannen, als Hogerzeil, met eere om huns bloede wille herdacht wierden. Kortom, we leefden nog altoos in de inbeelding voort, dat de kerkelijke Revolutie, die onze vaderen tegen de toenmalige Hoogere Besturen in de Hiërarchie van Rome doorzett'en, *niet* met smaad overdropen, maar met een lauwer gekroond wierd.

Er staat bij de Leidsche barrière een *Koepelkerk!*

Die kerk dagteekent van 1878, toen Amsterdam jubileerde over zijn kerkelijke Revolutie van voor drie eeuwen.

En de geestdrift voor dien kerkbouw, *monument van roemrijken opstand tegen kerkelijke Besturen*, is ontvonkt niet door een driftigen hoop, maar door onnavolgbaar rustige burgers als onzen Hasebroek; en voorts door een Hogerzeil, een Vos, een Adriani; juist de mannen, die thans al wat niet wil bukken, breken willen.

Komt het wellicht daar maar vandaan, dat hun kerkbouw niet slagen wilde?

Doch dat doet er niet toe.

Hoofdzaak is, dat óók de Reformatie openbaar verzet was tegen wettig bestaande Hoogere Besturen; en dat niemand dezer heeren het hart nog in 't lijf heeft, om openlijk te zeggen: *De Reformatie keur ik af.*

XII.

CURAÇAO.

Zoo blaast ge dan weer een veer van den mond.

Revolutie kan ook *geen* zonde; kan goed; kan plicht voor God zijn.

Maar nu raak ik verward. Want nu zegt de Nihilist: »Dus ook voor mij een vrijbrief!" en de Communist begint Luther te loven.

Soms kan Revolutie prijslijk zijn, maar daarom is nog niet elk verzet tegen de bestaande Besturen goed te pleiten.

Er moet dus gekozen, geschift worden.

Eilieve, waar is uw maatstaf?

. . . .

„Curaçao is een eiland op Venezuela's kust, dat toebehoort aan Nederland, en staat onder *onzen* Koning.

„Maar 't ligt gevaarlijk.

„Venezuela had het, o, zoo graag.

„En hier kan men zeker van zijn, bij de eerste botsing waarin Nederland komt, pakt Venezuela van de kust af ons Curaçao in.

„Men mag dus wel toezien.

„Voor Curaçao vertrouwde officieren, soldaten die niet zijn om te koopen, en vooral.... een gouverneur waar men op aan kan!"

Zoo schreef een Nederlandsch diplomaat voor ettelijke jaren, toen het met Venezuela spannen ging.

Sinds verliepen jaren.

Stel we zijn in 1900.

De vrede in Europa is verstoord. Ook ons land is in den krijg gewikkeld. Geen schip van 's Konings marine kan meer naar de West.

En wat het ergste is, de Koning *heeft zich in zijn Gouverneur bedrogen.*

Met een vrouw van Spaansche herkomst gehuwd, liet hij zich, door de Venezuelanen, in landverraad inwikkelen. De zaak is geklonken. Een Venezuelaansch commissaris is reeds ten paleize aangekomen. Nog de éene moeilijkheid slechts, hoe met het garnizoen te doen, en Curaçao is voor altijd verloren.

En nu gaat de ontrouwe gouverneur naar de kazerne; zegt wat hij in 't zin heeft, en gelast 's Konings troepen de wapens neer te leggen en zich over te geven aan den vreemden man.

Wat zullen die officieren? Wat die soldaten doen?

Fier weigeren ze gehoorzaamheid.

„Leve Oranje!" is het luidkeels uitgegilde antwoord. *„Wij blijven trouw aan Koning Willem Drie!"*

. . . .

Hier was *tweeërlei* Revolutie.

De éene van den gouverneur tegen zijn Koning. De andere van het garnizoen tegen zijn wettigen gouverneur, aan wien het gehoorzaamheid beloofd had.

En toch aarzelt ge niet.

Ge roept uit één mond: „Die gouverneur was een valschaard! maar het garnizoen deed zijn plicht gestand!"

En nu, *hebt* ge hiermeê niet uw maatstaf?

XIII.

DE SOUVEREINITEIT IN DE KERK.

Breng dit beeld van Curaçao op de Kerk van Christus over, en ge zijt er immers.

Wie is voor de Kerk, wat voor Curaçao Z. M. Koning Willem III is?

En ge kunt immers niet anders antwoorden, dan: *Koning Jezus*, *niet* in figuurlijken, maar in geheel *eigenlijken* zin.

Dat verstaan de ongeloovigen niet.

Maar de geloovigen wel.

Wie gelooft, weet dat Koning Jezus al den dag en al den nacht, ook als wij sluimeren; elke Kerk, in wat werelddeel ook gevestigd, gadeslaat, verzorgt en daadwerkelijk *regeert*.

Niet in zwakker, maar in veel strenger zin, dan Koning Willem III uit het paleis in 's-Gravenhage *regeert* over Curaçao, regeert Koning Jezus van uit het geducht paleis boven den Melkweg, élke Kerk, en zoo óók zijn Kerk in Nederland.

Maar evenals Curaçao heeft ook zijn Kerk in Nederland een *gouverneur*.

Die gouverneur is *de Synode*, en ónder die Synode heeft Koning Jezus in elke plaatselijke kerk zijn ambtenaren en krijgsknechten; zijn geestelijk garnizoen; officieren en manschappen.

En wat is nu gebeurd?

Precies wat we van Curaçao schetsten.

Die gouverneur, d. i., de Synode, laat zich verleiden tot landverraad, en speelt de eigen bezitting van Koning Jezus in handen van diens vijand.

Nog slechts ééne moeilijkheid rest, en die schuilt in de plaatselijke Kerken met heur bezetting.

En nu gelast ook déze ontrouwe gouverneur aan de plaatselijke Kerk van Amsterdam, om de wapenen neder te leggen en meê af te vallen van heur Koning en Heer!

Maar, God zij lof, dat weigert die Kerk.

Leve Koning Jezus! is het driewerf hoerah, dat ze den trouwelooze durft toeroepen: „Wij weigeren gehoorzaamheid! We doen aan uw verraad niet meê!”

. . . .

Ook hier dus *tweeërlei* Revolutie.

De éene van de Synode, als gouverneur, tegen Koning Jezus; de andere van ons tegen dien ontrouwen bewindhebber.

En nu, zou uw oordeel nog twijfelachtig zijn?

Maar immers, ge *kunt* niet aarzelen, en eer ge het wist, schoot het uw lippen reeds over: „Vang dien trouwelooze, en eer die trouwe dienstknechten!”

En dát nu is de zaak der *Attesten* geweest!

XIV.

GA ER DAN UIT!

Toch nog éene vraag: Is er niet nog *een derde!*

Als de dappere soldaten van Curaçao zich eens *niet* tegen den gouverneur hadden verzet, maar óf onder protest hadden berust, óf in aller ijl eersteklas-passagiersplaatsen hadden besteld op de eerst-vertrekkende mailboot, om maar van het eiland weg te komen, — ware dat toch niet nóg nobeler houding geweest?

Ik denk, onze Koning zou bij aankomst van de mailboot, man voor man, die laffe vluchtelingen hebben opgevangen en in de boeien geslagen, wegens desertie en schending van hun eed!

Want met die fraaie passagiersbiljetten ware Curaçao alvast weg geweest!

Alleen *stand houden op de plek zelf* was naar plicht en eere!

En toch, hoe ongelooflijk het ook schijne, toch is zulk een „afreizen met de mailboot” de voorslag, dien meergemelde Ds. Hogerzeil in goeden ernst aan zijn medekrijgsknechten van Koning Jezus doen durft.

Lees maar op blz. 22 van zijn eerste brochure; daar staat het.

Ik zou zeggen, wanneer er in een Kerk als de onze dingen gebeuren, die men met Gods Woord en haar duidelijke belijdenis in strijd acht, dan is het dure plicht op iedere wettige wijze daartegen te protesteeren en te pogen er onder Gods zegen verandering in te brengen, maar slaagt men niet, vindt men bij de wettige besturen geen gehoor, dan blijft er niets anders over dan om *of zulk een Kerk te verlaten, of onder protest er in te berusten*, hopende en biddende, dat de Heere God het zelf wenden mag.

Oorspronkelijk was dit denkbeeld van den heer Hogerzeil niet. De heeren Douwes en Feith, uitgevers van het „Kerkelijk Wetboek", beiden aarts-Synodalen, waren hem in deze prachtige vondst vóórgeweest.

„Betaamde het niet", zoo vroegen deze op blz. X hunner Inleiding, „betaamde het niet aan eerlijke mannen, aan zulken, van wie men verwachten mag dat ze het recht en den vrede liefhebben,.... óf te trachten om door alle wettige middelen „redres te krijgen", óf, zoo men dit onmogelijk acht, en meent niet te *mogen* gehoorzamen, *zijne betrekking als bestuurder der kerk neêr te leggen, zoo niet de kerk zelve te verlaten*, liever dan voort te gaan, haar te beroeren".

Prof. Dr. J. J. van Toorenenbergen maakte in 1879 op deze woorden, (met die van den heer Hogerzeil volmaakt eensluidend) deze scherpe kantteekening: „Inderdaad dit is duidelijke taal. *Rome kan er zich bij neerleggen.*"

We betuigen aan Dr. Van Toorenenbergen met deze kernachtige maar scherpe critiek onze hartelijke instemming.

Onder *Rome* moet men zoo spreken, maar wie *Protestant* heet en zulk een advies durft geven, kwetst zijn eigen levensbeginsel.

Het zou wat fraais zijn!

Ge zijt van Gods wege in uw ambt geroepen. Plechtiglijk hebt ge bij uw bevestiging beloofd, tegen het indringen van de wolven in de kudde te zullen waken.

En nu komt de wolf, en hij spert zijn muil tegen u, en gij.... zet het op een loopen.

Wat soort Kerkbegrip huldigt men toch?

Zonder dat er een geestelijke Synode is, die recht heeft in geestelijke zaken te beslisssen, zal men aan een ongeloovig Bestuurscollege heel de Kerk van Amsterdam overlaten!

Uw Kerk zal met een zwemclub, een dierentuin, een sociëteit op één lijn staan. Gevalt het u niet langer, dan bedankt ge voor uw lidmaatschap. En uit is het!

Is er dan geen leer der *Verbonden* meer?

Verloor de *Heilige Doop* onzer kinderen dan zijn beduidenis?

Ben ik dan in die kerk niet *geboren?*

Heeft dan de plant geen wortel, en die wortel geen vezelen meer? En rukt ge die dan maar los uit den bodem, op gevaar af dat straks alles verdorre?

Ge leeft bij vader thuis; maar vader is, helaas, een verkeerde.

Hij wil dat ge dingen doet, die God zegt dat ge *niet* doen moogt. Moet moeder, moeten de kinderen nu maar hun ontslag uit het huisgezin nemen, hun biezen pakken en den breeden weg opgaan?

In trouwe, onze Gereformeerden denken er anders over.

Ook al *zet* men ze er uit, daarom *zijn* ze er nog niet uit. Ze zullen *taai* van vezelen blijken.

Van hun plek gaan ze niet!

En een hond is sterk op eigen erf.

XV.

MAAR GE *DRIJFT* DAN TOCH REVOLUTIE?

„Maar nu op den man af, gij, Weleerwaarde Heer Van Son, die aan het hoofd der geschorsten staat, spreek, wees eerlijk, *drijft* ge dan toch geen *Revolutie*?"

Veilig durven we op die vraag, zoo in zijn naam, als in naam van al de geschorste Dienaren Christi antwoorden: „Ja, waarlijk, dat is ook zoo, en dat we deze Revolutie drijven, is ons een roem, is onze eere!"

Doekjes voor het bloeden verachten we.

Voor bloempjes strooien en *ver*bloemen is het de ure niet.

Weg met alle bemanteling!

Ja, gewisselijk, wat we bedoelen, *is* Revolutie, d. w. z. eene *omwenteling* van ons kerkelijk Bestuur.

We wenschen, dat, gelijk de Arminianen het noemden, *de wet in onze Kerken zal verzet worden.*

We prediken het van de daken, dat *onderwerping* aan de Hoogere Besturen, waar ze tegen Gods Woord ingaan, voor de Kerke Christi giftiger is dan de kanker die des daags voorteet, en dan de pestilentie die des nachts verderft.

We verklaren niet in het geniep, maar midden op de markt, dat we ons vastelijk hebben voorgenomen, in zulk geval *niet* te gehoorzamen.

Luther deed het ook niet.

Calvijn paste er wel voor.

Onze martelaren lieten zich liever levend verbranden.

Revolutie, o, zeer zeker, revolutie in de Kerke Christi tegen elk Christus verwerpend, zijn Majesteit hoonend, zijn Woord vertredend gezag!

Om een Bestuur in onze Kerk roepen ook wij. De eenheid onzer

vaderlandsche Kerken is ons onlosmakelijk. Tucht smaden we niet; we roepen ze juist in.

Alle Independentisme ligt ons verre!

Maar als er een man, of een macht opstaat, die tot Sadrach, Mesach en Abed-nego zegt: *Knielt!;* of tot Daniël: *Aanbid!;* of tot de Maccabeën: *Eet zwijnenvleesch!;* of tot de eerste Christenen: *Wierookt voor Augustus!;* of tot Calvijn: *Kus het crucifix!* — dan bidt elk onzer van den God der vaderen, den Machtige Jacobs, dat Hij ons geloofsmoed en getrouw makende genade geve, om tegen zulk een dwingelandij der conscientie nooit anders te verkeeren dan in staat van *Revolutie.*

In staat van diezelfde Revolutie, die van het paradijs af elk kind van God gedreven heeft tegen den *Overste der Wereld*, wien onze Heer en Heiland door de goddelijke Revolutie van Golgotha zijn macht en zijn geweld ontwrongen heeft.

Van even gelijke Revolutie, als waarmeê de heilige Apostelen onzes Heeren, wel verre van er uit te loopen, het Sanhedrin weerstaan hebben.

Een Revolutie, die in het „Gode meer dan den menschen gehoorzamen" haar onsterfelijke leuze; in het namelooze lijden van alle edelen van ons geslacht haar wijding ontving.

Die ons afscheidt van al de laffe en onfiere zwichters, in wier borst nooit het vuur noch de gloed noch de goddelijke bezieling der Vrijheid getinteld heeft.

Een Revolutie, die ons met alle strijders voor den Naam des Heeren, in alle eeuw, onder alle volk, saâm verbindt.

En vindt men dan goed, ons deswege „oproerlingen" te schelden, dan laten we *den Kerkeraad van 's-Gravenhage* uit zijn betere dagen voor ons pleiten, die nog in 1879 uitriep:

> Nu zegt Ge wel: *Dat is oproer!* maar wie zóó spreekt, geeft zich geen rekenschap van wat *oproer* eigenlijk beteekent. Het is juist gehoorzaamheid aan de hoogste macht, de eerste wet der Kerk. Elke kerkeraad is allereerst gehoorzaamheid schuldig aan de Kerk, die hij dient, d. w. z. aan den Heer der Gemeente, die hem geroepen heeft. Ook de Synode staat in dit opzicht met den geringsten kerkeraad gelijk.
>
> Indien nu de Synode recht wil maken wat krom en krom wil maken wat recht is, dan moet *zij* dat weten en verantwoorden; — maar dan wordt het *plicht* d. w. z. *getrouwheid* aan de Kerk en *gehoorzaamheid* aan den Heer der Gemeente, voor ieder, die het gepleegde onrecht inziet, te zeggen: Ik ga *niet* mede, *uit gehoorzaamheid.*
>
> Dat is geen oproer, geen geweld, geen revolutie; want het is

het blijven staan voor het recht, het wezen en den grondslag der Kerk, die wèl kunnen worden geschrapt uit een wetsartikel, maar nimmer kunnen worden weggenomen, *zelfs niet door de Synode der Ned. Herv. Kerk.*

Of beter nog, dan roepen we als garant Dr. Van Toorenenbergen op, die in datzelfde jaar in zijn bekend *Advies* zoo pittig getuigde: „We zullen ons wel wachten, van *oproer* aan te klagen hen, wier concientie getuigt, dat zij gebonden zijn aan Gods Woord!"

Of neen, noch achter den Haagschen Kerkeraad, noch achter Dr. van Toorenenbergen willen wij schuilen.

Onzer is een beter schild, een treffender beukelaar!

Hij, in bewonderende aanbidding voor wien aller knie zich onder de verlosten des Heeren nederbuigt, Hijzelf, de Leidsman en Voleinder onzes geloofs, is ook een „oproerling" gescholden.

Zoo schelde men ons dan met Hem.

Den dienstknecht ga het niet anders, niet beter dan zijn Heer!

XVI.

DE REVOLUTIE GEREGLEMENTEERD.

En nu ten slotte dezelfde vraag nog ééns: *Wie* is eenig wettig, door God gezalfde Koning óók in de Kerk van Nederland?

Is het *Jezus, de levende Christus*, of is hij het *niet*?

Zeg nu *neen*, en ik staak met u alle verdere discussie. Maar ook zegt ge, in de verrukking der ziele, met de geschorste Kerkeraadsleden: „*Ja*, gewisselijk, *Hij* Koning, *Hij* eeniglijk, *Hij* eeuwiglijk, *óók in zijn Kerk!*" — dan eisch ik ook uw onbewimpelde en onvoorwaardelijke bekentenis: dat onze Synodale Hiërachie *in staat van openlijke Revolutie tegen dien wettigen Koning der Kerk verkeert.*

De *personen*, die op de onderscheidene sporten van die Hiërarchie hun voet zett'en, blijven daarbij buiten het geding. Er kunnen er onder zijn, en er staan er zelfs op de hoogste sport, die *voor hun hart* geen ander dan „Jezus tot hun Koning kozen!"

Maar dit spreekt de Hiërarchie niet vrij.

Zij, de Organisatie, is *de schuldige!*

En waar wij, geschorste en vervolgde Dienaren Christi, met gretigheid uw aanklacht overnamen, er onze eer in stellend, dat we tegen een ongoddelijk gezag, uit drang der consientie, wel waarlijk *Revolutie* drijven; daar behoort dan nu ook het Synodaal bedrijf zijn echten naam te voeren, als *Revolutie* tegen den Heere en zijn Gezalfde!

„De Revolutie gereglementeerd!" noemde de heer Hogerzeil het, wat de Kerkeraad van Amsterdam op 14 December aan de Kerkvoogdij dorst gelasten. Nu, daarover voele hem een volgend vlugschrift aan den tand. Maar wat een „Vader in Christus" met terugslag op dien kwinkslag den heer Hogerzeil voor de voeten wierp, dit dient thans reeds afgedaan?

„Gij spreekt, zoo schreef die vrome, vroede man, gij spreekt, o, heer Hogerzeil, van een revolutie, die de Kerkeraad van Amsterdam zou gereglementeerd hebben; mag ik u eens, op uw conscientie af vragen, of de Synode deze zeventig jaren in hoofdzaak wel iets anders gedaan heeft *„dan Revolutie reglementeeren tegen onzen Koning en Heer!"*

Die vraag sneed diep in.

Het was de diepe wonde der Concientie blootwoelen!

Altoos „reglementen" en nogmaals „reglementen", en van iets anders dan „reglementen" weten onze Synodalen niet

En wat is nu in heel dit „reglementen"-stel het logisch zich ontwikkelend *beginsel?* Wat zit er in die „reglementen" voor *ziel?* Wat *adem* waait er u uit tegen? In wat *richting*, ter verwezenlijking van welke *moedergedachte*, veranderen, wijzigen en vervormen ze zich gestadig?

En wie durft dan opstaan, en mij in het aangezicht weerspreken, als ik zeg: „Dat heel deze Reglementen-bundel slechts op één doel mikt, t. w. om vrijheid in de Kerk te verzekeren aan wie *niet* knielt voor Christus als zijn Heer!

Te maken, dat een modern prediker *altoos*, een klagend belijder van den Heere Jezus *nimmer* gelijk kreeg, is dat of is dat niet de doorzichtige toeleg van heel dit Hiërarchisch weefsel geweest?

Versmalt zich van 1816 tot nu toe niet almeer de belijdende rand waarmeê het kunstig geheel aanvankelijk nog omzoomd was, en is al de lijdensgeschiedenis onzer kerk, de laatste vijftig jaren wel iets anders geweest dan een gestadig wassen van de reglementaire macht, die den Christus hoonen dorst?

„Hij, de Christus, minder worden, en ik, Synode, wassen!" — is dat niet het vermetel *Excelsior* geweest, waarmeê dit Hiërarchisch Besturenstel naar telkens hooger machts-plateau opklom?

Is er ooit een loochenaar van den Christus uitgeworpen? En trof niet elke banbliksem van dit machtig Lichaam onveranderlijk een Dienstknecht des Heeren, één die Hem als Koning beleed?

„De Kerken van onder Jezus weg, en naar zich toe, en onder haar

macht te trekken, is dát of is het niet, naar aller toegeven, het rustelooze kruien van dit Synodale oeverzand geweest?

o, God weet het, hoe zijn trouwe volk al deze vijftig jaren tegen dit Synodaal Bestuur gezucht, tot den Heere geklaagd en om verlossing gebeden heeft.

Kon men onze verstorven vrienden, kon men een Cock, een Scholten, een Witteveen, bovenal een man als Kohlbrügge nog eens hooren klagen, als hij de bitterheid zijner ziel tegen dit ongoddelijk Synodale wezen uitgoot!

Er is zoo vurig, zoo aan alle plaatsen des lands, zoo zonder ophouden, om verlossing van dezen Egyptischen drijver gebeden.

Of liever, neen erger, dan ooit de drijver in Egypte, heeft deze Synodale Hiërarchie der Kerke Gods de ziel benepen.

Want ze deed het niet ruw, ze deed het niet wild, ze deed het niet in overmoed.

Neen, harer was het kalme stelsel van fijn gesponnen overleg; van de voren met de ploegschaar lang te trekken; de onderdrukking van den Naam des Heeren is door haar *gesystematiseerd*.

Ge kreegt geen slag met de bijl, maar duizend speldeprikken. En die speldeprikken drongen u in het aderweefsel met de keurigheid van een kunstig borduurster.

De Revolutie tegen den Koning der Kerk te *reglementeeren* wierd verheven tot een eere biedende, een talent vereischende kunst.

Als galeislaven mocht ge de riemen in de looden wateren doen plassen, maar het rukken aan die riemen ging op 't maatgeluid van „artikelen", het neerplassen naar de regelmaat van een u bedwelmende „reglementaire" muziek.

Roi fainéant, „nietsdoend Koning" wilde men den Christus in zijn Kerk doen worden, en de vileine Paladijn, die voor Hem neer moest knielen, kroop in reglementairen waanzin zelf op zijn Troon.

. . . .

Dit nu *moest*, 'tzij vroeg, 'tzij spâ, tot botsing leiden.

Voor zulk een Hiërarchie en Jezus' trouwe krijgsknechten is in één zelfde Kerk geen duurzaam saâmverkeeren denkbaar.

Reeds lang dreigde er onweder. Maar telkens dreef de donkere wolkenmassa weer over.

Het vuur schoot wel spranken tegen het grauwe zwerk, maar de donderslag toefde nog.

Tot nu eindelijk in de Kerk van Amsterdam, na lang dreigen, eindelijk de bliksem insloeg.

Het conflict *dreigde*, en zie ... *het is gekomen.*

Schriklijk bang en op bitterlijk booze wijze gekomen, omdat broederen, in zinsverbijstering, zich hebben opgemaakt om scherprechtersdienst tegen broederen te verrichten!

Maar daarom vertsagen we niet.

Eerlang zullen velen van die broederen zich van hun verdwaasdheid bekeeren, en de hand van Benjamin zal niet langer tegen Juda zijn.

Reeds verijdelde machtiger Geest een gansch verraderlijken toeleg.

Want sluwelijk riep er één: „Val ze niet aan op de *Attesten*quaestie, maar schuif er ijlings met geslepen handigheid de *Beheers*quaestie voor!"

o, Het volk, zoo dacht men, zou door die list zich verschalken laten, en argeloos inzwemmen in de opgezette fuik.

Reeds ging het geroep van allen kant op: „Naar uw legertente terug, o Israël, want *niets*, *niets* heeft deze schorsing met de Waarheid Gods te maken. Die schorsing is alleen maar, wijl deze mannen ambtelijke dieven zijn. *Ze willen de kerkelijke kas medenemen!* Het is een schorsing voor *roof!*"

En dat riep men zóó luide en zóó hard, dat metterdaad één oogenblik de stemme des volks overschreeuwd wierd!

Maar zie, ook onder dat rumoer liet het volk des Heeren zich door al dat sluw beramen toch geen oogenblik van de wijs brengen.

„*Neen*, roept het uit alle oorden des lands, *maar ge tast die broederen om anders niet aan, dan om hun pal-staan voor den Naam des Heeren.*"

Nu dan, in dien Naam des Heeren zal al hun hulpe staan!

HET CONFLICT GEKOMEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

II.

Ons vrij Beheer bedreigd en beveiligd.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

I.

PINCOFFS.

Kwalijk kan ontkend, dat het vertrouwen in *de publieke eerlijkheid* het laatste tiental jaren aanmerkelijk gedaald is.

„Pincoffs" is voor het eerlijkheidsbesef op beurs en markt één naam van kwade reuke geworden. Niet enkel om wat deze Rotterdamsche groothandelaar zélf onderstond, maar schier meer nog, omdat hij geestelijke familie in alle provinciën onzes lands toonde te bezitten.

De dege soliditeit onzer vaderen bleek, evenals hun doodblijven zelfs op den laatsten eisch van goede trouwe, óns geslacht minder aan te trekken. Slag op slag vernam men van „gerenommeerde huizen", die hun betalingen staakten. De beurs „kraakte" keer op keer, zooals onze Duitsche naburen het noemen. En slimmerd na slimmerd sloop incognito over de grens van het land.

In de kas van zulk een huis zat dan óók een bagatel van den patroon zelf, maar lag meest toch goed *dat aan anderen hoorde*. Hij *beheerde* slechts.

Maar als het dan spannen ging; en de wisselruiterij tegenliep; en de Officier van Justitie reeds aan de voorpoort aanschelde; — wist zulk een sluwe bedrieger nog fluks door een achterpoortje weg te komen, *en nam de kas van anderen meê!*

Imfamie liep dan zulk een eerlooze na.

Heel het land riep wraak over zijn verachtelijk misleiden en financieel vermoorden van onnoozele zielen.

En terwijl de beroofde weduwe naar God klaagde, en de geplunderde wees om het erfgoed zijner ouders riep, en het gefopte renteniertje *naakt aan den dijk stond*, werden op het parket en door den Minister van Buitenlandsche Zaken maatregelen beraamd en maatregelen genomen, om den bedrieger op zijn vlucht een „*Houd den dief*" achter na te seinen; of, was hij de grenzen reeds over, bij het vreemde gouvernement aan te vragen dat men hem opspoorde, aanhield en terugzond.

En zie, zulk een „Houd den dief!" heeft het nu ook den heer H. V. Hogerzeil goed gedacht, ten aanhoore van heel het land, na te roepen aan zijne geschorste broederen.

Hij heeft zich niet ontzien, overluid te verklaren, dat bij de heeren Ds. P. van Son c. s. „*de eerlijkheid en goede trouw bepaald gevaar loopen.*"

Hij heeft hen op de publieke markt aangeklaagd, dat zij in zake goederen, aan hun beheer toevertrouwd, sluwheden hadden uitgedacht, waarvan men, zoo een burgemeester het had aangedurfd, „*schande zou spreken.*"

Ja, letterlijk, met even dezelfde woorden, heeft hij het op blz. 14 van zijn tweede vlugschrift laten drukken, dat deze mannen „*de kerkelijke kas wilden meênemen*", om anderen „*naakt te zetten aan den dijk!*"

Weeg wel het gewicht dezer woorden.

Er is in dit eigen verband, op dezelfde bladzijde, sprake van „eerlijkheid en goede trouw"; van iets waar elk ander „schande van zou spreken;" en in *dit* verband wordt u ten laste gelegd: „een willen *meênemen van de kerkelijke kas.*"

Let wel op wat er staat.

Niet, dat ge het *beheer* hebt willen overbrengen bij z. i. onbevoegden. Ook niet dat ge de *titels* van eigendom voor u zelven opeischtet. Neen, lezer, er is sprake van *de kerkelijke kas*. Van de *kas*. D. i. van een kist of kast of lade, waarin bankpapier of een effect of baar geld ligt.

*Kas*houder en *boek*houder zijn, dat weet Ds. Hogerzeil wel, ook bij onze Kerkvoogdij *twee*. En van deze *kas*, aan de Gereformeerde Kerk toebehoorende, durft nu de heer Hogerzeil publiek beweren, dat eenige personen, t. w. de heeren Ds. P. van Son c. s., het plan hadden beraamd, om ze, bij eventueele schorsing, *meê te nemen*.

Dat wil dus zeggen: die kas, met dat gereede geld, niet te laten waar die was, maar uit de kist of lade die waarde uit te lichten, *en met dien schat weg te gaan.*

En al betuigt nu Ds. Hogerzeil duizendmaal: „Dat heb ik niet zoo bedoeld. Aan zulk een infamie heb ik niet gedacht!", — daarmeê ontspringt hij den dans volstrekt niet.

Immers, deze infame, lasterlijke aantijging heeft Ds. Hogerzeil zich niet ontzien te bezigen in een zeer oppervlakkig geschrift *voor het volk bestemd;* voor lezers, die bij „een meênemen der kas" aan niets anders denken *konden;* en als vrucht van zijn roekelooze woordenkeus is „Duitendief" dan ook de lieflijke term, die meer dan één der geschorsten naar het hoofd is geworpen. „Je vader is een Duitendief!" riep men op gezag van Ds. Hogerzeil onzen kinderen zelfs na op school!

Ds. Hogerzeil nu, die met onverstoorbare kalmte zijn woorden kiest, had *kunnen* en *moeten* berekenen, dat niets meer geschikt was, om boozen hartstocht tegen zijn broederen te doen ontvlammen, dan juist zulk een prikkelen der verbeelding, alsof men met hoopen het zilver en met stapels het goud uit de kerkelijke kas wilde lichten.

Hij had *moeten* inzien, dat hij met zulk zeggen hoogst onheilig vuur op het altaar ontstak!

Hij en niemand anders is dan ook voor dit diep beleedigend verwijt aansprakelijk. En als dezelfde man, op blz. 4 van zijn eerste brochure (en dat nog wel onder het „aanroepen van den Alwetenden God") desniettemin verklaren durft, dat hij zich onthouden zou „van alles *wat anderen, die meenen een anderen weg te moeten gaan, kwetsen kon,*" — dan verklaar ik hiermeê openlijk, in naam van alle geschorsten, mij geen begrip van het eergevoel van een man als Hogerzeil te kunnen vormen, die hiermeê toch uitspreekt, dat publieke aanklacht van „schending van eerlijkheid en goede trouw" hem *niet* zou kwetsen.

Wij, geschorsten, denken hier intusschen *anders* over. Wij achten zulk een ergerlijke beschuldiging *in de hoogste mate* kwetsend. En zijn van oordeel, dat de heer Hogerzeil door dit verregaand lasterlijk beweren ons ten diepste beleedigd en in eer en goeden naam aangetast heeft. Op grond waarvan we hiermeê openlijk verklaren, dat we in diep gevoelde verontwaardiging zoo lasterlijke aantijging verre van ons werpen en aan den heer Hogerzeil den pertinenten eisch stellen, dat hij deze grove beleediging even openlijk als hij ze uitsprak, *terugneme*, en ons onverwijld eereherstel biede door volledige *satisfactie!*

II.

GROEN VAN PRINSTERER.

In Februari 1869 schreef Groen van Prinsterer aan wijlen Dr. Schwartz deze gedenkwaardige woorden: „Ook mijn standpunt te allen tijde (tegen de Modernen en ook tegen de vaders en voorloopers der Modernen) is geweest: *verbreking* van Kerkgenootschap, door doeltreffenden strijd op *Confessioneelen* grondslag, *zonder vrees* voor afscheiding." [1])

Geïnspireerd door dezen machtigen geest, beleed ook de heer Hogerzeil nog in 1878: „Ik geloof niet, dat ik te ver ga, als ik beweer, dat het bijeenblijven van zoo tegenstrijdige elementen *binnen één Kerkverband* op den duur onmogelijk is [2]).

En hield Groen van Prinsterer staande, dat desnoods de belijdende *minder*heid den Kerktitel tegenover de moderne *meerder*heid voor zich kon opeischen, ook de heer Hogerzeil beleed nog in 1876: „Het *kan* zijn, dat er een periode in de geschiedenis onzer Kerk komt, dat de meerderheid zich van de belijdenis afkeert. *Dan is de minderheid die er aan vasthoudt in haar recht* [3]).

„De leugen verteert ons!" had Dr. Kuyper in 1869 geroepen, en de heer Hogerzeil gaf nog in 1876 op dien kreet der conscientie deze echo: „Dr. Kuyper heeft voor eenige jaren gesproken over den leugen in de Kerk. Ja . . . daar is een *onwaarheid* in onze kerkelijke toestanden . . . die met alle kracht moet *verbroken* [4])."

Een instinctieve uiting van dorst naar *waarheid*, die zich niet tot zwijgen liet brengen door de bedenking, dat dan allicht de Ned. Hervormde Kerk gevaar liep, en het op *scheiding* kon loopen. Groen van Prinsterers „zonder vreeze voor scheiding" vond destijds ook in Hogerzeils jeugdiger gemoed nog zoo nobelen weerklank, dat hij moedig uitriep: „Op den duur is het samenblijven in dezelfde Kerk toch een onmogelijkheid. Tot *scheiden* moet het komen. . . . De bestaande toestand is naar mijn *innige* overtuiging onhoudbaar" [5]).

Thans zijn we *tien* jaar verder.

En nu zit dezelfde heer Hogerzeil met de Modernen in het Provinciale gestoelte der eere; helpt er zijn broeders veroordeelen; en

---

[1]) Zie *Heraut* van 19 Februari 1869.

[2]) Hogerzeil, *Naar de Remonstrantsche Broederschap*, p. 22.

[3]) Ejusdem, *Het besluit der Synode in zake de Belijdenisquaestie*, 1876, p. 19.

[4]) Ibid. p. 9.

[5]) Id. p. 28.

rekent het ons als doodzonde aan, dat *het ééne Kerkverband* door ons bedreigd wordt.

Zijn leuze is nu geworden: De ééne Nederlandsche Hervormde Kerk onze Diana der Efezeren!

Groen van Prinsterer is daarmeê verloochend!

Verloochend ook zeer bepaaldelijk in de Beheersquaestie. Want Groen, die ver en fijn zag, doorzag in 1869 uitnemend helder, hoe alle terugkeer tot den Christus voor onze vaderlandsche Kerk bijna uitsluitend aan het *Vrij Beheer* hing.

De Koning had het beheer vrij gelaten, en *niet* aan de Synodale Hiërarchie, maar aan de *plaatselijke Kerken* gegund.

Dáár lag het uitgangspunt der hope.

En met Prof. Mr. B. J. L. Baron de Geer van Jutphaas, met Jhr. Mr. M. M. van Asch van Wijck, met den notaris R. van Meerland, met Mr. J. J. Teding van Berkhout, met O. Baron van Wassenaer van Catwijck, en met Jhr. Mr. Van den Berch van Heemstede (en met nog één) vereenigde de heer Groen van Prinsterer zich in 1869 tot een Commissie om én *principieel* én *practisch* den snooden toeleg der Synodale overrompeling ook van dit Vrij Beheer in de hulpe Gods te weerstaan.

Die poging slaagde boven verwachting.

De Synode verloor haar spel.

Groen van Prinsterer won.

En niet lang meer, of men las in de *N. Rott. Cour.* van de hand van den kundigen Dr. Lamping deze profetische bekentenis:

„*Nu reeds bestaat de eenheid der Hervormde kerk niet meer*; een voor alle gemeenten geldende regeling van het beheer komt niet tot stand. En waar op het stoffelijk gebied de eenheid verbroken is, daar is, wij merkten het reeds op, het verbreken der eenheid ook in het geestelijke nog *slechts een quaestie van tijd*. De gemeenten van het zoogenaamde „vrije beheer" hebben nu reeds eene vereeniging gevormd, die zich naast of liever tegenover de andere stelt; en de aandrang tot algemeene scheiding van kerk en staat wordt dagelijks grooter. Wanneer die eenmaal voltooid is, zal de scheiding in de kerk zelve niet uitblijven."

Een woord, getuigende van scherpen, schranderen blik!

Twee zienswijzen stonden blijkbaar toen reeds tegenover elkander. Die der *Synodalen*, om tot elken prijs de éénheid van het Ned. Herv. Genootschap te handhaven, en als middel daartoe het Beheer onder de Hiërarchie te brengen. En daartegenover die van Groen van

Prinsterer, om de Kerkeenheid van het Genootschap te verbreken, en als middel daartoe, het Beheer vrij te houden.

Voor tien jaren liep Hogerzeil met Groen meê.

Thans heet de uitvoering van Groens program bij hem oproer en roof door sluwheid.

Nu, dien overgang moge de heer Hogerzeil zélf goedpraten. Met het tij kan men de bakens verzetten.

Maar voor ons, welk een kostelijke overgang, van Pincoffs gezelschap naar dat van Groen van Prinsterer!

Pincoffs eens de uitverkorene, Groen jaren lang voetwisch van het *Handelsblad*.

En voorts . . . wij geen gauwdieven meer, maar strijders voor een heilig, een heerlijk beginsel.

III.

HET STAAT ER DAN TOCH!

Ik hoor, wat men tegenwerpt!

Volkomen toegegeven, zoo voert men mij te gemoet; toegegeven dat ook in dezen strijd beginsel tegenover beginsel staat; en dat meê *het Beheer* van dien beginselstrijd niet *is* los te denken; maar met dat al schreeft ge dan toch uw apart artikel 41 maar! Dat *blijft* de zwarte stip. Dat artikel blijft u veroordeelen!

Men kent dit artikel.

Het luidt aldus:

> Bijaldien de Kerkeraad (zoo Algemeene als Bijzondere), bij het vervullen zijner roeping *om de gemeente bij Gods Woord te houden en de drie Formulieren van eenigheid als accoord van kerkelijke gemeenschap te handhaven*, op zóó ernstige wijze mocht worden bemoeielijkt, dat hij zich genoodzaakt zag in volstrekten zin naar het gebod, dat men Gode meer gehoorzaam moet zijn dan de menschen, te handelen, of door schorsing of afzetting van meerdere zijner leden, of uit wat oorzaak ook, zich zijn recht om als wettig bestuur der gemeente op te treden betwist zag, hetzij een ander bestuur zich in zaken van deze Gemeente mengde om te willen doen wat des Kerkeraads is, of ook een tegen-Kerkeraad geformeerd werd, zal de Commissie voortgaan met den oorspronkelijken Kerkeraad (zoo Algemeenen als Bijzonderen), *die de gemeente bij Gods Woord zocht te houden*, als den eenig wettigen te erkennen, en bij de uitvoering van alle bepalingen van dit Reglement, die van „Kerkeraad" gewagen, uitsluitend hem daaronder verstaan.

Wat nu houdt dit artikel in?

Zoo ik wel zie, *drie* dingen, die elk voor zich een korte ontleding vorderen.

Vooreerst wordt hier de mogelijkheid gesteld, dat vroeg of laat in de Kerk van Amsterdam een conflict kon ontstaan tusschen hen die van Gods Woord *niet* af willen, en de Synodale Hiërarchie.

Is het stellen van zulk een mogelijkheid ongeoorloofd?

Volgens Groen van Prinsterer in 1869 en volgens Hogerzeil in 1878 zelfs *plichtmatig*.

Conflict *kon* niet uitblijven.

Of, dieper nog en historisch opgevat, het stellen van zulk een mogelijkheid is de logische consequentie en onafwijsbare eisch van ons *Protestantsch* beginsel: Dat menschelijken ordonnantiën ten praejudice van Gods Woord te gehoorzamen, zonde voor God is.

Uit conflict met de toenmalige Roomsche Hiërarchie geboren, eischt het Protestantisme, dat er rusteloos verzet zij tegen elk pogen, om Gods Woord weer onder bullen en decreten te brengen. Met toe te geven, dat de bevelen van zulk een Roomsche Hiërarchie, *zonder critiek*, moeten gehoorzaamd, is het Protestantisme *dood*.

Maar er zit nog *een tweede iets* in dit artikel in, en wel dit, dat bij zulk een conflict, mogelijkerwijs, *tweeërlei* Kerkeraad of *tweeërlei* Bestuurscollege beweren kon: *Ik en ik ben de wettige Bestuurder van de Kerk van Amsterdam.*

Ligt dan in déze onderstelling het euvel misschien? En sprak het niet vanzelf, en had niet onvoorwaardelijk toe dienen gegeven te worden, dat *altoos* en *enkel* het Synodaal College *wettig* en elke andere Kerkeraad *vogelvrij*, wijl muitziek, was.

Met uw welnemen!

Er is sprake van een Kerk. Een Kerk wordt gekend aan haar belijdenis. Dus ook niet de Raad van deze Kerk? En als dan nu *twee* Kerkeraden zich aanmelden, waarvan de ééne de Belijdenis *varen* liet, en de andere voor haar *opkomt*, is het dan zoo uitgemaakt dat de *belijdende* Kerkeraad per se ongelijk, de *niet*-belijdende gelijk heeft?

We vragen maar.

Want nog *een derde punt* zit in dit veelzeggend artikel 41. Dit namelijk, dat de Kerkeraad op 14 Dec. j. l. vooruit, bij reglementsartikel, aan de Kerkvoogdij gelast heeft: „Deed ooit zulk een geval zich voor, en *moest* ge tusschen *twee* Kerkeraden kiezen, kies dan onverbiddelijk voor den Kerkeraad, die het houdt bij *Gods Woord!*"

Is dit dan allicht het ongelijk?

Maar wat wil men dan toch? Als er dan eens twee Kerkeraden waren, zou de Kerkvoogdij dan *niet* moeten kiezen? Maar dat *kan* immers niet? Er kunnen op één morgen toch geen twee predikanten tegelijk in de Nieuwe kerk preeken! Als er *twee* zich aandienen, en er is maar voor *één* plaats, dan *moet* ge immers wel kiezen!

En hoe nu? Had dan die keuze aan de Kerkvoogdij moeten worden overgelaten? Kwam dat aan haar als *administratief* college dan toe? En was het dan zoo onwijs, zoo onschrander gehandeld, dat de Kerkvoogdij bijtijds den Kerkeraad om beslissing vroeg, zeggende: „Wijs mij aan, schrijf mij voor, hoe ik bij voorkomend conflict heb te handelen!"

Of had de Kerkeraad dan moeten antwoorden: „Dat zal ik u te dien tijde wel zeggen!" Maar dit kón immers niet! Want als er twee Kerkeraden, beide publiekelijk optredend, waren, zouden die het *beiden* het willen zeggen; enovermits dan elk dier beiden zou roepen: *Volg mij!* stond de Kerkvoogdij immers nog even verlegen.

En uit dien hoofde nu, en uit dien hoofde alleen, gaf de Kerkeraad een regel, een maatstaf aan, waaraan de Kerkvoogdij zich c. q. houden kon. „Ga, sprak de Kerkeraad, dan in elk geval met dát College meê, *dat zich houdt aan Gods Woord!*"

De Kerkeraad had toch kwalijk kunnen zeggen: „Volg dan dát College, dat *tegen* Gods Woord *ingaat!*"

De regel was dus *zuiver* gesteld.

En wat men nu bazelt, dat de Kerkvoogdij dan toch als administratief college zal uit te maken hebben, welke van die twee Kerkeraden Gode en zijn Woord gehoorzaam is, is ten deele waar; maar even ontegenzeggelijk is, dat de Kerkvoogdij dit tóch zou hebben te beslissen gehad, ook al bestond artikel 41 niet. Immers (en hiermeê is de tegenpartij altoos vastgepraat), als er *twee* Kerkeraden optreden, komt het voor de Kerkvoogdij toch altoos op een *keuze*. En kiezen is nu eenmaal niet anders denkbaar, dan zoo, dat ge den één *uitwerpt* en den ander *erkent*.

Dat artikel 41, waarom nu al deze bittere felheid losbrak, houdt dus niets in, dan de *mogelijkheid* van conflict tusschen Gods Woord en menschelijke ordinantiën; de *mogelijkheid* dat er bij zulk Conflict een *ware* en een *valsche* Kerk (en dus ook Kerkeraad) tegen elkander optreden; en den last, om, deed zich zulk een geval voor, *de ware Kerk te volgen*.

Letterlijk dus niets dan hetgeen in art. 29 van onze Gereformeerde Belijdenis ondersteld, beweerd en geboden wordt.

En als men dan staande houdt, gelijk de heer Hogerzeil, dat het

zooveel geestelijk inzicht kost, om deze twee Kerken uiteen te houden. dan dacht Guido de Brès, onze Belijder en Martelaar, er anders over. Hij toch zegt, en onze Kerken hebben het hem nagesproken: „*Deze twee Kerken zijn lichtelijk te kennen en van elkander te onderscheiden.*"

IV.

GE NAAMT HET GOED DAN TOCH MEE!

„Het zij zoo, maar *al* het goed zou dan toch voor ú, *niets* voor óns zijn!" blijft men aanhouden.

Goed, maar ons antwoord op dat laf beweren, luidt kort en afdoende: wie dat zegt, spreekt *tegen beter weten in.*

Als er sprake was van een portefeuille, stijf met banknoten elk à f 3000, volgepropt, en waarvan er duizend in de tasch inzaten, dan ja, zou men zeggen kunnen: „Misschien zijt ge morgen met de Noorderzon weg, en weg zou dan al ons geld wezen".

Maar hier is, en dit weet de heer Hogerzeil beter dan iemand, uitsluitend sprake van kolossale *gebouwen*, die niemand in zijn zak kán stoppen; van een aanzienlijk *kapitaal* dat in hardsteen bij het *Grootboek* ligt gemetseld; en van een klein *bedrijfs*kapitaal, dat niet in ónze handen is, maar in handen *van zijn eigen vrienden.*

Maar *de rente* van het Grootboek dan toch! — hoor ik u roepen!

Ei zoo, alsof de heer Hogerzeil c. s. niet wat best het klappen van de zweep verstonden, en niet uitnemend goed het kunstje kenden, om op die rente beslag te leggen.

Niets sparend, niets ontziende, hebben ze zulks dan ook aanstonds bestaan.

En nu wil ik toch aan elk weldenkende, aan elk kundig burger gevraagd hebben: „Ook al had het Grootboek uitbetaald, zijn er dan geen rechters meer in Nederland? En twijfelt men dan ook maar één enkel oogenblik, of die „naakte heeren op den dijk," zouden heusch wel rechtsbescherming hebben weten in te roepen?

En nu van tweeën één.

Of die rechter zou ons *gelijk* hebben gegeven, en wat is er dan op ons aan te merken?

Of wel, die rechter zou ons in het *on*gelijk hebben gesteld, en wat macht ter wereld had dan terugkeer van het goed naar zijn wettigen eigenaar, op justitiëel bevel, kunnen keeren?

Zoo is dus heel dit loos kabaal in zijn volstrekte nietigheid ten toon gesteld. Er *viel* niets mede te nemen. Men kon met niets „aan den haal gaan.” De Justitie zou recht spreken. En naar dat gewijsde der Justitie zou ook voor ons de afloop zijn

V.

ACCOORD.

Maar nóg infamer wordt die aanklacht van *roof*, zoo men rekent met het onweersprekelijk en onbetwistbaar feit, dat juist steeds de partij van Groen van Prinsterer gepleit heeft voor *accoord*.

De heer Dr. Ph. R. Hugenholtz, die nog leeft, en tal van concepten zelfs kunnen getuigen, hoe dezerzijds dit denkbeeld van *eerlijk deelen* steeds op den voorgrond trad.

In historischen zin konden we, als Gereformeerden, in een Gereformeerde Kerk, *al* het goed rechtens voor ons zelven opeischen, en stellig zou bij dien eisch ónze rechtstitel beter dan die van eenige andere groep staan.

Maar we *wilden* dat niet.

Billijkheid heeft ook haar rechten. En bovendien, de historie leerde ons, hoe overmaat van kerkelijk goed den geest verstikt en altoos weer het ongeloof doet insluipen.

Vandaar ons gestadig roepen, om toch aan *den leugen* in de Kerk een einde te maken; de *valsche*, *onware* gemeenschap van „belijders en bestrijders” te verbreken; en, mits men ons beginsel maar niet deerde, die zuivering van den dampkring te zoeken *door deeling van het kerkelijk goed.*

Zulk een pogen kan men toch niet wraken!

Keer op keer heeft zelfs de Synodale Hiërarchie dien weg willen inslaan! Denk aan de kerspelvorming! Denk aan het plan tot splitsing der gemeenten! Herinner u Gunnings en Chavannes voorstel! Ja, wie zou er *niet* op?

Maar wat was de fout bij al deze schitterende voorstellen? Dit, dat ze van *boven* naar *beneden* wilden werken; en dát kon niet. Zoolang men, hoe ook, *de Kerke Christi* in drieën wil splijten, stuit men op onverwinlijken weerstand. Een goed-Gereformeerde *kan* nooit toegeven, dat een Moderne kring, als zoodanig, een openbaring van het Lichaam van Christus zou zijn!

Daarom sloegen wij steeds een ander accoord voor.

Laat de Synode er buiten. Raak niet aan het Kerkbegrip. Deel enkel het *gebruik* van uw goederen.

Ge hebt te Amsterdam één Kathedraal en tien kerken. Gebruik die Kathedraal bij beurte, en verdeel die kerken voor het gebruik in drie of vier groepen; en heel uw samenleven zal, juist omdat ge dan *niet* meer saâmleeft, aan bitterheid gespeend zijn.

Of, om het met de woorden van den heer Hogerzeil uit te drukken: „De bestaande toestand is naar mijn innige overtuiging onhoudbaar; en ik koester de vaste hoop, dat wanneer wij *niet meer als kerkelijke partijen tegenover elkander staan*, wij ook een meer gezegenden invloed zullen uitoefenen op elkander" [1]).

Dit goede woord, door hem in 1876 tot de *Modernen* gesproken, pas ik thans ook op de *Irenischen* toe.

Scheidt voor een wijle, en alle bitterheden zullen wegsmelten. En, *indien* we nog geestelijk één zijn, wat nood of we dan voor een tijdlang eigen „zoomen drenken," gelijk Borger het noemde, straks vloeien de beide armen van den éénen stroom dan toch weer langs éénzelfde bedding!

Het gewrongen, onnatuurlijk saamleven, dat we thans leiden, verbittert gestadig de ziel; kwetst den waarheidszin; bederft de karakters: en geeft eindeloos aanleiding tot gehaspel en krakeel.

Stuit dan toch met ons, wat we u bidden mogen, dien stroom van onheiligheden!

Zoekt geen uitkomst in de verte, maar neemt de oplossing, die vlak voor uw voeten ligt.

En veel liever nog dan naar den rechter te gaan, schik zelve, o, Gemeente, uw rechtzaak bij minzaam eerlijk *accoord*.

Doch wat hierin ook de keuze der tegenpartij zij, één ding is haar hiermeê voor goed uit de hand geslagen; want, hieraan herinnerd, zal ze althans nooit meer zeggen kunnen: *Gij doelt op roof!*

Wie enkel *beheer* heeft, over goed waarmeê hij niet weg *kan* loopen; in een land waar *rechters* zijn; en dan nog op den koop toe, steeds zich tot *accoord* bereid verklaarde, — bij dien is het *verwijt* zelfs, dat hij roofplannen koesterde, even ongerijmd als belachelijk!

En houdt men dan nog aan en zegt: „Waartoe heel uw hand dan naar het *stoflijk* goed uitgestoken, gij, die voor het *geestelijke* ijvert!", dan ligt ons antwoord in deze, vrij krasse tegenstelling: De *Gereformeerden* hebben eerst voor het *geestelijk* goed der *Attesten*

---

[1]) Ib. p. 30.

én toen voor het *Beheer* gestreden; terwijl juist Gij, *Irenischen*, voor de Attesten geen vinger verroerd hebt, maar toen eerst in woede opvloogt, toen het aankwam op „stoflijk goed."

En wat nu dat „naakt aan den dijk zetten" betreft, zoo kan het ook hierbij leerzaam wezen te concludeeren in soortgelijke tegenstelling.

De *Gereformeerden* wilden steeds het Kerkegoed *deelen* en u bovendien uw traktement nog laten; maar Gij, *Irenischen*, durft de heeren Van Son c. s. ter afzetting aan de Synode voordragen. En nu, wie afgezet is als Bedienaar des Woords, die is eerst recht, niet *hyperbolisch*, maar als de „Broeder" Kaïn „Broeder" Abel, „die tot dezulken behoort" ambtelijk doodslaat, echt *diabolisch* gesproken, „naakt gezet aan den dijk."

VI.

ONBEVOEGD.

Intusschen rijst er een vraag van *rechten:* Waart ge tot het vaststellen van zulk een artikel *bevoegd*?

Formeel ongetwijfeld!

In 1810 is de vrije eigendom en het onafhankelijk beheer der kerkelijke goederen hier ter stede, op last van den toenmaligen Koning overgedragen *aan de Gemeente*, die in ditzelfde jaar, door den Kerkeraad, een *Commissie* voor dit Beheer ingesteld en dit Beheer bij *Reglement* geregeld heeft.

Op 21 April 1859 is dit Reglement nader herzien en alstoen in het slotartikel bepaald: dat „*de Algemeene Kerkeraad zich voorbehield in dit Reglement zoodanige veranderingen en bijvoegselen te maken, als hij, na de Commissie gehoord te hebben, zou noodig achten;*" terwijl „*aan deze Commissie de vrijheid verbleef, om voordrachten tot Wetsherziening in te dienen.*"

Op 17 Maart 1869 zijn de stemgerechtigden opgeroepen, om te voorzien in de heerloosheid, die door het Kon. Besluit van 1 April 1866 ook voor de kerk van Amsterdam dreigde.

Aan stemgerechtigden is toen gevraagd: *Verlangt gij het behoud van de tegenwoordige wijze van Beheer?* en dat wel onder uitdrukkelijke vermelding van het zooeven meêgedeelde *slotartikel?*

Deze vraag is door 3941 tegen 498 leden met *Ja* beantwoord;

en alzoo niet alleen aan *de Commissie* haar „rechtsgeldig standpunt" verzekerd, maar ook *aan den Kerkeraad* uitdrukkelijk het recht toegekend, om het bestaande Reglement later in zulk een zin, *als hij noodig zou achten* te wijzigen.

Gebruik makende van dit recht heeft de Kerkeraad dan ook op 12 April 1875 o. a. in deze slotbepaling eene wijziging aangebracht, door alsnu te bepalen „dat hij zich voorbehoudt in het tegenwoordige Reglement zoodanige veranderingen en bijvoegselen te maken, als hij, *na de goedkeuring der Commissie hierop verkregen te hebben*, zal noodig achten, terwijl deze de vrijheid heeft, voordrachten tot Wetswijziging in te dienen."

Tot dusver wierd de Commissie slechts *gehoord*, thans bond de Kerkeraad zich vrijwillig aan haar *goedkeuring*. En tegelijk wierd, voor het geval dat deze goedkeuring uitbleef, bij nieuwe zinsnede bepaald: „Wetsveranderingen, waarover *geen* eenstemmigheid tusschen den Kerkeraad en de Kerkelijke Commissie verkregen kan worden, *moeten aan de beslissing van stemgerechtigden worden onderworpen.*"

Sinds bleef het hierbij.

De Commissie maakte dus op 24 November jl. slechts gebruik van een haar uitdrukkelijk toegekend recht, toen ze eene „voordracht tot Wetswijziging" bij den Kerkeraad indiende. De Kerkeraad bleef geheel binnen de perken zijner bevoegdheid, toen hij op 14 December l.l. aan deze „voordracht" zijn zegel hechtte. En overmits er alzoo eenstemmigheid tusschen den Kerkeraad en de Kerkelijke Commissie verkregen was, ontbrak voor een „beslissing van stemgerechtigden," blijkens de zoo even aangehaalde wetsbepaling, alle oorzaak.

Vier rechtsgeleerden, de heeren wijlen Mr. G. van Nierop, Mr. A. J. Hovy, Mr. W. Heineken en Prof. Mr. B. J. L. Baron de Geer van Jutphaas, verklaarden dan ook op 6/18 Januari 1873, ten genoegen van den Kerkeraad dit: „Acht de Algemeene Kerkeraad het noodig het Beheer over de kerkelijke goederen.... te onttrekken aan den zijdelingschen invloed der hoogere kerkelijke Besturen, hij kan, *als eenig bevoegd wetgever*, mits de bepalingen van bovengemeld artikel (dat over de wetswijziging) in acht nemende, het Beheer op zoodanige basis stellen, als hij voor de onafnankelijkheid van het Beheer wenschelijk acht."

Er kan dus geen sprake van zijn, dat de Kerkeraad de Gemeente had *behooren* op te roepen. In 1875 vormde hij hier het plan toe, maar, op raad juist van zijn rechtsgeleerden bijstand, liet hij het, als eer bedenkelijk dan noodzakelijk, varen.

Over de *formeele* bevoegdheid van den Kerkeraad zweeft alzoo geen wolkje van twijfel. En slechts in zóóverre zou die bevoegdheid *zakelijk* kunnen betwist worden, als men oordeelen mocht, dat door het geïncrimineerde artikel 41 geweld was gepleegd aan den last, op 17 Maart 1869 door de Gemeente op den Kerkeraad verstrekt.

Doch stel nu, dit ware zoo, waartoe u dan ongerust te maken? Want immers dan zal de Burgerlijke Rechter dit c. q. wel *tegen* ons uitwijzen.

Maar wacht dan in elk geval, tot men vroeg of spa dit artikel mocht gaan *toepassen*.

Vóór dien tijd leidt uw verzet tot *niets!*

VII.

WAT STOND OP HET SPEL?

Doch thans ter zake, en dies zonder langer verwijl de vraag gesteld: Wat was het *heiliger belang*, dat in de Beheersquaestie op het spel stond? Wat zat in dit *Vrij Beheer* in?

Gelijk men terstond ziet: een historisch vraagstuk.

Zie toch, toen ná de omwenteling van 1813 de Nederlandsche Staat weer uit zijn puin herrees, bestonden hier te lande nog altoos de oude Gereformeerde Kerken, gelijk deze zich in de schoone dagen van den opstand tegen Spanje van de Roomsche Hiërarchie hadden losgemaakt.

Al deze Kerken, door levensoorsprong, door belijden en door liefdeband één, hadden zich ingericht naar een gemeenschappelijke Kerkenorde, die (het laatst in 1619 herzien) de Souvereiniteit van Koning Jezus hoog hield en tegelijk waarborg aan de Kerken bood voor de haar toekomende vrijheid.

Maar, helaas, onze toenmalige Koning, die, gedurende zijn ballingschap, in *Engeland* de Bisschoppelijke Staatskerk en in *Pruisen* de Luthersche Consistoriaal-kerk had leeren liefkrijgen, achtte zich na zijn terugkeer te kwader ure gerechtigd en geroepen, om aan die natuurlijke gesteldheid onzer Kerken een einde te maken, en schiep ze, bij Koninklijk Besluit van 1816, naar Anglicaansch-Luthersch model om.

Van alle Kerken werd toen één *Genootschap* gemaakt, en, gelijk het niet anders kon, aan het hoofd van dat éene Genootschap geplaatst een *Heerschappijvoerende Macht*, met haar onderhebbende Colleges.

Door deze daad wierd op tweeërlei wijs tegelijk aan het *wezen* van onze Gereformeerde Kerken geweld aangedaan. *Vooreerst*, in zooverre voor de geestelijke *innerlijke* eenheid een uitwendige *vormelijke* eenheid in plaats wierd geschoven. En *ten andere*, doordien nu voor de Souvereiniteit van Koning Jezus een andere opperhoogheid, t. w. *de Souvereiniteit van de Synode*, in de plaats trad.

Niemand kan, op welk terrein ook, een *wet* geven, of hij moet souverein wezen. Zoo kan een stad wel een „verordening" uitvaardigen, en een minister wel een „besluit" nemen, maar niemand kan in Nederland een *wet* tot „*wet*" maken, dan alleen onze Koning. Vandaar dat elke wet met den aanhef begint: „Wij, Willem de Derde, bij de gratie Gods Koning der Nederlanden."

Wilt ge dus weten, bij wie, krachtens deze Synodale Organisatie, de souvereiniteit berust, vraag dan slechts: *bij wie berust de hoogste* WETGEVENDE *macht?* Stond er nu in uw Reglement, dat „de hoogste wetgevende macht *bij Koning Jezus* berust", natuurlijk dan ware *Hij* als Souverein gëeerbiedigd. Maar ook, nu dit er *niet* staat, doch integendeel door uw Reglement de „hoogste wetgevende" macht aan *de Synode* zelve wierd opgedragen, nu is hiermeê (voor zooveel aan uw Organisatie hangt) Jezus als Koning in zijn Kerk *onttroond* en de Synode *als Souvereine* in zijn plaats getreden.

Reeds terstond zou dit dan ook tot algeheele onderdrukking van de Gereformeerde Kerken geleid hebben, indien diezelfde Koning Willem de Eerste, niets zoozeer als kerkelijke heerschzucht vreezende, er niet een stokje voor had gestoken, dat deze heerschappij niet te teugelloos uitbrak.

Hij bedoelde wel Pruisisch-Luthersche, bondig gereglementeerde eenheid, maar de plaatselijke vrijheid der Kerken onderdrukken, laat staan opheffen, wilde de Koning volstrekt *niet*. En toen het er daarom op aankwam, om nu ook de aangelegenheid van de kerkelijke goederen te regelen, heeft diezelfde Koning er wel voor opgepast, dat hij deze *niet* aan zijn Synode overleverde, *maar behield hij daarvan het zeggenschap aan zich*.

Het reglementair *Genootschap* regelde Koning Willem I in 1816, het beheer der *Goederen* in 1819, en beide regelingen moesten elkander in evenwicht houden.

De organisatie van 1816 smolt reglementair de veelheid der Kerken in één Genootschap saâm. Maar ook de regeling van het Beheer in 1819 bood waarborg, dat nooit de opheffing der plaatselijke zelfstandigheid kon gelukken.

Had de Koning in 1819 *ook het Beheer* aan de Synode gegeven, dan waren we weg geweest. Maar dat deed de Koning *niet*. Hoe ook de Synodale Heeren er op vlasten, „Daarvan," zei de Koning, „zult ge afblijven!" En opdat kerkelijke sluwheid het niet aan zwakkere handen ontfutselen zou, hield hij het Beheer aan zichzelf.

Feitelijk gold er dus sedert 1819 in onze Kerk drieërlei souvereiniteit: 1º. Souverein over zijn verlosten was *Koning Jezus* nog; 2º. Souvereine over het reglementair Genootschap was *de Synode* geworden; en 3º. als Souverein over het kerkelijk Goed gedroeg zich de *Koning der Nederlanden*.

Een jammerlijke, innerlijk tegenstrijdige toestand, maar die onder Gods genadig bestel, dan toch een vonkske der hope liet gloren.

Immers, zoolang de Koning het Beheer uit de Synodale handen hield, bleef er altoos nog een overblijfsel bestaan van *plaatselijke zelfstandigheid*; en zoodra een plaatselijke gemeente weer voor Koning Jezus wou buigen, kon immers, langs dezen Beheersweg, de van God gezalfde Koning weer in zijn eere hersteld!

Iets, waarop nog te beter uitzicht geopend wierd, *door wat onze tegenwoordige Koning in 1866 deed*.

Reeds toen namelijk waren de klachten over Synodale wilkeur tot zulk een hoogte geklommen, dat herstel van vrije beweging voor de enkele Kerken bijna onmisbaar wierd. En, zij het door dit motief, zij het door andere beweegreden gedrongen, heeft Z. M. Koning Willem de Derde toen het kloeke besluit genomen, om het Beheer over het kerkelijk Goed, dat van 1819 af onder de Kroon had gestaan, thans terug te geven,.... *aan het Genootschap*? — neen dat volstrekt niet, maar om het terug te geven aan de *plaatselijke Kerken*.

Dit was de hardste slag, die ooit aan de Synode is toegebracht!

Steeds had haar heerschzucht er op gezonnen, om ook het Beheer aan zich te trekken. Want had ze dáár maar de hand op kunnen leggen, dan ware heel de Kerk dezer landen, gekneveld en gebonden, aan haar wilkeur overgeleverd geweest.

Dat de Koning het nog zoo lang aan zich had gehouden, was haar reeds een doorn in het oog. Niet de Koning, *zij* had die macht behooren te hebben.

Toch zwichtte ze voor de Koninklijke Majesteit.

Maar toen nu in 1866 de Koning verluiden liet, dat hij van deze macht afstand ging doen, toen was het natuurlijk voor de Synode om tureluursch te worden, dat haar die macht ook nu weer ontging, en,

erger nog, dat ze integendeel aan *de plaatselijke Gemeenten* gegeven wierd, d. i. aan haar onderhoorige sujetten.

Kwetsender kon der Synode dan ook niet overkomen zijn.

Zij, de Souvereine, voorbijgegaan, en die lastige, hinderlijke plaatselijke Kerken in heur verzet gestijfd!

Geen poging liet de Synode dan ook onaangewend, om 's Konings wil te verijdelen. De vogelaar liep met de knip in het woud. Prachtig aas wierd om den weerhaak geslagen. o, Hoe zoet weerklonk het gefluit van den lokker langs veld en langs beemden! Maar de Koning bleef onverzettelijk. „Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven." En toen de minister van Bosse de Synode, ter stilling van haar pijn, dan ten minste nog een *douceur* van *f* 6000 's jaars wilde geven, bestreed, op advies van Groen van Prinsterer, het toenmalig Kamerlid Van Lijnden van Sandenburg dit voorstel met uitnemend talent, en.... de Kamer gaf de *f* 6000 *niet*.

Zoo ligt dus nu de toestand!

Bijna was het vrije leven door de heerschappijvoerende macht van het Genootschap opgeslokt: maar Koning Willem III heeft door zijn Besluit van 1866, op het onverwachtst, nog een deur der hope voor ons geopend.

Eén kleine kring van mannen, om Groen van Prinsterer geschaard, heeft ijlings het hoog belang en de ver strekkende gevolgen van deze Koninklijke daad ingezien.

Indien er ooit weer erkenning van Jezus' Koningschap in zijn Kerken hier te lande zou komen, dan moest langs *dien* weg het heil ons naderen.

Vandaar het *Vrij Beheer*, dat, dank zij 's Konings gunstige beschikking, op eenmaal als een macht in de Kerken post vatte.

Maar vandaar dan ook de bittere boosheid en kwalijk verholen wrevel, waarmeê de Synodale Hiërarchie dit „rijzend wonder wassen zag".

Dat *Vrij Beheer* was de wederpartijder van háár *gezag!*

Sinds dien tijd heeft ze dan ook geen poging onaangewend gelaten, om op alle manier dat Vrij Beheer dood te drukken, en, het kostte wat het wilde, ook het kerkelijk Goed op haar kadaster te doen overboeken.

Maar steeds zijn die pogingen nog mislukt.

En zoo verklaart zich dan gereedelijk drieërlei:

1°. Hoe elk minnaar der Souvereiniteit van Koning Jezus in zijn Kerk, sinds 1866, hardnekkig aan dit Vrij Beheer vasthield.

2°. Hoe de verwerpers van deze Souvereiniteit van Koning Jezus steeds op de loer lagen, om dit Vrij Beheer aan banden te leggen.

En 3°. hoe de hoogere Besturen nog nooit in zulk een woede zijn opgevlogen als nu men te Amsterdam, juist door het Vrij beheer, de banier dorst opsteken voor Koning Jezus.

Herlees artikel XLI maar, en merk er op hoe het aanvangt: *Bijaldien de Kerkeraad bij de vervulling zijner roeping*, OM DE GEMEENTE BIJ GODS WOORD TE HOUDEN!

Ei zoo, is dit ook soms een puur stoffelijke quaestie?

Heeft dit heusch, in uw oog, niets te maken met het goddelijk, het koninklijk gezag van onzen Heer?

VIII.

EERSTE AANVAL: Het Algemeen College.

De verwoede, onbesuisde aanval, thans tegen het Vrij Beheer, natuurlijk niet enkel van Amsterdam, maar van alle Kerken ondernomen, is *de vierde* dien het Vrij Beheer hier heeft door te staan.

Schetsen we elk dier aanvallen in korte, scherpe trekken. De eerste is in 1869 geschied.

De Koning had toen het Beheer wel aan de plaatselijke Kerken vrijgelaten, maar, dacht de Synode, in listig gespannen garen zijn de Kerken licht te vangen, en toen verzon men er harerzijds *dit* plannetje op:

Van 1819 tot 1869, dus juist een halve eeuw, had de Koning het kerkelijk Goed beheerd door een *Algemeen College van Toezicht*. Hoe nu, indien men thans zulk een College van Toezicht eens eigener autoriteit liet optreden, en het door een achterdeurtje gemeenschap bood met de Synodale kamer!

Zoo gezegd, zoo gedaan!

Een desbetreffende voorslag wierd, onder veel valsch machtsvertoon, aan alle Kerkvoogdijen rondgezonden. Niets zou veranderen. Orde *moest* er toch wezen. Men had dus niets te doen, dan met dit nieuwe Algemeene College meê te gaan.

Ook Amsterdam ontving tot dit loopen in de fuik de zeer beleefde uitnoodiging, en, o, wat zou men onder de Synodalen in de

handen hebben geklapt, als men de vrije, fiere Kerk van Amsterdam in dezen loozen strik had kunnen vangen!

Maar toentertijd althans gevoelde Amsterdam hiervoor nog te zeer haar waardigheid, en ook haar roeping voor God.

In 1810 was op Koninklijken last aan de plaatselijke Kerken en aan niemand anders het Vrij Beheer toevertrouwd.

In 1819, toen Koning Willem I het Beheer van het kerkelijk Goed aan zich trok, verzocht en verkreeg Amsterdam bij Kon. Besluit van 8 Juli 1820 No. 67, dat de Vorst des lands aan de eerste Kerk van Nederland haar Beheer vrij liet.

En wel scheen men in 's-Gravenhage reeds in 1821 over dezen stap min of meer berouw te hebben, maar een poging der Regeering om door „een huismiddeltje" op de genomen beslissing terug te komen, gaf aan de Kerk van Amsterdam slechts een gelegenheid te meer, om én van haar prijsstelling op haar onafhankelijke positie, én van haar moed om daarvoor op te komen, schitterend te doen blijken.

Toen toch de Staatsraad-Gouverneur Van Tets van Goudriaan bij missive van 29 November de leden van den Kerkeraad en van de Kerkelijke Commissie gelastte, om op het raadhuis te komen, teneinde aldaar met hem over punten van aanbelang in zake het Beheer te beraadslagen en te besluiten, had én Kerkeraad én Commissie genoeg besef van plicht, om dit beleefdelijk te weigeren.

Ze kwamen *niet*.

Al wat ze zonden was een Commissie, die „de punten" zou overbrengen; en door Amsterdams moedige houding liet zelfs een Tets van Goudriaan zich derwijs in de consciëntie treffen, dat alles afliep met de vrijwillige toezegging, dat men jaarlijks aan den Gouverneur bericht zou inzenden, „dat de rekening en verantwoording *was geschied*."

Lag het niet in den aard der zaak, dat een Kerk met zulk een schoon en fier verleden ook in 1869 niet in den strik liep? Zelfs een Synodaal als Ds. Steenberg onderstond het niet, om de Kerk der hoofdstad hiertoe aan te manen.

Schier elke groep hier ter stede gevoelde, dat Amsterdam haar schoone traditiën niet *mocht* verloochenen, en met de verpletterende meerderheid van bijna 4000 tegen 500 stemmen verwierp Amsterdam den gedanen voorslag, en koos *tegen* elke Synodale inmenging en vóór *Vrij Beheer!*

IX.

TWEEDE AANVAL: De Synode zelve.

Toch liet men van Synodale zijde het hierbij niet zitten.

Was de strik, dien het *Algemeen College* spande, gesprongen en het vogeltje ontkomen, thans zou de *Synode* zelve met den lijmstok tusschen de twijgen tooveren, en reeds den 7 Aug. 1871 vaardigde ze een schrijven, ook aan den Kerkeraad van Amsterdam uit, om te geraken tot een *Synodale* regeling van het Beheer, rechtstreeks gefundeerd in de Synodale *Reglementen*.

Bij artikel 55 en 64 van het Algemeen Reglement was de „zorge voor de algemeene belangen" aan de Synode opgedragen. Wat belette hieronder óók het kerkelijke Goed te verstaan?

Want wel kon dit vroeger niet. Daartegen had de Koning zijn dusgenaamde *tweede reserve* gemaakt. Maar in 1870 had de Koning die reserve ingetrokken. Men had de handen dus vrij.

Zacht wierd het nu aangelegd.

Men kwam niet opeens met een bevel, maar met een beleefd verzoek om consideratie. „Er was toch regeling noodig". „Eenige hoofdbeginselen moesten daarvoor vaststaan." „Aller saamwerking moest het werk doen gelukken." „Hoe dacht Amsterdam?"

En toen ja, is er één man geweest, die er vóór was, dat Amsterdam zwichten zou, t. w. wijlen Mr. J. W. Tydeman, en ten deele natuurlijk ook de belichaming van het Synodalisme, wijlen Ds. H. Steenberg.

Maar buiten deze twee stond ook nu weer een iegelijk in Amsterdam, én in den Kerkeraad én in de Commissie onverzettelijk.

Een Commissie werd door den Kerkeraad benoemd, om hem over deze fatale Circulaire der Synode van advies te dienen.

Op 19 April 1872 rapporteerde deze Commissie: en haar advies was: *Amsterdam blijve vrij!*

En zoo besloot dan ook de Kerkeraad. En, meê door Amsterdams besliste weigering, heeft men toen ook elders weerstand geboden, en het einde dezer Synodale bemoeizucht was, dat haar door schier alle macht- en rechthebbenden elk recht op inmenging in Beheerszaken werd ontzegd.

X.

DERDE AANVAL: De Besturen.

Langer moet ons de *derde* aanval bezig houden, die op klacht van Kerkeraadsleden, nu rechtstreeks, en evenals thans, van de zij *der Besturen* kwam.

De Synodale heeren rustten maar niet, en gaven op allerlei wijze blijk van hun beslist voornemen, om, het ging dan hoe het ging, er het Vrij Beheer toch onder te brengen.

Zoo ver dreven deze heerschers hun opzet zelfs, dat ze zich niet ontzagen, in meer dan ééne kleine Gemeente Kerkvoogden, die hun niet ter wille waren, eenvoudig in hun *lidmaatschap* aan te tasten, en door dit wederrechtelijk middel, tijdelijk of duurzaam uit te leiden uit de Kerkvoogdij.

Dit booze systeem trok ook te Amsterdam de opmerkzaamheid, en reeds op 16 September 1872 voorzag een lid van den Kerkeraad de mogelijkheid, dat men door plotselinge schorsing van Kerkvoogden ook hier het Vrije Beheer kon overrompelen.

Zoo looze, booze taktiek zou stuitend onrecht zijn. Maar wat baat u dit, zoo de *pleger* van het onrecht tegelijk als *rechter* zit!

Tegen dit gevaar diende dus gewaakt. En te ernstiger gewaakt, dewijl ook destijds de strijd over de aannemelingen van een Modern leeraar de Kerk in spanning hield. Men bevond zich midden in een quaestie „Van Gorkom."

Oude traditie, blijkens het Reglement van 1810 (zie art. 15) was het hier ter stede, dat „alleen kerkelijke Censuur *door den Kerkeraad* uitgeoefend", in zake Beheer gold; en dus niet van Classis of Synode. Waarom, zoo vroeg men zich af, zou gelijke gedragslijn ook thans niet gevolgd worden? Men ompale het terrein van het Vrij Beheer slechts en sluite het af door hek en schutting!

De Kerkeraad vond óók wel, dat er gevaar te speuren viel, en benoemde eene Commissie, bestaande uit de heeren Ds. De Graaf, Dr. Kuyper, Feringa, Kuhler, Berger en Pouwels, die bij rapport van 8 October 1872 metterdaad den toestand voor „bedenkelijk" verklaarde, en een geheel nieuwe regeling voor ons Beheer voorsloeg.

Deze voorslag strekte, om ook voor Amsterdam den veiliger weg in te slaan, dien men elders gevolgd had, en hier op te richten een *College van Notabelen*.

De Kerkeraad had hier nooit in het Beheer moeten gemoeid

zijn. Evenals elders, had men ook hier rechtstreeks door de Stemgerechtigden *Notabelen* moeten laten kiezen en door deze Notabelen de leden der Kerkvoogdij. Bestuur en Beheer behooren in een goed geordende Kerk altoos *gescheiden* te zijn.

Zoo is het te Utrecht, te 's-Gravenhage, te Rotterdam, te Leiden, kortom, schier in alle plaatsen, die Vrij Beheer kozen, en een regeling als hier, die den Kerkeraad in het Beheer moeit, vindt ge bijna nergens.

De Kerkeraad, die niet op machtsuitbreiding, maar uitsluitend op verweer van het recht der Gemeente bedacht was, verzette zich dan ook geenszins tegen de hoofdgedachte, die aan deze nieuwe regeling ten grondslag lag, en hechtte reeds op 28 October 1872 aan het rapport der Commissie in beginsel zijne goedkeuring.

Doch hiermeê kon het scheepke nog lang niet van stapel loopen, want eerst moest nog de Kerkelijke Commissie gehoord, en in deze Commissie zaten destijds o. a. Mr. J. A. Molster, Mr. J. F. T. van Valkenburg. Mr. W. C. Backer en Ds. Steenberg; allen genoegzaam bekend als niet te sterk vooringenomen tegen Synodale Organisatie.

Verzet bleef dan ook niet uit.

Het recht om zulk een nieuwe regeling in het leven te roepen, wierd aan den Kerkeraad betwist. Door de stemming van 1869, zoo oordeelde men, had de Kerkelijke Commissie, als eigen College, haar „rechtsgeldig standpunt" gekregen. Het mandaat op deze Commissie verstrekt, kon *niet* door den Kerkeraad worden ingetrokken. En evenmin kon de Kerkeraad de bezittingen der Gemeente, dusver door de Commissie beheerd, overnemen.

De heeren advocaten Mr. A. C. Cosman, Mr. Aug. Philips en Mr. E. N. Rahusen, later opzettelijk in deze door de Kerkelijke Commissie geraadpleegd, steunden dit denkbeeld van de heeren Mr. Molster c.s.; en de Commissie betuigde op grond hiervan eerst bij missive van 15 Februari 1873, en nogmaals in Mei daaraanvolgende, haar leedwezen, dat ze weigeren moest tot zoo ingrijpende verandering van Beheerswijze mede te werken.

Daarna sliep deze gewichtige quaestie ruim anderhalf jaar.

Niet geheel; want nog een *gewijzigde* voorslag van den Kerkeraad schoof hier tusschen in, en sinds is er maanden lang, edoch zonder een stap verder te komen, onderhandeld over *arbitrage.* Maar blijkbaar vond de Kerkeraad het zoomin geraden als noodzakelijk, om den strijd reeds toen door te zetten.

Immers, ook *zonder* strijd, zou het geschil allengs vanzelf toch

zijn oplossing vinden, doordien de samenstelling der Commissie eerlang een aanmerkelijke wijziging stond te ondergaan.

Stond dusver een beslist *Moderne* Kerkvoogdij tegenover een beslist *Orthodoxen* Kerkeraad, eerlang zou dit kenteren, en de richting van den Kerkeraad óók door worden getrokken in den Kerkelijke Commissie. In Maart 1874 toch wierden tot Kerkvoogden gekozen de heeren Dr. Van Ronkel en Ds. Van Son, H. Pouwels en J. Ph. Meynink, en met het optreden van deze vier was de Kerkvoogdij *om*.

De gunstige uitwerking hiervan ontwaarde de Kerkeraad dan ook reeds op 8 October deszelven jaars, toen van de vroeger zoo tegenstrevende Kerkelijke Commissie ongezocht en ongevraagd een vriendelijke, geheel vrijwillige aanbieding inkwam, om, zij het ook op minder doortastende wijze, dan toch in gelijken zin als de Kerkeraad bedoelde, de onafhankelijke positie van het Vrije Beheer te beveiligen.

De geestelijke vaders van dezen voorslag waren de heeren Dr. Van Ronkel, G. Ruys en N. J. van Limmik Jr., die het Concept er toe bij de Kerkelijke Commissie indienden; er, gelijk zij zich uitdrukten, een voorstel van bemiddeling in zagen zwevende „tusschen de denkbeelden Steenberg en Kuyper"; er in slaagden het bij de Kerkelijke Commissie te doen aannemen; en, wat nog meer zegt, reeds op 12 April 1875 het genoegen smaakten, om hun voorstellen ook door den Kerkeraad te zien goedgekeurd.

Toch zett'en zelfs deze „gematigde" voorstellen terstond kwaad bloed.

De heer Ds. Adriani nam ze zoo euvel op, dat hij niet alleen protesteerde, maar zelfs zijn ontslag als lid der Commissie aanvroeg. Ds. Van Marken protesteerde eveneens. In den Kerkeraad verzochten de heeren der oppositie, met Dr. Cramer aan het hoofd, aanteekening, dat ze *niet* tot dit besluit hadden meêgewerkt. Van twee zijden wierd klacht tegen de geldigheid van het besluit door een kleine groep gemeenteleden ingediend. En hiermeê nog niet tevreden, brachten de heeren Dr. Hugenholtz, Dr. Berlage en Ds. Pantekoek, allen moderne predikanten, de zaak zelfs onverwijld bij het Classicaal Bestuur.

Dit was natuurlijk koren op den Synodalen molen; en aanstonds vond men dit Bestuur dan ook gereed, om op deze klacht in te gaan. Het was eene te schoone gelegenheid, om als *Bestuur* zich in *Beheers-*

zaken te mengen. Het Vrije Beheer was het wild dat doodgejaagd moest worden, en immers ook déze klacht bood, om dit everzwijn onder het schot te krijgen, geen te minachten kansen.

Reeds onder dagteekening van 30 Mei 1875 zond het Classicaal Bestuur dan ook een dreigbrief in. „Men moest inlichtingen hebben". „Een Reglement op het Beheer moest overgelegd". „Enkele namen moesten opgegeven". En wat het curieuse is, ook destijds was deze dreigbrief onderteekend juist door den eigen man, die in den Kerkeraad de oppositie geleid had. Gelijk nu Dr. Vos eerst in den Kerkeraad opponeerde, en daags daarna in zijn Classicalen tabberd dreigen kwam; zoo was het ook destijds dezelfde Dr. Cramer, die op 11 April fel en scherp het voorstel in den Kerkeraad bestreed, en ruim een maand later als Classicaal Hoogwaardigheidsbekleeder den Kerkeraad kwam ringelooren.

Zulke kieschheden zijn schering en inslag in onze kerkelijke correspondentie!

Maar toen het zóó bar liep, zei Dr. Van Ronkel: „Ik ben er óók nog"! en met de heeren Feringa en Karres, diende hij den Kerkeraad reeds op 3 Januari 1876 van een meesterlijk advies, welks conclusie strekte, om op den ongehoorden eisch van het Classicaal Bestuur fierweg te antwoorden: „dat de Kerkeraad de door genoemd Bestuur gevraagde inlichtingen volgaarne zou verstrekken, *zoodra het Classicaal Bestuur zijne competentie in deze ten genoegen van den Kerkeraad zou hebben duidelijk gemaakt*".

Dit lang niet malsche antwoord was gansch niet naar den smaak van het Classicaal Bestuur, dat dan ook bij schrijven van 6 September andermaal op de zaak terugkwam en bij zijn eisch persisteerde, juist beweerende wat ook thans beweerd wordt, dat het *geen* Beheerszaak gold.

Maar onder de energieke leiding van Dr. Van Ronkel, liet de Kerkeraad zich niet van de wijs brengen. Nogmaals werd de Classicale bemoeiing in de wanne der Heeren Van Ronkel, Feringa en Karres geworpen. En nogmaals ging als uitkomst van hun keurig ziften een tweede even besliste weigering aan het adres van Dr. Cramer op de post, meldende *„dat de Kerkeraad geen redenen vond, om terug te komen op zijn vorig schrijven."*

Toen reefde het Classicaal Bestuur zijn zeilen.

Het bond in.

En wel hield het zijn standpunt vol. Maar wel verre van eenig Kerkeraadslid om een uitgebrachte stem aan te tasten, of ook een

besluit in zake het Beheer te vernietigen, bepaalde het zich tot de volkomen correcte verklaring, dat het zou afwachten, of de Kerkeraad ooit van de opgeworpen batterij zou gaan vuren.

Tot *driemaal* toe in niet meer dan *zes* jaren tijds had de Synodale Hiërarchie het dus gewaagd, om het door den Koning vrij verklaard Beheer aan zich cijnsplichtig te maken.

Eerst in 1869 door ons met de *lazzo's* van het „Algemeen College" naar den nek te werpen.

Ten tweeden male in 1872 door het inschuiven van den Synodalen lijmstok in ons loover.

En ten derden male in 1875 door zijdelings den Kerkeraad als lasthebber der Gemeente naar de verzenen te steken.

Maar elk dier drie keeren stuitte zoo looze aanval af op den vastberaden wil van Amsterdam, *om vrij te blijven.*

In 1869 op de fierheid der Gemeente.

In 1872 op het waardigheidsgevoel van alle fractiën.

En in 1875 op het „selfrespect" van den Kerkeraad.

Een ieder voelde destijds nog de waarheid van wat Dr. Van Ronkel in de Kerkelijke Commissie had uitgeroepen: „Al deze manoeuvres, ze waren niets dan een *poging tot intimidatie!*"

XI.

STUITING VAN CENSUUR.

Maar welke waren dan toch de schrikaanjagende bepalingen uit Dr. Van Ronkels voordracht, die in zoo hooge mate de verbolgenheid der Synodale machthebbers hadden gaande gemaakt?

Thans vooral is het van het uiterste belang deze bepalingen in haar juiste licht te bezien, overmits thans juist naar *die* bepalingen gehandeld is, en dus uitsluitend over *die* bepalingen de strijd loopt.

En dan ontleden we op verre na niet alles, maar wijzen toch op drie hoofdpunten, en wel het eerst op *de stuiting van Censuur.*

Welke uitwerking kerkelijke Censuur voor het Beheer heeft, spreekt *niet* vanzelf: want dit punt is én in 1810 én in 1859, en zoo ook

in 1875 uitdrukkelijk aangewezen en met zoovele woorden bepaald; en dit wel zoo, dat in 1875 op dit punt een zeer gewichtige verandering in het Reglement is ingebracht.

Bepaalde men in 1810, dat alleen Censuur „van den Kerkeraad" een Kerkvoogd in zijn functie kon deren, sinds 1859 gold de regel, dat mocht „een lid der Commissie onverhoopt onder kerkelijke Censuur [welke ook] gesteld worden, hij gedurende den tijd van zijn Censuur de werkzaamheden zijner betrekking *niet* kon waarnemen." (Zie art. 40. Regl. en Instr. van 1859).

Deze bepaling scheen destijds geen gevaar op te leveren, en zou dan ook nooit veranderd zijn, indien de hoogere Besturen eerlijkheid genoeg hadden bezeten, om *Censuur* te laten blijven, wat „Censuur" dusver altoos in onze Kerk beteekend had, t. w: Een kerkelijke straf wegens *vervalsching der belijdenis of ergerlijk leven.*

Wie kon er op tegen hebben, dat iemand die óf de eere van Gods Woord schond, of zich in zedeloos gedrag verliep, ook als Kerkvoogd tijdelijk ophield te fungeeren?

Maar anders wierd de zaak natuurlijk, toen de hoogere Besturen opzettelijk en met voorbedachten rade van de Censuur *iets geheel anders gingen maken;* toen de Censuur in hun handen *rustte* en *roestte*, wat verborgenheden des geloofs ook wierden aangetast en wat publieke schandalen er ook van de aanzienlijkste leden der Kerk uitkwamen; maar toen diezelfde Censuur daartegen als doodelijk zwaard scherp geveegd wierd, zoodra een knecht des Heeren het waagde de Synodale majesteit te na te komen, of ook als Kerkvoogd opkwam voor de rechten en vrijheden der Gemeente.

Toen kon uiteraard zulk een artikel *niet* meer blijven staan; want toen zou handhaving van zulk een artikel verraad aan den wil der Gemeente zijn geweest. Zij, de Gemeente, had op 17 Maart 1869 verklaard *geene Synodale inmenging* te zullen dulden, maar *vrij* haar Beheer te zullen handhaven. En zie, nu de Besturen het eenmaal aandorsten, om juist *voor Beheerszaken* Censuur te gaan oefenen, lag door dit thans *onmogelijk* geworden artikel immers heel de veste der Kerkvoogdij voor hen bloot.

Plotseling konden de hoogere Besturen al de leden der Kerkvoogdij om hun „Kerkvoogdelijk leven" brengen, en heerloos en weerloos zou dan het goed der Gemeente liggen!

Handhaving van deze bepaling hief dus, *na deze vervalsching der Censuur door de Kerkelijke Besturen*, feitelijk het besluit der Gemeente van 1869 als niet-bestaande op.

Zou de wil der Gemeente geëerbiedigd blijven, dan *moest*, dan *kon* dit verouderd artikel niet staan blijven.

En het was, door *dit* motief gedrongen, en dus juist om den uitgedrukten wil der Gemeente niet zijdelings te laten vernietigen, dat de Kerkeraad op 12 April 1875 voor dit fataal en onhoudbaar geworden artikel een ander en beter in de plaats schoof.

Had men in 1859, toen de Censuur *nog eerlijk toeging*, te goeder trouw, bepaald: „Een kerkelijk gecensureerde is ook geschorst als Kerkvoogd"; thans in 1875, nu de Censuur op *on*eerlijke wijze vervalscht was, en dus te goed vertrouwen op *on*trouw zou uitloopen, bepaalde men omgekeerd: „Kerkelijke censuur stuit de functie van den Kerkvoogd *niet*!"

Of liever men ging voorzichtiger te werk.

Immers, het kon toch vroeg of laat gebeuren, dat een Kerkvoogd werkelijk om „zedeloos gedrag" geschorst wierd, en wie zou dan de gestrengste doorwerking van zulk een schorsing belemmeren willen?

Er moest dus geschift, er moest onderscheiden. Niet *alle* Censuur kon ijdel verklaard. Slechts de zondige, immoreele Censuur der heerschzuchtige Besturen moest op beheersterrein krachteloos gemaakt. En daarom bepaalde de Kerkeraad: 1°. dat een geschorst of gecensureerd Kerkvoogd in elk geval begon met als zoodanig in volle functie te blijven; en 2°. dat daarna de kerkvoogden te beslissen zouden hebben, of zijn censuur hem ook als Kerkvoogd buiten gevecht zou stellen.

Het volle artikel luidde aldus:

> Wanneer een lid der Commissie, een der Stemgerechtigden, of wel een der Beambten, onverhoopt onder kerkelijke censuur, van wat aard ook, mocht gesteld zijn, beslist de Commissie, of en in hoeverre deze censuur gevolgen heeft voor de rechten van den betrokkene, hem krachtens eenige bepaling van dit Reglement toekomende of toegekend. In elk geval blijft tot op deze beslissing de zaak in haar geheel en de betrokkene in functie.

Een artikel door den rapporteur. Dr. Van Ronkel, in de Kerkelijke Commissie o. a. met deze sobere, maar toch steek houdende opmerking verdedigd: »Men stond indertijd wel bloot aan Censuur wegens het niet nakomen der verplichting om gezangen te laten zingen. Zou men nu kunnen toelaten, dat in zoodanig geval, of ook *door administratieve censuur* de kerkelijke Commissie werd aangerand?" En voorts in zijn kerkeraadsrapport van 6 September 1875 met deze snijdende opmerking: „Immers zoude anders onze geheele Gemeente wat haar Beheer aangaat, op een gegeven oogenblik *naar de willekeur en*

luim van eenig hooger Kerkelijk Bestuur eensklaps heerloos kunnen staan!"

En wat zou er nu in zulk een veiligheidsbepaling ongeoorloofds of onwettigs zijn?

Ging het door, dat de Gemeente uitsluitend eigen lidmaten kon machtigen, om haar beheer te voeren, er kon nog bedenking rijzen. Maar dat is *niet* zoo. De Gemeente kan *een ieder* machtigen. Een *Franschman* die bezittingen heeft kan zeer wel een *Duitscher* als bewindvoerder aanstellen. Een dorpskerk kan zeer wel een notaris opdragen, om haar beheer te voeren. In de vorige eeuw is het zelfs wel gebeurd, dat Roomsche grondeigenaren beheervoerders waren voor een Gereformeerde Kerkvoogdij. Een ergerlijke misstand natuurlijk, maar die toch toont, hoe men in rechten staat.

Bij de machtiging om in naam der Gemeente haar zaken waar te nemen, is de keuze der Gemeente *geheel onbelemmerd.*

In Friesland, waar in tal van dorpen bijna geen lidmaten zijn, is dan ook meestal bepaald, dat het voldoende is „dooplid" der Gemeente te wezen; een qualiteit die u door geen Censuur van wat aard ook, kan ontnomen worden.

En op aanwijzen van de Commissie voor het Vrij Beheer, waarvan Groen van Prinsterer de patroon was en waarin Prof. Mr. Baron de Geer van Jutphaas als rechtsgeleerde raadsman fungeerde, is dan ook in schier elk reglement voor Vrij Beheer evendezelfde bepaling opgenomen, als in 1875 ook te Amsterdam wet wierd, t. w.: Dat Kerkelijke straf der Besturen *niet* schorst voor de Kerkvoogdij.

En mocht men ten slotte opmerken, dat dit toch nooit kon bedoeld zijn voor Kerkeraadsleden, die als zoodanig in de Kerkvoogdij optreden, dan toont reeds Dr. Van Ronkels boven aangehaalde opmerking over den *niet*-gezangenlievenden prediker overtuigend, hoe het artikel wel terdege óók voor Kerkeraadsleden bedoeld is, gelijk heel de bewoording er van dit dan ook buiten allen twijfel stelt.

En acht men dat nu *abnormaal*, dan zij geantwoord: Dat het Vrij Beheer bereid zal gevonden worden, aan deze abnormaliteit onverwijld een einde te maken, zoodra de Synodale Hiërarchie maar afziet van *haar oneerlijke vervalsching der Censuur.*

Maar zoo lang die stand houdt, *moet* het Vrij Beheer wel op zelfbehoud bedacht blijven.

Zooals thans de Synodale Hiërarchie huishoudt, is zonder zulk een onverzettelijk artikel heel uw Vrij Beheer verloren!

XII.

„SUBINTREEREND BESTUUR".

Er kwam nog een andere bepaling in 1875 tot stand, die niet minder een doorn in het oog der Synodale Hiërarchie was, en die eveneens in het thans uitgebroken Conflict heel den stand der quaestie beheerscht.

Onze Synodalen zijn een zonderling slag lieden.

Op elke letter in elke alinea van elk hun gevallig artikel uit elk hunner heilige Reglementen zullen ze doodblijven, zoolang het *tegen u* dienst kan doen; maar, zou een Reglement u *helpen*, dan zetten ze met één slag ijlings heel hun stel van Reglementen op zij.

Zoo deden ze niet nu pas; maar zoo was steeds hun tactiek.

Vooral kwam dit uit in hun reeds meermalen gewaagde *manoeuvre* om een hooger Bestuur te laten *subintreeren*.

Door de brutale feiten der jongste gebeurtenissen weet thans ieder wat met dit *subintreeren* bedoeld wordt.

Subintreeren is als het Classicaal Bestuur zich aanmeldt, doende wat des Kerkeraads, der Diaconie of des Kiescollegies is.

Subintreeren is als het Provinciaal Bestuur doen komt wat des Classicalen Bestuurs is.

En *subintreeren* is ook, als de Synode zich aanmatigt om te doen wat des Provincialen Bestuurs is.

Voor zulk optreden, althans in een Kerk als in die van Amsterdam, is in geen enkel „hoogheilig" reglement ook maar de minste zweem van recht te vinden, en al wat de Besturen ook nu weer als *Subintreerende Besturen* gedaan hebben, is, zelfs reglementair bezien, *nietig*.

Maar hoe onwettig ook, toch rijdt de Synodale Hiërarchie o, zoo gaarne op dit hobbelpaardje; en ook daarop was de Kerkeraad van 1875 bedacht.

Hij zei tot zich zelf: „Ge kunt nooit weten, hoe het Classicaal Bestuur het vroeg of laat eens in den zin kon krijgen, om tegen alle recht en rede in, hier te komen doen wat des Kerkeraads was, en dus ook de rechten van den Kerkeraad in Beheerszaken, als op zijn college overgegaan, aan zich kon trekken!

Dit zou natuurlijk lijnrecht tegen de bedoeling der Gemeentestemming van 1869 indruischen. Door zulk een ongerechtige daad zou het Vrij Beheer in zijn hart worden aangetast. Het zou een schromelijke verloochening zijn van Amsterdams aloude traditie. Maar men kende

de Synodale Hiërarchie nu eenmaal van haar zedelijk zwakke zijde. Als het strekken kon om haar troon te bevestigen, bleek ze steeds zelfs tot het onverdedigbaarste in staat.

Het *zekere* voor het *on*zekere nemende, vertolkte daarom de Kerkeraad op 12 April 1875 den uitgedrukten wil der Gemeente, om Vrij Beheer te behouden en het niet onder de Synode te brengen, door in artikel *één* opzettelijk en uitdrukkelijk te bepalen, dat de bevoegdheid van den Kerkeraad in zake Beheer nooit of nimmer op het Classikaal Bestuur, doende wat des Kerkeraads is, zou kunnen overgaan; of gelijk er letterlijk staat: „De bevoegdheid van den Kerkeraad kan nooit of nimmer op een hooger of subintreerend Bestuur overgaan."

„Subintreerend" nu is juist het Classicaal Bestuur, zich aanmatigend om te doen wat des Kerkeraads is.

Deze bepaling was haast nog noodzakelijker dan die der *Censuur*stuiting.

Want, had deze bepaling er eens niet in gestaan, dan zou het Classicaal Bestuur, al wat het nu *onwettig* deed (en hetgeen dus in rechten *nietig* is), althans onder *schijn* van recht in *wettigen* zin hebben kunnen doen, en ons Vrij Beheer ware reeds begraven,

En dorst nu iemand, der zake min kundig, beweren, dat de Kerkeraad door deze welgewapende bepaling, dan toch de aloude traditie van ons Amsterdamsch Beheer verlaten had, dan zij hierop geantwoord, dat de Kerkeraad met dit voorschrift juist in de aloude paden terugtrad. Immers in 1810 was door de Gemeente uitdrukkelijk deze last aan heeren Kerkvoogden meêgegeven: Om het goederenbeheer der Gemeente „*nimmer aan eenig ander Bestuur over te geven.*" (Zie Art. 3. Hoofdst. III. regl. 1810).

Een grondregel van ons Vrij Beheer, die zóó vast stond, dat de Kerkeraad zich op 20 December 1819 juist op déze bepaling zelfs tegenover den Koning beriep, toen deze ons toch niets meer vroeg, dan inzage der rekening.

XIII.

WEDERZIJDS GEBONDEN.

Nog op een derde bepaling dient gelet.

In 1875 heeft de Kerkeraad, om, in den geest der stemming van

1869, het Vrij Beheer op afdoende wijze tegen de heerschzucht van de Besturen te beveiligen, zijn recht tot reglementsverandering contractueel aan de *goedkeuring* van heeren Kerkvoogden gebonden.

De „Kerkelijke Commissie" was, gelijk Mr. J. A. Molster c. s. in 1873 terecht betoogde, volstrekt niet een gewone Kerkeraadscommissie. In zulk een gewone commissie toch zitten uitsluitend Kerkeraadsleden, en in deze Commissie vormden de leden van den Kerkeraad slechts *de helft*. Bovendien de oorsprong der Commissie in 1810 bewijst, dat het opkomen dezer Commissie geheel anders toeging, dan bij gewone Kerkeraadscommissiën. En eindelijk in 1869 is uitdrukkelijk aan de Gemeente gevraagd, of ze aan de Kerkelijke Commissie geven wilde haar „rechtsgeldig standpunt."

Metterdaad bezat deze Kerkelijke Commissie dan ook een zekere mate van zelfstandigheid; en *niet* „namens den Kerkeraad", maar wel terdege „in naam der Nederduitsche Hervormde *Gemeente*", gelijk artikel 1 zegt, voert deze Commissie het Beheer over het kerkelijk goed.

Deze „Kerkelijke Commissie" of wat men elders „de Kerkvoogdij" noemt, ontving dan ook haar „Instructie" niet evenals andere commissiën bij eenvoudige kennisgeving, maar reeds in 1859 was bepaald, dat, evenals de Koning verplicht is den Raad van Staten *te hooren*, zoo ook de Kerkvoogdij vooraf door den Kerkeraad moest worden *gehoord*.

Op zich zelf had het hierbij dan ook kunnen blijven.

Maar toen de Synodalen hun omsluipen maar niet staken wilden, behoorde men toch op ééne verrassing verdacht te zijn.

In zake het geestelijk *Bestuur* kan elk besluit van den Kerkeraad vernietigd worden door het Classicaal Bestuur.

Stel nu eens, de Kerkeraad nam een besluit in zake het Beheer, en zonder er zich aan te storen, dat het een *Beheerszaak* gold, onderstond het Classicaal Bestuur het, zulk een *Beheers*besluit te vernietigen, — hoe zou dan het Vrij Beheer zich redden kunnen?

Slechts door één redmiddel.

T. w. indien ge vernietiging van zulk een besluit onmogelijk maakt, tenzij met *goedkeuring* van heeren Kerkvoogden.

Dat redmiddel greep de Kerkeraad in 1875 dan ook aan. Hij bepaalde, dat althans elk besluit over het Reglement in zake Beheer, aan de medewerking der Kerkelijke Commissie zou gebonden zijn, en dat in een eenmaal vastgesteld reglementsartikel zonder *goedkeuring* der Kerkvoogdij zelfs door den Kerkeraad geen verandering meer gemaakt kon worden.

En achter dit bolwerk stond men nu veilig.

Want stel nu al, dat het Classicaal Bestuur (gelijk het onlangs deed) toch het onderstond, om zulk een besluit aan te tasten, dan kon zulks in rechten toch nooit gelden.

Vernietiging van zulk een Besluit was wederom Reglementsverandering, en Reglementsverandering, op wat wijs ook, kan zonder goedkeuring van heeren Kerkvoogden *nooit.*

XIV.

DUBBELE QUALITEIT.

Wat voor elk jurist overduidelijk is, mag niettemin voor theologen en leeken nog wel eens herinnerd worden: Te Amsterdam bezat en bezit de Kerkeraad *een dubbele qualiteit.*

De rechtsgeleerden, die in 1873 geraadpleegd wierden, de heeren Van Nierop c. s., schreven desaangaande in hun advies: „Waar, zooals te Amsterdam, het Beheer der kerkelijke goederen door de Gemeente is opgedragen aan den Kerkeraad, is dit een exceptioneele toestand voor dit laatste College. De hoogere kerkelijke Besturen hebben het recht niet, eenig toezicht of medebeheer uit te oefenen, omdat de Kerkeraad zijn macht in zake het Beheer *niet heeft uit zijn aard als deel van het kerkelijk Bestuur* maar *door een bepaald mandaat der Gemeente* dat *alleen* aan hem is gegeven." De Kerkeraad „treedt hier op in *dubbele qualiteit.*"

Onze Koning bezit „een dubbele qualiteit", want Hij is én Koning der Nederlanden én Groothertog van Luxemburg, en in die dubbele qualiteit kan hij zelfs met zichzelven een overeenkomst sluiten. Toch heeft de Koning der Nederlanden niets in Luxemburg te gebieden, noch de Groothertog van Luxemburg in Amsterdam.

En zoo nu is ook de Kerkeraad van Amsterdam tweeërlei. Hij is eensdeels *Bestuurscollege* in het reglementair verband; maar ook anderzijds Gelastigde der Gemeente in *Beheerszaken*, onder de Gemeente als Souverein.

Ons Vrij Beheer ontvangt zijn wet van de Souvereine *Gemeente*, want „de beslissing van stemgerechtigden, zegt Art. 1, doet uitspraak in hoogste ressort."

Ons Vrij Beheer heeft *een eigene jurisdictie;* want art. 36 en

37 bepalen sinds 1859, dat twaalf arbiters desvereischt als college van rechtspraak zullen optreden.

En eindelijk ons Vrij Beheer heeft een zelfstandige macht van *wetsuitlegging*; want artikel 36 bepaalt mede dat „verschil over de beteekenis van eenig artikel van dit Reglement" in eigen boezen moet worden opgelost.

Vast en hecht rust dus het bolwerk onzer veste op zijn onverwrikbaren grondslag.

Niets, volstrekt *niets* heeft de Synodale Hiërarchie met ons Beheer uitstaande.

De Koning schonk het ons in 1866 vrij en onverlet.

Bij stemming van 17 Maart 1866 heeft de Gemeente het dankbaar uit 's Konings hand aangenomen.

En zoo geldt het dan ook hier, dat de Kerkeraad *als staande onder de Souvereine Gemeente*, niets in Bestuurszaken te gebieden heeft: maar, ook dat de Kerkeraad, *als onder de Synode staande*, en dus à fortiori de Synodale Hiërarchie zelve, *niets* te zeggen heeft in zake Beheer.

Dit komt dan ook ten duidelijkste uit in drie stukken, die wel ingedacht mogen worden, zal men helder inzien, waar men te Amsterdam aan toe is.

Te Amsterdam leeft de Kerkeraad in zijn dubbele qualiteit, onder *tweeërlei* wetgevende, *tweeërlei* rechtsprekende en *tweeërlei* besturende macht.

Voor de Bestuurszaken ontvangt hij zijn wetgevende bepalingen van de *Synode;* maar in Beheerszaken ontleent hij zijn last aan de *Gemeente.*

In Bestuurszaken is hij onderworpen aan de rechtsbedeeling der *hoogere Besturen;* maar in Beheerszaken aan een eigene, *afzonderlijke jurisdictie.*

En eindelijk bij wetsuitlegging is hij voor de Bestuurszaken gebonden aan de beslissing *der Synode;* maar voor Beheerszaken aan *een zelfstandige interpretatie.*

Op dit punt is niet gelet; en toch het beheerscht den geheelen toestand.

Tegen insluiping van Synodale wilkeur is een valbrug voor elke poort opgehaald, en door eigen *souvereiniteit*, eigen *jurisdictie* en eigen *wetsinterpretatie* tart ons Vrij Beheer elken Synodalen bespringer.

XV.

MERKWAARDIGE HANDTEEKENING.

Zoo was dan, dank zij de klare zelfbewustheid, waarmeê de Kerkeraad van Amsterdam den eisch zijner roeping inzag, de defensielinie voor ons Vrij Beheer op 12 April 1875 in gereedheid gebracht, en rustig wachtte men nu de dingen, die komen zouden, af.

Tien jaren van kalm beheer volgden. Geen inspraak verhief zich meer. Het gewijzigde Reglement kwam in werking. En zoo Kerkeraad als Overheid en Burgerij ging op allerlei wijze voort met de „Kerkelijke Commissien" als wettig te erkennen.

Ook het Classicaal Bestuur maakte tegen de inning der jaarlijksche *Classicale Quota* niet de minste bedenking!

En wel ging Ds. Adriani de Commissie uit, en volgde Ds. Van Marken zijn voorbeeld, maar én in Dr. G. J. Vos Az. en in wijlen Ds. L. Steinfort vond de Kerkeraad aanstonds twee mannen, gereed om de nieuwe orde van zaken te helpen doorzetten.

Hoe zegt ge? In *Dr. G. J. Vos Az.?*

Haast vat men dit niet; en toch is het zoo; Dr. Vos verving Ds Adriani die eerlijkheidshalve loopen ging, en Dr. Vos deed dit niet ter sluiks, maar openlijk; zoo openlijk zelfs, dat hij op 9 December 1875 in bijzijn van getuigen, plechtiglijk zijn handteekening onder een gelofte plaatste, die waard is dat ze gekend worde.

Die belofte hield toch feitelijk dit navolgende in: [1])

> Ik ondergeteekende, Gerrit Jan Vos Az., verklare en beloof hiermede: 1°. dat ik nooit eenigen stap zal doen, waardoor zonder uitdrukkelijke toestemming der gemeente, het beheer aan toezicht of van regeling hoegenaamd ook van eenig hooger kerkelijk college zou worden overgelaten; en 2°. dat ik mij stipt gedragen zal naar de bepalingen voor deze Commissie vastgesteld. (D. w. z. dat ik o. a. 1°. vol-

[1]) Letterlijk luidde deze belofte, blijkens Art. 10 aldus:

»Wij ondergeteekenden verklaren en beloven, dat wij, in hoedanigheid van leden »der Commissie tot het Bestuur over de Kerkgebouwen, Goederen, Fondsen en Inkom»sten der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Amsterdam, al de eigendommen, »fondsen en inkomsten aan die Gemeente toebehoorende, rechtvaardig en ten haren »meesten nutte zullen helpen besturen, en ons stipt zullen gedragen naar de bepalingen »voor deze Commissie vastgesteld, en nooit eenigen stap zullen doen, waardoor zonder »uitdrukkelijke toestemming der Gemeente het beheer der goederen aan toezicht »of regeling, hoegenaamd ook, van eenig hooger kerkelijk of politiek college zou worden »overgelaten, tenzij door de rechterlijke uitspraak gelast."

gens art. 1 al. 4 nooit zal toelaten, dat een Classicaal Bestuur doende wat des Kerkeraads is in Beheerszaken handele; 2°. volgens art. 40 eventueel gesehorste Kerkvoogden zal blijven erkennen als in volle functie zijnde; en 3°. volgens art. 45 nooit zal gedoogen dat er zonder goedkeuring van H.H. Kerkvoogden getornd worde aan het reglement

w. g. G. J. VOS Az.

Neen maar, zegt ge, dat kán niet waar zijn! Dat is om te gieren [1])! *Heeft Dr. Vos dat beloofd?*

En toch, het is zoo.

De verklaring met zijn naam er onder ligt in het Archief van den Kerkeraad, en in de goedgekeurde Notulen van de vergadering der Kerkelijke Commissie van 9 December 1875 staat het opgeteekend.

Maar we zullen u meer zeggen.

Precies dezelfde verklaring en plechtige belofte is ook onderteekend *door Ds. B. J. Adriani!*

Nog onmogelijker! roept ge uit.

Ds. Adriani had geprotesteerd! Ds. Adriani was er om uit de Kerkvoogdij gegaan! Heel den toestand had hij voor onwettig verklaard!

Alles waar! Dat is ook zoo! En toch, ik kan er niets aan gebeteren, maar ook Ds. Adriani is op 10 April 1879 toch weer lid der Kerkvoogdij geworden, en heeft alstoen plechtiglijk met zijn eigen handteekening *precies hetzelfde beloofd wat Dr. Vos beloofde op* 9 *December* 1875.

Maar zijn er dan *twee* firma's Adriani-Vos? vraagt ge. Want dat kunnen toch dezelfde Heeren niet zijn, die thans namens het Schrikbewind hun lijnrecht hiertegen indruischende beweringen onderteekenden!

We zouden het met u zeggen.

Maar toch vergist ge u.

Het zijn beide malen precies dezelfde Heeren, die alzoo *beloofd* en aldus *gedaan* hebben!

Onbegrijpelijk!

Nu, ge zult nog meer onbegrijpelijke dingen hooren!

Weet toch dat precies dezelfde plechtige belofte op 13 Mei 1880 ook is afgelegd en onderteekend door *Ds. N. H. de Graaf;* ook een lid van het Classicaal Bestuur.

Op 10 April 1879 ook plechtiglijk voor God als bezworen is door

---

[1]) Zeg liever: om bij te *schreien!*

den heer H. Höveker; toen de mijn sprong, evenzoo lid des Classicalen Bestuurs.

Ja, dat even dezelfde plechtige verklaring ook geteekend is door de heeren Prof. Dr. J. W. Gunning op 10 April 1879; door Ds. Brummelkamp in April 1877; en wat u nog meer verbazen moet, ook door Ds. W. Krayenbelt op 10 Mei 1883, door den heer Holtzman op 10 April 1879, en op 16 April 1879 *even plechtig en heilig door den WelEerwaarden Heer H. V. Hogerzeil.*

Ge gelooft uw oogen niet.

En toch, helaas, het is zoo.

Resumeerende wat deze Heeren plechtiglijk verklaard en beloofd, en allen in bijzijn van getuigen, ook voor den Kenner der harten, betuigd hebben, komt men tot deze samenvatting:

WIJ ONDERGETEEKENDEN VERKLAREN EN BELOVEN, DAT WIJ ONS STIPT GEDRAGEN ZULLEN NAAR DE BEPALINGEN VAN ONS REGLEMENT, GELIJK DIT LAATSTELIJK IN 1875 GEWIJZIGD IS; EN BELOVEN DIENSVOLGENS O. M. 1^{0}. DAT WIJ LEDEN DER KERKELIJKE COMMISSIE, DIE ONDER KERKELIJK CENSUUR MOCHTEN KOMEN, ZULLEN BLIJVEN HANDHAVEN ALS KERKVOOGDEN; 2^{0}. DAT WE NOOIT EENIGE BEMOEIING VAN HET CLASSICAAL BESTUUR 'TZIJ ALS HOOGER BESTUUR, 'TZIJ DOENDE WAT DES KERKERAADS IS, IN BEHEERSZAKEN ZULLEN TOELATEN; EN 3^{0}. DAT WE NOOIT ZULLEN GEDOOGEN DAT IEMAND AAN ONS REGLEMENT TORNE, ZONDER GOEDKEURENDE MEDEWERKING VAN DE KERKVOOGDIJ.

(w. g.) B. J. ADRIANI.
G. J. VOS Azn.
H. HÖVEKER.
N. H. DE GRAAF.
J. W. GUNNING.
J. BRUMMELKAMP.
J. W. HOLZMAN.
W. KRAYENBELT
en H. V. HOGERZEIL.

Wat zegt het publiek hiervan?

Wat zegt hiervan de eigene consciëntie dezer heeren?

XVI.

EEN LAATSTE BORSTWERING.

Onze Minister van Oorlog met zijn ambtgenoot van Marine, weet er van te spreken, hoe onophoudelijk ons land genoopt is, zijn middelen van verdediging te wijzigen, naar gelang de instrumenten van aanval veranderen van karakter.

Aan die gemeene wet kon ook ons Vrij Beheer niet ontkomen.

Wat in 1810 veilig scheen, was het niet meer in 1859. Wat in 1869 geen bedenking opleverde, eischte wijziging in 1875. En zoo ook wat in 1875, naar den toenmaligen stand der zaken, voldoende wierd gekeurd, wekte eenige bedenking in 1885.

Plotseling was de Synodale Hiërarchie met haar *Attesten*-bul in onze Gemeente komen dreigen, en de Synodale Commissie riep uit de residentie: „Leg het hoofd in den schoot, of we zullen u vinden!"

Dit maande tot ernst.

Het hoofd in den schoot leggen, ging wel. *Maar dan zou God de Heere ons vinden in den dag des oordeels.*

Dat móchten we dus niet

En wat was nu natuurlijker, dan dat de Kerkeraad en de Kerkvoogdij van Amsterdam, ziende dat het, *zeer tegen onzen zin en geheel tegen ons bedoelen*, toch ten oorlog ging, zich afvroegen, of het Vrij Beheer genoegzaam beveiligd was.

Er werd nog eens nauwkeurig rekening en inspectie gehouden, en op zichzelf vond men alles in behoorlijke orde. Te meer nu tien jaren over 1875 waren heengegaan, en al de toongevende mannen door eigen handteekening aan de toen gemaakte bepalingen gebonden waren.

Het kon er dus op gewaagd.

Ja, we willen meer zeggen, had men zich in die ure ook maar van verre durven voorstellen, dat men in steê van een geregeld leger, naar wetten van krijgsmanseer in het veld verschijnend, een aanval van de *Zwarte vlaggen* zou hebben af te weren, geen steek zou aan het Reglement zijn getornd.

Maar wie kon zoo iets vermoeden?

Wie *mocht*, zonder zijn achting voor de broederen te verkrachten, ook maar onderstellen, dat Bedienaren des Woords, die eerst plechtig in Den Haag gaan verklaren: „Zulke attesten afgeven is *tegen Gods Woord!*" — het straks toch doen zouden?

Wie *mocht*, zoolang trouw aan afgelegde belofte nog heilig aan de consciëntie is, ook maar onderstellen, dat de onderteekenaars der bovenstaande plechtige verklaring, straks tegen hun eigen eerewoord in zouden handelen?

Meer nog, wie kon, wie dorst onderstellen, dat Dr. Vos, in bond met Dr. Laurillard, den heer Ds. P. van Son c. s. van „verregaande onrechtzinnigheid" zou komen aanklagen?

Kortom, wie kon, zonder aan de menschelijke eere te kort te doen, ook maar één oogenblik aannemen, dat geschieden zou, wat werkelijk geschied is?

Dit was een fout. Volkomen toegegeven! Maar een fout, waarin we onze eere blijven stellen. We zijn tienmaal liever door sluwheid overmand, dan dat we ons eigen hart onteerd hadden door derwijs ergerlijk van Broederen te denken.

Vandaar dat de Kerkeraad, rekenend op een geregeld beleg naar de krijgswet van beschaafde volken, te rade wierd, op twee punten de lijn van verdediging te wijzigen.

Eenerzijds door iets prijs te geven wat hij in handen had, en anderdeels door een nieuwe borstwering op te werpen.

Er was in 1875 ook bepaald, dat, raakte de Kerkeraad in het ongereede, de Kerkvoogdij, buiten den Kerkeraad om, *geheel* zelfstandig zou kunnen optreden.

Dit was een geduchte schans, waarmeê we, ware ze niet geslecht, thans heel wat konden afweren.

Maar om te gemoet te komen aan veler bedenking, en veler protest, zoo het kon, te ontwapenen, besloot men, dit voordeel liever prijs te geven, dan ook maar eenigszins een bedreiging in den rug vrij te laten.

Onze eerste wijziging ging dus volstrekt niet verder dan 1875, maar *trok integendeel een zeer aanmerkelijk voordeel, dat ons in* 1875 *verzekerd was, terug.*

En daartegenover nu achtte men het geraden het bekende 41e artikel in ons Reglement in te schuiven, dat ten overvloede hier nogmaals sta afgedrukt:

Bijaldien de Kerkeraad (zoo Algemeene als Bijzondere), *bij het vervullen zijner roeping om de gemeente bij Gods Woord te houden en de drie Formulieren van eenigheid als accoord van kerkelijke gemeenschap te handhaven*, op zóó ernstige wijze mocht worden bemoeielijkt, dat hij zich genoodzaakt zag in volstrekten zin naar het gebod, dat men Gode meer gehoorzaam moet zijn dan den menschen, te handelen, of door schorsing of afzetting van meerdere

zijner leden, of uit wat oorzaak ook, zich zijn recht om als wettig bestuur der gemeente op te treden betwist zag, en hetzij een ander bestuur zich in de zaken van deze Gemeente mengde om te willen doen wat des Kerkeraads is, of ook een tegen-Kerkeraad geformeerd werd, *zal de Commissie voortgaan met den oorspronkelijken Kerkeraad, die de gemeente bij Gods Woord zocht te houden, als den eenig wettigen te erkennen*, en bij de uitvoering van alle bepalingen van dit Reglement, die van „Kerkeraad" gewagen, uitsluitend hem daaronder verstaan.

Dit artikel kon in 1875 nog niet ingevoerd, overmits de betwisting van het recht der Gemeenten om van Kerkverband te veranderen in 1875 nog verre lag.

De Kerk van Amsterdam was van Kerkverband veranderd op 24 Mei 1578.

De Kerk van Amsterdam was nogmaals van Kerkverband veranderd (zelfs zonder hierin gekend te zijn) in 1816.

Waarom zou ze dan niet nogmaals van Kerkverband mogen veranderen, nu weer ruim „*zeventig jaren van ballingschap*" verloopen zijn?

Men zou zoo zeggen: Was de Kerk van Amsterdam eertijds tot dit aangaan en losmaken van Kerkverband wel bevoegd; waarom dan thans *niet?* En indien ze er eertijds *niet* toe bevoegd was, hoe kon ze dan thans zijn gebonden?

Maar de Synodale heeren lieten zich anders uit.

Zoo iets mag niet, mag nooit, mag nimmer, riepen ze. Want dan zou wel Koning Jezus weer tot zijn eere komen, *maar dan is het met ons rijk uit!*

Het stond nu te voorzien dat er een *Conflict* kwam. In den loop van zulk een *Conflict* had de Kerk van Amsterdam misschien verplicht kunnen worden, om Gode meer dan menschen te gehoorzamen. Zoo kon er een tijdlang tweeërlei publieke Kerkeraad komen. Vrage: Aan welken dier twee zou de Kerkvoogdij dan gehouden zijn?

En zie, om bij zulk een kans en keus nu niet alles op losse schroeven te zetten, scheen het geraden vooraf vast te stellen, *hoe* alsdan de keuze behoorde te zijn. En het antwoord luidde: „*Volg dan, o Kerkvoogden! dien Kerkeraad, die zich houdt aan Gods Woord!*"

Dit vonden wij nu niet zoo *ijslijk*.

Immers dat hiermeê over het *eigendomsrecht* niet het allergeringste wierd uitgemaakt, dat spreekt toch wel zoo duidelijk en vanzelf, dat men óf over zulk een geschil niet mêe moest spreken, óf voetstoots

erkennen moet, dat de Burgerlijke Rechter wel over den eigendom zou hebben gewaakt!

Men had dus niet eens met een *bezits*regeling, maar uitsluitend met een *beheers*bepaling te doen. Liep het eens, gelijk ondersteld wierd, dan ontving men in dit artikel waarborg tegen wilkeur van Kerkvoogden, en tegen verstoring der publieke orde.

Maar, zie, tegen deze o. i. uitstekende bepaling verhief zich nu in den Kerkeraad een storm van theologischen hartstocht, zooals schier nimmer in een Kerk opstak.

Niet de mannen van zaken schoten er op los. Niet de Financiers en Rechtsgeleerden. Neen, *maar de Dominees.*

o, Schreiend was het contrast!

Diezelfde predikanten, die men nooit, nooit nog had zien opstuiven, zoo dikwijls als de heiligheden des Heeren bedreigd wierden; ja, die dàn zelfs bluschwater pleegden aan te dragen, om opvlammende geestdrift uit te dooven; zag men nu, *nu het stoffelijk goed en kerkelijk beheer gold*, opeens opvliegen in een ijver, zooals ik nimmer zelfs in onze Tweede Kamer, onder politieke heeren, zag.

Ds. Brummelkamp stelde een prealable quaestie. Ds. Hogerzeil, meen ik, stelde een prealable quaestie. Dr. Vos stelde een prealable quaestie. Dr. Berlage had den weg naar den Kerkeraad teruggevonden en stelde ook al een prealable quaestie. En Ds. Lütge . . . kwam, toen . . dit alles afgehandeld was, nogmaals met *zijn* prealable quaestie achteraan dragen.

Het was, of we het bloed van den Heere Jezus vertreden wilden, in zulk een ijver brandde men tegen ons op.

En toch dat kón het niet zijn.

Want het gold enkel *het goed der aarde*, en bovendien . . . *Dr. Berlage* zat met die heeren in hun raad!

Toch liet de Kerkeraad zich niet uit het veld slaan.

Zijn plicht kennende, ging hij door, en althans voor zulk een ontheologisch en onjuridisch opvliegen week hij niet.

Zoo kwam het na twee lange avonden tot stemming. En toen las Dr. Vos zijn „overwegende" dit, en „overwegende" dat voor. En toen de Kerkeraad het voorstel desniettemin aan dorst nemen, toen trad, onmiddellijk *na* de stemming, Ds. Lütge te voorschijn, om de op handen zijnde vervolging der Broederen in te leiden.

Van hem en van zijn hand (o, Kohlbrügge, dat het uw leerling overkomen moest!) is het toen ingediende Protest.

. . . .

Of neen, ingeleid was de vervolging reeds *onder* de stemming.

Want Dr. Vos en Ds. Hogerzeil, die eerst met de Broederen gebeden hadden en straks met hen danken zouden, hielden onder die stemming *opteekening van de namen in hun zakboekje.*

Gelijk later uitkwam, was dit een „broederlijke" opteekening van de „Broederen", *die men af ging maken.*

In de Notulen staan nooit namen van voor- noch van tegenstemmers.

Bewijs wie *voor*, wie *tegen* gestemd had, is dus nooit te leveren.

Maar wie *bewijs* mist, kan een eindweegs door *spionnen* komen.

En nu, tot dien spionnendienst, *om straks hun Broederen over te leveren*, leenden zich de heeren bovengenoemd.

XVII.

MORAAL VAN DEEZ' HISTORIE.

Wat is nu van deze onverkwikkelijke lijdenshistorie de korte moraal?

Blijkbaar deze: Dat er in het Genootschap der Nederlandsche Hervormde Kerke *tweeërlei* beschouwing over den rechtstoestand en de toekomst van onze Kerken bestaat.

Eenerzijds is men van oordeel: 1°. dat er in 1816 en 1852 aan alle zelfstandigheid der plaatselijke Kerken voor altoos een einde is gemaakt; 2°. dat derhalve de Kerken van Amsterdam, Rotterdam, Utrecht enz. thans niets meer zijn dan onderdeelen van één groot Genootschap; 3°. dat uit dien hoofde alle deze Kerken, en dus ook een ieder in die Kerken, in de consciëntie gehouden is, om aan de Bestuurscollegiën van dit Genootschap onvoorwaardelijk te gehoorzamen; en 4°. dat diensvolgens ook de Beheerders van de goederen dezer Kerken van rechtswege verplicht zijn, om zich naar het goedvinden van deze Bestuurscollegiën te gedragen.

Andererzijds daarentegen leeft men in de overtuiging: 1°. dat de Kerk van Christus nooit door eenig Koninklijk Besluit of Synodalen maatregel *haar eigenaardig wezen of karakter* verliezen kan; 2°. dat op dien grond ontkend moet, alsof het gebeurde in 1816/52 ooit op eenigerlei wijze het zelfstandig recht, dat aan de Kerken van Amsterdam, Rotterdam, Utrecht enz, als „vergaderingen der geloovigen" toekomt, had kunnen vernietigen; 3°. dat derhalve deze Kerken aan de Souve-

reiniteit van Jezus als hun eenig wettigen Koning gebonden blijven, en diensvolgens de bevelen der Synodale Besturen slechts in zooverre *mogen* naleven, als hun decreten de Souvereiniteit van Jezus niet te na komen; en 4^{0}. dat uit dien hoofde de Beheerders van het goed dezer Kerken plichtshalve gehouden en van Gods wege geroepen zijn, om het recht op Vrij Beheer, door den Koning in 1866/69 aan de plaatselijke Kerken gewaarborgd, zóó te handhaven en zóó aan te wenden, dat het recht, van Godswege aan elke plaatselijke Kerk toehoorende, zooveel doenlijk tegen de overheersching der Hoogere Besturen worde verweerd.

Al naar gelang men nu krachtens geloofsbeginsel, opvoeding of usantie de ééne of andere dezer beide beschouwingen is toegedaan, *moet* men er wel toe komen, om de zienswijze der wederpartij te veroordeelen, de door haar genomen maatregelen af te keuren, en hare handelingen in rechten te betwisten.

Ge staat hier voor een *principieele tegenstelling*, die voor vergelijk onvatbaar is, zoolang ge door accoord het Genootschap zelf in zijn samenstelling niet wijzigt.

Wie eenmaal de Synodale organisatie als rijpe vrucht van het verleden onzer Kerken beschouwt, en voor haar Hoogheid als voor een van God over ons gestelde macht eerbiedig het hoofd buigt, die *kan* zich metterdaad niet nederleggen bij wat beweerd, beraamd en gedaan wordt door haar tegenstanders.

En evenzoo, wie, anders de historie lezend, in de Synodale Hierarchie slechts een van buiten ingedrongen, tegen het wezen der kerk reageerende macht ziet, die mag, die kan zich, gelijk ieder inziet, niet vinden noch gebruiken laten tot wat de patronen dezer Hiërarchie beoogen en verwezenlijken willen.

Evenals de *Unionisten* en *Federalisten* eertijds in onze republiek, en nu nog in alle Staten van Amerika tegenover elkander staan; en welbezien ook tusschen Gladstone en Salisbury, opzichtens Ierland, geen andere strijd gestreden werd; zoo kan ook in ons Hervormd genootschap deze diepgaande beginselstrijd tusschen het eene en het andere stelsel niet tot ruste komen, eer óf de oorzaak zelve van de spanning is weggenomen, óf de ééne partij de andere bij *den burgerlijken rechter verwint.*

Eerlijk, manlijk, naar goede rechten scheen het ons daarom toe, dat beide partijen, óf buiten den rechter om een accoord sloten, óf, mislukte daar de poging toe, dan in rechten het geding lieten beslissen.

Beslist men dan tegen ons, welnu, dan zullen wij wijken. Of

ook, besliste men te onzen gunste, dan deden we nóg ons woord van „deeling" gestand.

Immers, hoe ook, dit geschil *moet* hoe eer hoe liever zijn finale oplossing vinden.

Het gaat niet aan, dat men door bestendiging van zoo gewrongene, zoo onzuivere, zoo door en door onware toestanden op den duur én veler consciëntie én veler karakter vervalscht.

Maar wat deed nu de tegenpartij?

Zie, insteê van met ons op zulk een nobele oplossing van het geschil aan te houden, en inmiddels de krijgsmanseer ook bij den vijand te eerbiedigen, onderstond de Synodale partij het nu, om plotseling, om met veel misbaar, en onder het schandelijkst marktgeschreeuw van „kas en kist meênemen!", *het hebben van een andere beschouwing over de Kerkelijke verhoudingen te gaan stempelen tot misdaad.*

Om niets anders zijn de vervolgde predikanten aangevallen, van niets anders zijn ze beticht; niets anders is in hen kunnen gevonden worden, *dan dat ze een andere zienswijze waren toegedaan over de historie en den rechtstoestand der Kerken.*

Maar van daar dan ook de diepgaande verbittering, die ontstond, en de nog dieper gaande scheur, die deze ergerlijke houding der Synodalen, heel het land door, in het fundament zelf onzer Kerken heeft ingescheurd.

Te oordeelen over een historische ontwikkeling en over een bestaanden rechtstoestand van volk of maatschappij of kerk, was dusver in ons goede Nederland nog aan al zijn burgers onverlet gebleven.

En het is die *vrijheid der gedachte*, die *vrijheid van overtuiging*, die *vrijheid van plichtsbetrachting*, die door het optreden der Synodale macht in ons, „geschorsten", is verkracht!

INHOUD.

HET CONFLICT GEKOMEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

III.

De „Vredelievenden” in de Besturen.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

I.

OP DE TEENEN GETRAPT.

Van vóór 1870 spreken we niet.

Tot op dát jaar toe waren de Besturen onder ons nog geheel in *Moderne* handen. Over die vroegere periode dus geen woord. Maar in 1870, *toen* kwamen de „Irenischen" dan op het kussen; en wie weert dan de vraag van onze lippen: „Wat hebben de Irenischen, als machthebbers in de Kerkelijke Besturen, dan nu deze vijftien lange jaren voor de eere van den Christus gedaan ?"

Bepalen we ons bij de beantwoording dier vraag tot het Classicaal Bestuur van Amsterdam.

Immers dit Bestuur kennen we dan nu eenigszins van naderbij.

Nu wete men wel, dat zulk een Classicaal Bestuur, indien het wil, een ongemeene macht ten goede kan uitoefenen.

Het bezit daartoe twee machtige attributen: ten eerste dat het „toezicht houdt op alle *predikanten*"; en ten andere dat het „acht geeft op alle *bestaande verkeerdheden* en die uit den weg ruimt."

Sinds 1870 had men dus mogen verwachten, dat ook de Irenischen in het Classicaal Bestuur van Amsterdam toezicht hadden gehouden op de hier aanwezige *Moderne* predikanten, en voorts hun invloed hadden aangewend, om al de schriklijke verkeerdheden, die in de groote Kerk van Amsterdam, met ieders medeweten, voortkankeren, in de mogendheid des Heeren tegen te gaan. En dat te eer, daar in dit Bestuur meest *Amsterdamsche* predikanten en ouderlingen zitting hadden, die dus van al deze verkeerdheden uitnemend op de hoogte waren.

En overmits nu een Classicaal Bestuur volstrekt niet uitsluitend handelt op ingekomen klacht, maar tot handelen geroepen is, zoodra, op welke wijze ook, eenige verkeerdheid tot zijn kennisse is gekomen, mocht men immers te goeder trouw een energiek geestelijk optreden voor de eere Christi van dit „omgezet" Bestuur te gemoet zien.

Vergeet toch niet, dat al deze Irenische heeren mannen waren, die eertijds jaar en dag tegen de onheiligheden van onze Moderne Synodale Besturen getoornd, en steeds geroepen hadden, dat deze Besturen niet voor eigen hoogheid moesten optreden, *maar voor den Heer!*

Niet zonder spanning beidde men dan ook de dingen, die komen zouden.

Het was aan de Irenischen in dit Classicaal Bestuur te over bekend, dat in de Kerk van Amsterdam zondag na zondag door tal van predikanten de grondslag zelf van onze Christelijke religie openlijk van den kansel ondermijnd wierd.

Ze wisten, deze heeren, dat de gemeente van Amsterdam, wel verre van door deze mannen met het Woord geweid te worden, meest steenen van hen ontving voor brood.

Het was hun meer dan ter oore gekomen, hoe al de heilige waarheden onzer Belijdenis door hen geloochend, de eere Christi verzaakt, de Verzoening door zijn bloed bestreden wierd, en de groote massa der gemeente, in steê van naar den Middelaar gelokt te worden, stelselmatig van Hem werd vervreemd.

Ze zagen het als met eigen oogen, deze Orthodoxe mannen, hoe de Sacramenten des Heeren hier elke week, en elke drie maanden, zoo door Bedienaren als door gemeenteleden, ontheiligd wierden.

En ook, ze wisten zoo goed als iemand, hoe de gemeente dientengevolge *tuchteloos* voortleefde; der wereld al meer gelijkvormig wierd; in toenemende mate verliep in *Mammon*-dienst en het najagen van zingenot; en dat van de 170.000 personen, die tot onze groote Kerk behooren, misschien *honderdduizend* geheel verwilderd voortdroomden, alsof er geen Kerk van Jezus meer bestond.

Bezat nu het Classicaal Bestuur van Amsterdam (gelijk thans ieder weet) de macht om te schorsen en zelfs „voorloopig" te schorsen, en achtte het zich (gelijk het thans in zijn publicatiën zelf uitsprak) krachtens Art. XI „tot handhaving der leer" gehouden, hoe uiterst gemakkelijk had dit Classicaal Bestuur dan niet reeds voor jaren *de eere van den Christus* kunnen hoog houden, en de ontheiliging van Woord en Sacrament kunnen stuiten, bijaldien het eens op staanden voet „voorloopig geschorst" had de Moderne heeren Dr. Berlage c. s., en

door zoo krassen maatregel plotseling én de Moderne Schriftuurondermijning én de Moderne Sacramentsontwijding had gestuit.

. . . .

Maar helaas, iets dergelijks meldt ons de historie *niet*.

Integendeel op deze *Moderne* predikanten is door de Irenischen *nimmer* toezicht gehouden. Aan deze „geruchtmakende en ergerlijke" Moderne verkeerdheden stieten deze Belijders des Heeren zich *nooit*.

Ze voerden die vijftien jaren lang, in hoogeren zin gesproken, dan ook letterlijk *niets* uit.

Aan geen enkelen misstand is door hen een einde gemaakt. Niet één enkele ergernis is door hen weggenomen.

Ze lieten alles gaan.

Hielden altoos hun tien vingers voor beî hun oogen.

Ja het scheen soms als zaten er in ons Classicaal Bestuur *mummiën van onaandoenlijkheid*.

. . . .

Of neen, *eens* is het toch gebeurd, dat in deze Classicale *satisfaits* het levensgevoel weer opwaakte.

Het was in 1875.

Er wierd Kerkvisitatie gehouden, en bij die Kerkvisitatie wraakte een der ouderlingen, de heer W. Kuhler, deze kerkelijke fictie als „een gruwel voor God" en noemde onze Besturen in zedelijken zin „onwettig."

En zie, toen vlogen die anders zoo kalme heeren opeens in woede en toorne op. Toen lieten ze terdege hun tanden zien.

Nu niet de majesteit van hun God, maar *hun eigen majesteit;* niet de eere Christi, maar *de eere van hun College ;* niet de heiligheid van het Sacrament, maar de gaafheid van *hun eigen gezag*, was aangerand; — nu moest er doorgetast.

De heeren kwamen op 8 Juni saâm.

Dr. Cramer presideerde.

Er werd besloten, dat die booze ouderling (wat meende hij wel!) exemplair zou worden afgestraft.

Een scherp epistel wierd opgesteld.

Dat epistel ging naar den heer Kuhler, maar wierd als brandmerk ook aan den Kerkeraad ingezonden, en in dat epistel betuigden de Irenische heeren „*hun leedwezen en hunne verontwaardiging*", dat... men hun Heer? neen... maar dat men *hun* hoogheid te na was gekomen.

Het „heilige huisje !"

Misdaad van gekwetste majesteit!
De heeren waren op hun teenen getrapt.
En nu kwam *de roede!*

. . . .

Teekent dit niet?

II.

UITGELEKT.

Aanvankelijk hadden de Irenischen in ons Classicaal Bestuur met de zaak der *Attesten* niets boos tegen den Kerkeraad in 't zin.

Dr. Vos liet zelfs verluiden, dat hij met opzet uit den Kerkeraad wegbleef, om in den boezem der Classicalen te beter den Kerkeraad te kunnen dekken.

En wie dat wilde, *kon* het.

Uit ons „Reglementen-leem" kneedt een wat handig pottenbakker u letterlijk *alles wils.*

o, Het gaat in die hoogere Kerkelijke Colleges zoo ongelooflijk zonderling toe!

Men vraagt onder die heeren niet: Wat zegt Gods Woord? Wat eischt de wet? Wat is recht? Wat is eisch van plicht en roeping? — maar eeniglijk: Hoe kan ook déze zaak weer zóó gekramd en zoo gelijmd worden, dat het boedeltje bijeen blijve?"

Twee beginselen woelen in het stroombed onzer Kerken tegen elkaar in: het *Geloofs*beginsel der Belijdenis, en het *Autoritair* beginsel der Reglementen. Die twee dreigen telkens met botsing. En zie, nu is al de kunst van een goed Synodaal Schipperaar maar hierin gelegen, *dat hij zulk een aanvaring voorkome!*

Noch uw waarheidszin noch uw rechtsbesef kunnen u daarbij hulpe bieden. Maar dat hoeft ook niet. Want als ge maar *handig*, als ge maar *gevat*, als ge maar van zekere *slimheid* niet misdeeld zijt, komt ge er vanzelf. Heel de kunst is maar, *om er altoos iets op te vinden!*

Met *twee* pannetjes bakt men dan. In het linksche pannetje geuren de aromatische kruiden van de *Belijdenis;* en in het rechtsche pannetje de *Reglementaire* slierasperges. En dan gaat het, van *dit* wat en van *dat* wat, en *hocus pocus* is fluks uw eereschotel gereed. *Gij* krijgt gelijk, maar hij die *tegen* u is, krijgt óók gelijk. Toch eigenlijk maar *half* gelijk; want *heel* gelijk, dat spreekt immers

vanzelf, heeft alleen de Classicale „in-het-gelijk-breider,” de vondstenvinder van beroep!

Van deze hooge kunst nu gaf het Classicaal Bestuur van Amsterdam ook in de *Attesten*quaestie een onverbeterlijke proeve.

„Gij, Kerkeraad van Amsterdam,” zoo redeneerden de heeren Dr. Vos c.s., „hebt in de Attestenquaestie, voor zooveel uw weigering aangaat om ze af te geven, *ontegenzeggelijk gelijk*. Want het Reglementsartikel laat een uitweg open. *Het verplicht u niet ze af te geven.* Maar ook, gij, Kerkeraad van Amsterdam, hadt toch weer *on*gelijk, want met vooraf te vragen, of deze jongelieden nu *den Heere Jezus* gingen belijden, overschreedt ge uw bevoegdheid. Reglementair waart ge onaantastbaar, maar dat opkomen voor den Naam van den Heere Jezus, zie, dát hadt ge niet moeten doen!”

Zoo stichtelijk ongeveer keuvelden de heeren.

En wat nog het fraaist is, dit fraaie stuk wierd maanden lang ganschelijk voor den Kerkeraad verborgen gehouden. Eerst later bij toeval vernam men er van. Officieel bezitten we het nog altoos niet.

Het lekte slechts uit.

En zoo lekte ook eerst later uit (maar let nu eens op dit contrast) met wat overhaasting en inspanning datzelfde, anders zoo tamme, Classicaal Bestuur zich opeens ten oorlog ging rusten, zoodra er gevaar opkwam voor *het kerkelijk goed.*

Met de *Attesten*quaestie had men als altoos *gespeeld.* Maar nu „het goed der aarde” op het spel stond, voer er opeens in diezelfde heeren een ontzettende ernst.

Verbeeld u, op 14 December 1885 nam de Kerkeraad zijn bekend besluit; en reeds den 15 December, *dus daags daarna*, had men de leden, tot van Hilversum saâmgeklepeld; en nog eer er twintig uren sinds het nemen van het Besluit verloopen waren, was de eerste Dreigbrief aan den Kerkeraad reeds op de post.

En daarbij zelfs liet men het niet.

Integendeel. De krijgsraad kwam bijeen. Heel een plan van overrompeling wierd beraamd. En ook buiten den kring van het Bestuur wierd aan de neefjes en nichtjes in vertrouwen meêgedeeld, hoe men het aan zou leggen.

Zelfs wierd, eer er nog vonnis geslagen was, reeds een honderdtal vonnisbrieven ter perse gelegd.

Op 28 December, met pas het Kerstfeest achter zich en met het

Oudejaar op til, kwam het Classicaal Bestuur in aller ijl saâm, om de laatste maatregelen te nemen!

Toen reeds heeft men in het geheim het Besluit van 14 December voorloopig vernietigd, en toen reeds was het lot der ter vervolging opgeschreven broederen beslist.

En van dit alles vernam men wel niets; maar reeds op 21 en 28 December viel uit de spanning en drukte dezer heeren toch zeer wel te gissen, dat ze iets in het schild voerden.

Opeens waren Berlage en Ternooy Apèl met Vos en Westhoff weer „vriendjes" geworden.

Wat wonder, het ging nu saàm tegen *den gemeenschappelijken vijand.*

En die vijand was *de... Calvinist!*

o, Issus de Calvin!

III.

BIJ UREN.

Vier Januari 1886 is in de geschiedenis onzer Kerk een gedenkwaardige dag geworden.

Als bij uren is die booze dag doorleefd.

TIEN UUR.

Vergadering van het Classicaal Bestuur. Er kan niet langer getalmd. Tegen den avond van dien eigen dag is door den Voorzitter een vergadering van den Kerkeraad saamgeroepen. In die vergadering komt het Rapport over de Attesten aan de orde. Dat Rapport stelt voor, om de Attesten *niet* af te geven. Die conclusie zal doorgaan. En dan, dan komt er óók scheuring, *maar op de Belijdenisquaestie.* En dát kwaad, dát euvel moet tot elken prijs verhoed!

Er moet dus doorgetast. Ja, waarlijk, het zal er toe *moeten* komen. Een bliksemafleider *kan* niet gemist worden. Het *moet* van de *Attesten*quaestie overgeschoven op de *Beheers*quaestie. Dán eerst durft men den strijd aan.

Toch aarzelt men nog even.

„Het zijn toch onze broeders!" „We weten toch allen wel, dat die mannen door een ijver voor den Naam des Heeren worden gedreven!" „Laurillard, die van geen Verzoening door het bloed des

kruises hooren wil, zit in ons midden." „Eigenlijk..... *mag het toch voor God niet!*"

Maar dit roepen der consciëntie mist de weêrstandskracht en wordt gesmoord.

Straks sterft het weg.

Overmoed vlamt op en maakt de teederder roerselen in het gemoed machteloos.

Wel staat er reeds in de vonnisbullen gedrukt, dat ze niet dan met „diep *leedwezen*" tot zoo „*pijnlijken* maatregel" overgaan, maar noch van dit „leedwezen" noch van dit „pijnlijke" is op het oogenblik zelf dat men vonnis slaat ook maar het geringste spoor meer te ontdekken.

Eer tintelt er gloed van boozen hartstocht in het oog. Om den mond speelt een trek, die het zoet der wrake vertolkt.

„Dus, Mijneheeren, gij vindt ook, dat we al deze tachtig broederen aan moeten tasten!"

Ieder zwijgt.

De hamer valt.

En de tachtig getrouwen zijn opgeschreven ten kerkelijken doode.

. . . .

ELF UUR.

De tachtig vonnisbullen zijn geteekend. De kruiers besteld om ze rond te brengen. Reeds te twaalf uur gaat de schorsing in. Loopt, mannen, wat ge loopen kunt! Ziet hier elk uw lijstje! Slaat niemand over. En vooral, bezorgt de stukken sekuur!

En de goede Amsterdamsche kruiers reppen zich dat ze er den asem uitloopem. Het zijn er ook tachtig, die Geschorsten! En ze wonen zoo ver!

Bij enkelen komen ze nog bijtijds. Bij de meesten pas na twaalf uur. Bij enkelen zelfs eerst twee uren later. Gelukkige eenlingen, die nog twee uren nadat ge reeds geschorst waart, als vrije, ongeschorste mannen in uw onnoozelheid hebt doorleefd.

Maar zie, daar gaan nog andere boden uit!

Wat hebben deze?

Ook zij dragen brieven. Maar het zijn brieven van oproeping. Het Classicaal Bestuur heeft nu reeds besloten, *te komen doen wat des Kerkeraads is.* Nog dien eigen dag, reeds te 3 uur, moet er vergadering zijn.

Er mag geen uur verspild.

De Attesten moeten, eer de avond valt, in beginsel zijn afgegeven.

En met haaste gaan ook deze boden uit, om de *niet*-geschorste Kerkeraadsleden in aller ijl saâm te roepen.

DRIE UUR.

In het gewone Kerkeraadslokaal verschijnt het Classicaal Bestuur. Met dit Bestuur komt een twintigtal predikanten en een klein getal ouderlingen binnen.

Het Classicaal Bestuur verklaart, dat het den Kerkeraad tot wederopzeggens toe *onder curateele* zet, en *zelf* in diens plaats gaat zitten.

Het zegt niet, aan welk artikel het hiertoe de bevoegdheid ontleent. Het verklaart eenvoudig, dat het zulks doet.

En niet één meer van de twintig predikanten vindt den geest van Broes in zijn hart, om fier en kloek tegen zulk een gezagsaanmatiging te protesteeren.

Allen buigen het hoofd.

Allen zwijgen.

En het Classicaal Bestuur tijgt aan den arbeid.

Wie presideert?

Is dat, ja, waarlijk Ds. Westhoff? Moest het dan niet Ds. Krayenbelt zijn? Die was toch aan de beurt. Aan dien kwam het toe naar dagorde. Hoe kan het dan Westhoff wezen? Krayenbelt zal toch het praesidium niet hebben toevertrouwd aan . . . . Westhoff!

En toch, helaas, . . ook die smaad moest onzer Kerke overkomen. Krayenbelt, de oude man, die met den éénen voet reeds in het graf staat; Krayenbelt, die de Memorie van Cassatie meê onderteekend en in de Kerkvoogdij *voor* het bekende Besluit gestemd had; Krayenbelt was het, die gezegd had . . . *ja, het is tegen Gods Woord, Broeders, het mag niet!* En die man geeft . . . den voorzittershamer aan . . . Westhoff, wiens bitterheid tegen zijn broederen hem ten volle bekend en wiens onbesuistheid hem zelven zoo vaak een oorzaak van klacht was!

o, Een zeer bittere beker is op dien bitteren dag door ons uitgedronken, maar niemand heeft ons bitterder druppel daarin gemengd dan Ds. Krayenbelt, toen hij dien jeugdigen ambtgenoot met den hamer wapende.

En nu, we zwijgen.... Ook die beker is gedronken, en God vergeve zoo grievende ergernis, als hiermee aan de broederen wierd gegeven, aan den ouden, maar daarom niet onschuldigen, man.

Westhoff presideert dan.

IJlings komt de *Attesten*quaestie voor. o, Die *Attesten*quaestie, dát is de gevaarlijke lont, die bijna al het kruit had aangestoken. Dat de wigge, die bijna heel den kerkelijken muur in tweeën had doen splijten. Die *Attesten* waar de Naam des Heeren aan hing en de heilighouding van zijn Sacrament!

Die *Attesten*quaestie was voor deze Classicale heeren een ware nachtmerrie waaronder ze geleden hadden. De doorn in hun ordelievend oog. De horzel, die hen nu deze zes weken gejaagd had.

En daarom, nauwelijks zijn de brieven van schorsing aan hun adres aangekomen, of het eerste wat de heeren doen, is, die doodsgevaarlijke *Attesten*quaestie uit de wereld helpen.

Met haaste, zonder debat, zwijgend alsof men een doode uitdroeg, wordt het besluit genomen, om, ingaande tegen Gods Woord (gelijk de heeren Krayenbelt, Deetman, Lütge, Brummelkamp, en wie niet al, oorspronkelijk verklaard hadden), en niet minder ingaande tegen den uitgedrukten wil van drie vierden van den Kerkeraad, *de Attesten toch uit te reiken.*

Toen geschiedde de zonde!

Va banque!

Daar liggen ze te uwer beschikking, Moderne gemeenteleden! Treedt toe en neemt ze!

„Want, weet ge, wel zouden wij, leden van het Classicaal Bestuur, het *schriklijke zonde voor God* vinden, *indien* ge Modern waart en toch aan het heilig Nachtmaal gingt. Maar! (*augur augurem ridet* [1]), Modern.... neen, dat zult ge wel *niet* wezen. „*We zullen u maar houden voor goed Orthodox!*"

. . . .

De man die dat schreef, moest eer hij zijn naam er onder zette, toch even zelf om zoo „gedrochtelijke fictie" lachen.

En nu, die lach was aanstekelijk.

Ieder die het las, lachte onwillekeurig ook!

ZES UUR.

Tegen zes uur 's avonds had de heer Ds. Renier, die *niet* geschorst was, een samenkomst op de Ministeriekamer saâmgeroepen.

Hij was Voorzitter van de *Gevolmachtigde Commissie in zake de*

[1]) Heidensche priesters, die niet meenden wat ze zeiden, lachten er in het vuistje om.

Attesten, en had in die qualiteit onderscheidene Kerkeraadsleden uitgenoodigd hem eenige inlichtingen te komen verstrekken.

Dit mócht natuurlijk.

Evengoed als een geschorst ouderling zijn recht niet verliest om in de ouderlingenbank te zitten, zoo verliest hij ook zijn recht volstrekt niet om in een kerkelijk lokaal te verschijnen, als een hiertoe gequalificeerd persoon hem oproept.

Nu nóg mag Ds. Renier precies hetzelfde doen en mogen de geschorsten evengoed opkomen.

Van iets onwettigs was dus geen sprake, en zoo schelden dan ook volkomen te goeder trouw omstreeks zes uur eenige Kerkeraadsleden aan de Kosterij der Nieuwe kerk.

Maar zie, tot hun verbazing stuitten ze hier op tegenstand. Ds. Westhoff en Ds. Van der Dussen weigeren den toegang, en de deuren der lokalen bleken op den sleutel te zijn gedraaid.

Toch ging men door. Een Amsterdammer is niet gewoon, zich aan verzet van onbevoegden te storen. Op last van Kerkmeesters wierd de deur der bovenzaal dan ook opengedraaid, het licht wierd opgestoken, en de broederen kwamen binnen.

Daar gekomen vernam men van Ds. Renier, dat de samenkomst thans geen doel meer kon treffen. Dat het geweest was voor de *Attesten*-quaestie, en dat deze quaestie, helaas, reeds denzelfden middag te drie uur door een machtsdaad van het Classicaal Bestuur was beslist.

Toch ried men elkaar nog een oogenblik saâm te blijven.

Er was door Ds. Westhoff Kerkeraadsvergadering *tegen zeven uur* uitgeschreven. Deze was *niet* afgezegd. De *niet*-geschorste leden moesten daar dus heen. En de *wel*-geschorste, waaronder ook onderscheidene diakenen waren opgekomen, wenschten zich bij den Kerkeraad te vervoegen om advies.

Onder druk gesprek over de dingen die komen zouden, beidde men dus den klokslag van zeven.

ZEVEN UUR.

Toen het uur sloeg gingen de *niet*-geschorste leden van den Kerkeraad naar beneden, en verzochten heeren Kerkmeesters hen wel te willen bijstaan, opdat de heeren Westhoff en Van der Dussen niet weer geweld mochten plegen. De meeste geschorste broederen bleven zoolang boven.

Doch, helaas, toen men beneden kwam, had de zaak reeds een ernstiger aanzien gekregen. *Ds. Westhoff had politie ontboden en binnen in de Kosterij drie Agenten voor de deur der Kerkeraadskamer op post gezet.*

Dit mócht natuurlijk niet. Hiertoe had ook de politie zich niet mogen leenen. In een bewoond huis *mag* geen politie toegelaten dan met toestemming van den bewoner of beheerder. In zijn overmoed was Ds. Westhoff zijn boekje te buiten gegaan. En ijlings nam Dr. Rutgers als Eerst-gecommitteerde der Nieuwe kerk dan ook maatregelen, om aan dit schandaal, *van in een kerk politie tegen broederen in te roepen*, een einde te maken.

De bewoner van het huis, de heer Karres, ging naar het politiebureau, om onmiddellijk verwijdering van deze agenten te eischen, en op verzoek van Dr. Rutgers ging de heer Hovy met Prof. Fabius, als jurist, naar den Burgemeester, om zijn beklag over dit voorval te doen.

Dit hielp dan ook.

Vrij spoedig verscheen een Inspecteur van politie, die stil zijn agenten meênam, en slechts buiten de deur wacht bleef houden, voor het mogelijke geval, dat er iets gewelddadigs gebeurde.

Overmits het echter van geen overwegend belang was, of men boven of beneden vergaderde, ried men toen de vergadering van den Kerkeraad op de bovenzaal te houden; te meer daar de vergadering tóch incompleet zou zijn, en dus in geen geval kon doorgaan.

Bij absentie van den Praeses, wierd volgens het Reglement, zijn taak toen door een ander leeraar waargenomen. De naamlijst wierd afgelezen. Geconstateerd, dat men onvoltallig was, en dus de vergadering verdaagd. Niet echter dan nadat de geschorste broederen hun brieven van schorsing hadden vertoond en het oordeel der vergadering hadden gevraagd, in hoeverre men deze stukken, *als formeel geheel onwettig*, kon erkennen. . . . . Ook de behandeling dier vraag moest intusschen uitgesteld!

Toen bad men.

Men droeg den nood onzer Kerken den Heere op; stelde de zaak in *Zijn* handen; en ging toen, terwijl de gedachten in veler hart zich vermenigvuldigden, omstreeks negen uur in tamelijk gespannen stemming uiteen.

IV.

EEN DEUR.

Elke deur met een slot schept een recht. Want bij elke deur van dien aard, doet zich de vraag voor: *Wie heeft recht die deur te sluiten?*

Het groote Leidsche proces kwam ook over het sluitingsrecht van een deur aan.

En zie, gelijk geval was het hier.

Lezers van buitenaf moeten namelijk weten, dat aan de Nieuwe kerk op den Dam alhier een Kosterij is verbonden, en dat zich in die kosterij, links als men binnenkomt, een tamelijk ruime vergaderzaal bevindt, die, zeer net voor zitplaatsen ingericht, een kleine tweehonderd personen kan bevatten.

Ook die vergaderzaal heeft een *deur;* op die deur is een *slot;* in dat slot hoort een *sleutel;* en dus dient ook bij deze deur de vraag beantwoord: Wie en wie alleen heeft het sluitingsrecht over die deur?

Deze vraag nu is even spoedig opgelost als gedaan, want evenals bij elke deur, komt ook hier het sluitingsrecht oorspronkelijk uitsluitend aan den *eigenaar* toe, en voorts alleen aan dengene aan wien de eigenaar dit heeft *opgedragen* of *afgestaan.*

Eigenaar nu van deze deur is de Gereformeerde Gemeente van Amsterdam. Deze is eigenaresse van alle hoofd- en bijgebouwen, en dus ook van alle deuren, die aan of in die gebouwen met scharnieren vastzitten.

Overmits nu echter de „Gemeente van Amsterdam" een eigenaresse is onbekwaam om zelve haar goed te bewaken, heeft zij *Beheerders* over haar goed aangesteld, mannen die namens haar voor haar recht moeten opkomen.

Wie zijn nu de Beheerders, die namens de gemeente ten deze optreden?

Antwoord: *De Kerkvoogdij*, of wat men hier noemt: *de Kerkelijke Commissie.*

Het staat óverduidelijk in art. 1 van het Beheers-reglement: „*In naam der Nederduitsche Hervormde gemeente oefent de Commissie* (en niet de Kerkeraad) *het Beheer uit*" Zij doet het wel „krachtens den last door den Algemeenen Kerkeraad op haar verstrekt." Maar bij de oplegging van dien last sprak de Kerkeraad niet uit eigen Synodale bevoegdheid, maar krachtens *mandaat der gemeente.*

Twijfel kan hier dus niet rijzen. *Eigenaresse* van alle kerkgoed is de Gemeente. *Beheerderesse* is de Kerkvoogdij. En bij laatstgenoemde berust derhalve ook over de deur der groote vergaderzaal het Beheersrecht, met inbegrip van het Beheersrecht over den sleutel.

Nu kon intusschen de Kerkvoogdij als Beheerderesse, 'tzij tijdelijk, 'tzij duurzaam, het sluitingsrecht over die deur aan een derde als *Gebruiker* hebben overgedragen.

Als ik een huis bezit en dat *verhuur*, draag ik hiermeê stilzwijgend, voor den duur der huur, het sluitingsreeht van de huisdeur over aan mijn huurder. Of ook als ik kamers te huur hang, en ik vind er een huurder voor, dan heeft deze wel terdege het recht, om de kamerdeur achter zich op slot te doen. En zelfs als ik lokalen voor een vergadering afsta, dan moet de voorzitter dier vergadering tevens geacht worden, *gedurende den duur der vergadering*, de zaaldeur voor ongenoode gasten te kunnen sluiten.

Korter gezegd: Het sluitingsrecht van een deur kan dus ook overgaan op den *Gebruiker* van een huis, een kamer of een zaal.

Vrage dus, of wellicht de groote vergaderzaal in de Nieuwe kerk tijdelijk of duurzaam op zúlk een wijs aan een vast Gebruiker was afgestaan, dat de sleutel er van niet meer in de hand der Beheerders berustte?

En ja, er zijn *Gebruikers* van deze groote vergaderzaal. Laat mij ze u op het rijtje af opnoemen.

Gebruikt wordt deze groote vergaderzaal:

1⁰. voor vergaderingen van den Kerkeraad.
2⁰. „ „ „ de Kerkvoogdij.
3⁰. „ „ „ de Classis.
4⁰. „ „ „ het Presbyterie.
5⁰. „ „ „ heeren Collectanten.
6⁰. als stembureel van Kerkeraad of Kerkvoogdij.
7⁰. voor losse bijeenkomsten, zooals nog onlangs voorkwam.
8⁰. „ te houden Bijbellezingen.
9⁰. „ te houden Cursussen.
èn 10⁰. voor het ter lezing leggen van stukken van Kerkeraad of Kerkvoogdij voor de gemeente.

Deze éene zaal dient dus voor *tienderlei* doel, en het genot ervan komt beurtelings ten goede aan *tien* onderscheidene verzamelingen van menschen.

Al het beweren, dat deze kamer uitsluitend *Kerkeraadskamer* zou zijn, gaat dus *tegen beter weten in*, en is — er is geen zachter woord voor — brutaalweg *verzonnen*.

Praeses en Scriba van het Classicaal Bestuur wisten evengoed als Ds. Westhoff met zijn scriba Aalders, dat deze zaal volstrekt *niet* uitsluitend Kerkeraadszaal was, maar dat dezelfde zaal naar vaste usantie,

evenzoo gebezigd wierd b.v. voor de vergaderingen van de Kerkvoogdij en van heeren Collectanten.

Beheerders hadden dus te doen *niet* met *één* gebruiker, aan wien *uitsluitend* gebruik van deze zaal met het permanent sleutelrecht was afgestaan; maar met *allerlei soort gebruikers*, die beurtelings, nu de één dan de ander, in deze zelfde zaal vergaderden; en bovendien als *Beheerders* vergaderden zij er zelven ook.

En nu willen we toch aan een ieder man van billijkheden, aan elk eerlijk hart dat recht verstaat, gevraagd hebben: Als een beheerder éénzelfde zaal beurtelings voor vijf, zes gebruikers moet gereed houden, is het dan ooit denkbaar of op eenigerlei wijze mogelijk, *dat één dier vele gebruikers het recht zou bezitten, om die deur èn voor de andere gebruikers èn voor de beheerders af te sluiten?*

Let wel, er is nu geen sprake van het recht om de deur te sluiten, *gedurende den tijd dat er vergadering is;* maar van het recht om de deur te sluiten *na afloop* van de vergadering, als er *geen* vergadering meer gehouden wordt.

En dan weerlegt uiteraard dit gansch zot en ongerijmd beweren zich zelf.

In een Universiteitsgebouw is een groote Collegezaal, waarvan beurtelings aan zes à zeven hoogleeraren het gebruik voor hun lessen is afgestaan. „Goed", zegt één dier zeven heeren, „*mij* hebt ge die zaal afgestaan. Dus steek ik er den sleutel van in mijn zak, en roep politie als een der andere collega's er in wil!"

Al te dwaas, zegt ge!

Natuurlijk, en hoe zou dus ooit een zaal als deze, die voor *tien* onderscheidene Gebruikers dient, door één dier *tien* kunnen gesloten worden; daar dit immers de negen overige gebruikers feitelijk van het genot van hun recht zou berooven?

Ge huurt een lokaal in *Frascati*, om 's weeks tweemaal te vergaderen. Maar *Frascati* geeft het gebruik van *die zelfde zaal* op andere dagen en uren óók aan zes *andere* corporatiën. Gaat het nu aan, dat gij bij het weggaan de deur achter u dichtsluit, den sleutel meeneemt, en belet dat morgen of overmorgen die andere corporatiën er in komen?

Nog eens: Al te dwaas, zegt ge.

En ik stem u dat toe; mits ge wel inziet dat de handeling van het Classicaal Bestuur precies even ongerijmd was en wat Ds. Westhoff zich aanmatigde precies even onzinnig.

De Kerkeraad van Amsterdam heeft het recht, om (voor zooveel

geen verbouwing, reparatie enz. dat verhindert) met tal van andere corporatiën van *de groote zaal* aan den Dam voor zijne vergaderingen gebruik te maken. Dit recht komt hem toe krachtens usantie en beschreven bepaling. Ze heet van dit hoofdgebruik zelfs *Kerkeraadskamer*. Zoolang die vergadering duurt heeft dus zijn Voorzitter te beslissen, wie er al dan niet in mag. Maar zóó is de vergadering van den Kerkeraad niet uit, of de beschikking over het lokaal gaat weer op de Beheerders terug, die te zorgen hebben, dat het te bepaalder ure weer voor andere corporatiën open sta en van vuur en licht en schrijfbehoeften voorzien zij.

Nooit heeft de Kerkeraad dan ook een sleutel van die zaal bezeten. Nooit heeft de Kerkeraad, maar altoos *de Kerkvoogdij*, voor schoonstoffen, verwarmen en verlichten van het lokaal gezorgd. En slechts door een te groot vertrouwen van den Koster is men een sleutel machtig geworden.

Volledigheidshalve voeg ik dit er bij, omdat het ook had *kunnen* zijn, dat de Beheerders aan *elk* der Gebruikers een sleutel hadden verstrekt, en aan elke corporatie op haar beurt hadden opgedragen, om voor de schoonstoffing, verwarming en verlichting dezer zaal te zorgen.

Maar ook dit was volstrekt *niet* het geval.

Noch het Presbyterie, noch het College van heeren Collectanten, noch de Classis deed hier ooit iets aan, maar voor al deze corporatiën wierd, *op last van heeren Kerkvoogden*, de groote zaal steeds bediend en in orde gebracht door *den Koster van de Nieuwe kerk*.

Artikel 1 van de *Instructie voor de Kosters* beslist de zaak dan ook.

Daarin toch staat duidelijk en met zoovele woorden: „Aan de Kosters is opgedragen het toezicht over de kerk, waarvoor zij zijn aangesteld, *en de gebouwen tot deze behoorende*". En voorts: „Zij oefenen dit *toezicht uit onder oppertoezicht van de Kerkvoogdij* in het algemeen, en van *de Subcommissie, waaronder zij gesteld zijn,in het bijzonder*".

Hoe men zich dus ook wende of keere, over de vraag: „Wie over de sluiting van die deur had te zeggen?" — bestaat in rechten niet de allergeringste onzekerheid.

Dat recht berustte bij de *Gemeente* als *eigenaresse* van de kerken.

Berustte namens haar bij de *Kerkvoogdij* als *beheerderesse*.

En berustte in engeren zin, namens de Kerkvoogden bij Prof. Dr. Rutgers, Ds. H. W. van Loon en den heer J. W. Meijer, als Gecommitteerden voor de Nieuwe Kerk.

Stel dus al, de heeren Dr. Rutgers en Ds. van Loon waren door

schorsing of wat dan ook, onbekwaam tot handelen geworden; ja, neem eens aan, dat ze ons plotseling door den dood ontvallen waren, — dan zou het recht tot sluiting van de deur nog altoos uitsluitend berust hebben bij den heer Meijer.

Maar wie ook sluiten, wie ook verzegelen kon, de Kerkeraad, die niets dan medegebruiker was, kon dit *nooit*.

V.

GEPANTSERDE PANEELEN.

De Kerkvoogdij (*niet* de Kerkeraad) van Amsterdam was tegen zes Januari j.l. door haren Voorzitter saamgeroepen, om des avonds te zeven uur te vergaderen in de groote zaal aan den Dam.

Dit is haar vaste vergaderzaal.

Artikel 5 van haar huishoudelijk reglement schrijft haar het vergaderen in *deze* zaal zelfs als regel voor.

Kerkeraadsvergadering zou er dien avond *niet* zijn, maar uitsluitend *vergadering van de Kerkvoogdij*.

Op dit feit, dat dusver geheel uit het oog is verloren, vestigen we ten zeerste de aandacht. De *Kerkvoogdij* moest in de Kerkeraadskamer saâmkomen, en het vergaderen juist in *die* zaal was haar plicht en haar recht.

De heeren Adriani en Vos, die beiden leden der Kerkvoogdij geweest waren, wisten dit. Ze hadden er zelven altoos als Kerkvoogden meêvergaderd. Twijfel noch onbekendheid kunnen ze voorwenden.

Het besluit dezer heeren, om deze zaal af te sluiten en er bewakers bij te plaatsen, had dus geen andere strekking, *dan om op* 6 of 7 *Januari j.l. aan heeren Kerkvoogden te beletten in hun gewone vergaderzaal saâm te komen.*

Zien we thans, hoe dit toeging!

Toen ik Dinsdag 5 Januari met Prof. Rutgers en Prof. Lohman over den Dam wandelde, ried ik Dr. Rutgers aan, zich toch eens in de Nieuwe kerk te vertoonen. Wel had geen onzer nog het allergeringste vermoeden, dat de heeren Adriani, Vos en Westhoff zoo ongehoorde feitelijkheden zouden aandurven, als ze bestaan hebben, maar toch . . . het scheen mij niet overbodig, een oog in het zeil te houden.

We vonden dien middag „de deur" nog onbewaakt, maar toch op

het nachtslot gesloten, en vernamen op navrage, dat Ds. Westhoff den sleutel had meêgenomen.

„Goed," zei Dr. Rutgers hierop overluid, „dan zal ik die deur morgen wel laten opensteken. We moeten als Kerkvoogdij 's avonds vergaderen, en moeten er dus in elk geval in!" En met dat zeggen stapten we den Dam weer op, zonder dat óf bij mij, óf bij een der andere heeren nog eenig denkbeeld opprees, dat het tijd wierd om ons te verweren.

De noodzakelijkheid hiervan begon eerst aan den avond van dien zelfden dag, en ook toen nog pas van lieverleê, voor ons duidelijk te worden, toen we vernamen, wat het Classicaal Bestuur zich dien eigen of den vorigen dag veroorloofd had.

Ons wierd toch bericht. dat het Classicaal Bestuur niet alleen tijdelijk *andere Kerkmeesters* in plaats van de „geschorste" Kerkeraadsleden had aangewezen, maar zelfs tijdelijke leden had benoemd voor de Financiëele Commissie. O. a. den heer Holzmann [1]).

Deze mededeeling wekte voor het eerst onzen argwaan.

Ei zoo! dachten we, zou het Classicaal Bestuur het dan heusch aandurven, om morgenavond de deur te bezetten; ons, Kerkvoogden, aan de deur van onze eigen vergaderzaal af te wijzen; en vreemde personen in het Beheer van het kerkelijk goed in te schuiven!

Wat beheerder of bewindvoerder zou man van eer zijn en zijn plicht kennen, om ooit zoo vermetelen aanslag op zijn Beheersrecht lijdelijk te dulden!

Nog dien eigen avond wierd dan ook besloten, dat men *onzerzijds* tot bewaking van de Kosterij zou overgaan. Wat elk beheerder, die zijn plicht kent, bij mogelijk gevaar voor het hem toevertrouwde pand *doet* en doen *moet*, namen ook wij ons voor reeds den volgenden morgen te doen, t. w. *het aanstellen van bewakers*.

Om geen opzien te baren, scheen het ons beter, die wakers reeds in den vroegen morgen naar de Kosterij te zenden, en vonden het zelfs geraden, er eer de wakers binnenkwamen, in persoon even aan te rijden. Men kon nooit weten, de Koster kon eens in de war zijn met zijn vele instructiën. Ook vroegen we den heer De Savornin Lohman met ons te gaan, en ontboden we Mr. Th. Heemskerk. Immers, het kon eens zijn, dat het Classicaal Bestuur dien eigen nacht reeds tot gewelddadigheden ware overgegaan. In dat geval kon er een oogen-

[1]) Voor den heer Holzmann is dit feit zeer bezwarend. Hij toch wist als gewezen Kerkvoogd uitnemend wel, dat alleen de Kerkvoogdij leden in de Financieele Commissie aanstelt; en dat de Kerkeraad dit nooit deed noch ooit doen kan.

blik moeielijkheid ontstaan of ware allicht de hulp der justitie in te roepen. Dat rechtskundig advies noodig was, behoorde dus tot de gebeurlijkheden. En wie dat weet, neemt rechtskundigen bijstand meê.

Die voorzorgen bleken dan ook al spoedig gansch niet overbodig te zijn geweest.

Immers, nauwelijks was op ons schellen de deur der Kosterij geopend, of er vertoonden zich twee mannen, die verklaarden in last te hebben, *ons den toegang te beletten.*

Naar ons later ter oore kwam was Ds. Westhoff Dinsdagavond nog aan de Kosterij geweest; had daar wellicht iets gehoord van Dr. Rutgers' zeggen „dat hij de deur wel zou laten open steken", en had ijlings tweeërlei maatregel genomen, om deze uitoefening van Beheersrechten met geweld te verhinderen.

De *eerste* maatregel bestond hierin, dat hij bij de heeren Lenssen & Co. een amerikaansch vleugelslot bestelde met order, om dit op de bewuste deur te schroeven, en voorts last gaf, om de vier paneelen van deze deur aan de binnenzijde met pantserplaten te versterken.

En de *tweede* maatregel was, dat hij dien eigen avond een bode der Diaconie, die toevallig aanwezig was, als waker voor dien nacht aanstelde, en reeds zeer vroeg in den morgen twee andere, door Dr. Vos gelaste, wakers zond, om, desnoods met geweld, den toegang tot zaal en kosterij aan heeren Kerkvoogden te beletten.

Deze wakers vonden we dan ook, en zij waren het, die, zij het ook op beleefde wijs, ons het handelen op ons eigen erf verhinderen wilden.

Toch schikte zich dit.

Deze wakers, die volstrekt niet vooraf geweten hadden, hoe ze er inliepen, waren er niets op gebrand om te blijven. Ook al waren ze gebleven, ze hadden, toen onze wakers binnen waren, toch niets meer kunnen uitvoeren. En na eenig over en weer gehaspel met de politie, was omstreeks elf uur dan ook de wettige orde aan de Nieuwe kerk hersteld.

De *on*wettig ingedrongen macht had zich verwijderd. De *wettige* Beheerders waren weer ter plaatse. En gelijk men straks óns de deur had willen wijzen, zoo waren *wij* thans zoo voorzichtig, voorshands niemand toe te laten.

Nu eenmaal gebleken was, wat booze stukken men dorst doorzetten, was waken *plicht* geworden. Een beheerder, die zich uit het bezit van het hem toevertrouwde pand laat stooten, kent zijn roeping niet.

Een wacht wierd dus aangesteld. Aan alle vergaderingen tijdelijk

het gebruik van de lokalen aan de Nieuwe kerk ontzegd. De gepantserde deur op last van Gecommitteerden der Nieuwe kerk geopend. En voorts in overleg met den Koster alle maatregel genomen, die tegen overrompeling beveiligen kon.

VII.

WIE WAS „KERKBESTORMER"?

Er zijn, dat spreekt niemand tegen, in de Kosterij der Nieuwe kerk op 5/6 Januari jl. *van twee zijden* feitelijkheden gepleegd.

Er is een deur **ge**sloten en **ge**pantserd op **5** Januari; en diezelfde deur is **ont**sloten en **ont**pantserd op **6** Januari.

En zoo ook. Er zijn wakers in die Kosterij, met last om personen te weren, aangesteld op den **5**den Januari, en er zijn andere wakers met gelijken last in diezelfde Kosterij geplaatst op **6** Januari.

De feitelijkheden worden dus niet betwist; maar wel ontstond geschil over de vraag: Wie was de inbreker, wie de Kerkbestormer?

Was dit Ds. Westhoff op 5 Januari? Of wel was het Prof. Rutgers op 6 Januari?

Vooral dit punt dient scherp onderzocht, en uitgemaakt.

Vier onderstellingen dienen daarbij onderscheiden te worden, en bij elk dier vier zal men zien, dat Ds. Westhoff *de schuldige* is en dat de Kerkvoogdij stipt handelde naar *plicht*.

De *eerste* onderstelling is, die van het Classicaal Bestuur op 11 Januari 1886.

Toen toch maakte het Classicaal Bestuur bij openlijke advertentie bekend, dat het de Commissie van Kerkvoogden als geheel *onwettig* beschouwde, en „dus niet meer erkende."

Op dit standpunt kon het Classicaal Bestuur zich inbeelden: 1°. de Commissie bestaat niet wettig meer; 2°. valt de Commissie weg, dan komt de Kerkeraad voor haar in plaats; 3°. nu ook de Kerkeraad wegviel, kom ik, Classicaal Bestuur, om te doen wat des Kerkeraads is; — derhalve ik ga mij gedragen als Kerkvoogd.

Nu geven we volstrekt *niet* toe, dat deze voorstelling ook maar één oogenblik houdbaar is; straks zal onbetwistbaar het tegendeel blijken; maar op die wijs kon men zich ten minste nog *voorstellen*, hoe de Classicalen zich de zaken *gedroomd* hadden.

Maar, en dit doet alles af, zelfs van dit vlugge spel der verbeelding kan aan Ds. Westhoff nooit het profijt gegund, overmits het te bewijzen is, dat op 5 Januari de Kerkvoogdij nog wel terdege als wettig door het Classicaal Bestuur erkend wierd.

Immers op dien eigen dag 's namiddags te 3 uur, heeft het Classicaal Bestuur *nog tijdelijke leden voor deze Commissie aangewezen;* en natuurlijk voor een Commissie die men als *on*wettig beschouwt, doet niemand meer een aanvullende benoeming.

Deze eerste onderstelling vervalt dus!

De *tweede* onderstelling had déze kunnen zijn:

„Ik, Classicaal Bestuur, kom, om te doen wat des Kerkeraads is. Als zoodanig breek ik ook in alle Kerkelijke Commissiën in. Hier ter stede is ook de Kerkvoogdij een Kerkeraads-commissie. Alzoo, ook in de Kerkvoogdij word ik de handelende persoon."

Doch ook dit gaat niet op.

Immers, de heeren Classicalen huldigen het systeem, dat hun gedeputeerden slechts zóóveel stemmen bezitten, *als er leden geschorst zijn.* Hiermeê echter hadden ze hoogstens over **6** van de 23 stemmen te beschikken, en kon dus nooit door hen, zonder voorkennis en goedkeuring van de overige **17** leden gehandeld zijn.

De *derde* onderstelling is, dat het Classicaal Bestuur volhield: *De geschorste Kerkeraadsleden zijn ook geschorst voor de Kerkvoogdij.*

„Het Reglement der Kerkvoogdij zegt het in art. 40 wel vlak omgekeerd; maar daar stoor ik mij niet aan. Ik, Classicaal Bestuur, beschouw dat art. 40 als *niet* geldend. Derhalve Dr. Rutgers c. s. staan tijdelijk als Kerkvoogden op non-actief!"

Dat dit metterdaad de voorstelling was, die de Classicale heeren zich op 5 Januari van de zaak maakten [1]), kan bewezen. Immers een schrijven in het bezit van den koster Karres en dat eigenhandig door Dr. G. J. Vos Az. onderteekend is, verbiedt hem „eenige order hoegenaamd uit te voeren van een hem als geschorst bekend ouderling enz., *die als zoodanig ook niet meer als Kerkmeester fungeert.*"

Neem dit systeem dus voor een oogenblik aan. Dr. Rutgers en zijne medegeschorsten fungeerden dan op 5 Januari niet meer als Kerkmeesters, en waren dus ontslagen van hun plicht, om voor het Beheer te waken. Maar *wel* fungeerden dan natuurlijk nog altoos de

[1]) Later namen ze een ander standpunt in.

17 *niet*-geschorsten, en voor de Nieuwe kerk met name de heer J. W. Meijer.

De Beheers*rechten* en Beheers*plichten* bleven dus ook bij déze onderstelling in uitnemende handen; en ook al neemt men derhalve aan, dat Dr. Rutgers tot handelen *on*bevoegd was, nooit en in geen enkel opzicht gaf dit nog aan *den ganschelijk onbevoegden* Ds. Westhoff eenig het minste recht tot optreden.

Hij stond er in elk geval buiten.

Zoolang er te Amsterdam nog een Kerkvoogdij als Beheerderesse van het goed der Gemeente bestaat, en wel een Kerkvoogdij van niet minder dan *zeventien* personen, heeft én Kerkeraad, én Classicaal Bestuur, én Ds. Westhoff de handen thuis te houden.

Volgens geen der drie genoemde onderstellingen is er dus, 't zij voor het Classicaal Bestuur, 't zij voor Ds. Westhoff, ook maar de zwakste schijn of de flauwste schaduw van recht te ontdekken, om zich de gewelddadigdheden te veroorloven, waartoe men overging.

En nemen we nu eindelijk de *vierde* of laatste, en naar ons vast en zeker dunkt, eenig ware onderstelling, dán valt Ds. Westhoff natuurlijk geheel.

Deze onderstelling is namelijk, dat voor Kerkvoogden het 40e artikel van het hun door den Kerkeraad zelven opgelegd Reglement *wel terdege gold*, en dat dus de geschorste leden der Kerkelijke Commissie „*in volle functie bleven*".

In „volle functie". Dit zijn de eigen woorden, waarin de Kerkeraad aan de Kerkvoogdij zijn last ten deze voorschreef.

Gaat dit toch door (en we zien waarlijk niet in, hoe men dit betwisten zal), dan is het zoo klaar als de dag, dat niet alleen de zeventien *niet*-geschorste personen, maar ook de zes *geschorste* leden der Kerkvoogdij op 5 Januari nog in volle functie waren.

Dan volgt hieruit rechtstreeks, dat alleen Kerkvoogden, in hun qualiteit van Beheerders, zich als eigenaren gedragen mochten.

En dan is hiermeê bewezen, dat Ds. Westhoff op 5 Januari, toen hij, *zonder* eenig Beheersrecht te bezitten, de deur in de Kosterij pantseren liet, *verboden geweld* pleegde aan eens ander mans goed; en dat daarentegen Prof. Rutgers, toen hij op 6 Januari aan dit brutale geweld een einde maakte, zich slechts van zijn plicht kweet als wettig Beheerder.

De Tweede Kamer heeft het gebruiksrecht van een zaal op het Binnenhof; zelfs het uitsluitend gebruiksrecht.

Maar wat meent ge wel, dat de Minister des Konings doen zou,

als Mr. Cremer in zijn qualiteit van Kamer-Voorzitter de deuren der vergaderzaal eens liet dichtspijkeren, en wachters bij de deur zette, om hem, Minister, desnoods te keeren met geweld?

Mij dunkt, elk Minister van karakter zou met onverstoorbare kalmte die wachters laten arresteeren, en even doodkalm de kamer laten openbreken.

Welnu, zoo ook deed Dr. Rutgers.

En daarmeê deed ook hij niets dan *zijn plicht.*

VIII.

AMBTSEED.

Thans kom ik op een nog zonderlinger spraakverwarring bij de tegenpartij, die, helaas, de nauwheid van consciëntie niet te voordeelig doet uitkomen.

Waaraan heeft een commandant aan boord zich te houden? Natuurlijk *aan zijn orders!* Waarnaar heeft een vorstelijk gezant zich te gedragen? Natuurlijk *naar zijn instructiën!* Waaraan heeft een beheerder of lasthebber zich te binden? En het antwoord luidt nogmaals: *aan zijn reglement.*

Mag ik nu, eer ik verder ga, aan elk lezer op den man af vragen, of op dit drievoudige, stellige antwoord ook maar iets is af te dingen?

Vragen b. v. of soms zulk een kapitein, zulk een gezant, zulk een lasthebber eerst nog zelf te beoordeelen heeft, of die orders, die instructiën, die reglementaire bepalingen *wel goed zijn?*

Vragen of de uitvoering van zulk een last of order eigenmachtig door de gelastigden *kan worden op zij gezet?*

Vragen ook, of degeen, aan wien zulk een instructie of reglement opgelegd is, persoonlijk uit te maken heeft, of de lastgever, die hem dat reglement opleî, er wel in alle deelen toe bevoegd was?

En dan luidt het antwoord zeer zeker bevestigend in één enkel geval, t. w. als de eene of andere bepaling van zulk een reglement, gelijk bij de Synodale Hiërarchie, *in strijd met Gods Woord is.*

Maar is dit *niet* het geval (en daar is hier natuurlijk geen de minste sprake van) dan geldt het, naar alle deskundigen toestemmen, in elken kring en op elk terrein als *vaste* levensregel: Dat een ieder zich heeft te gedragen naar zijn *instructie*, en alleen veilig gaat, wie zich houdt aan zijn *reglement.*

Die regel gold dus ook voor de Amsterdamsche Kerkvoogden. Voor hen evengoed, als voor elk ander. Hun bleef geen keus.

Ze konden niet maar doen wat ze wilden; maar waren als Lasthebbers en Beheerders aangesteld op bepaalde bedingen, en die bedingen waren hun opgelegd in een *Instructie* en aangezegd in een *Reglement*, waarvan aan elk hunner bij zijn optreden een exemplaar was ter hand gesteld.

Onzekerheid kón dus niet bestaan; twijfel kón niet rijzen; zij vermochten, evenmin als eenig ander college, van hun eigen Reglement af te gaan.

En ze mochten dit te minder, daar ze niet alleen onder de heerschappij van dit Reglement waren *aangesteld*, maar bij hun optreden bovendien nog opzettelijk een kerkelijken *ambtseed* [1]) hadden moeten afleggen, waarbij zij uitdrukkelijk de verplichting op zich namen, „*om zich stipt naar de bepalingen van dit Reglement te zullen gedragen;*" vooral naar *die* bepalingen, die strekken om het Vrije Beheer *tegen inmenging van andere kerkelijke Besturen* te verdedigen.

Die ambtseed, of althans een daarmeê gelijkstaande belofte, is dan ook door elk der fungeerende Kerkvoogden te zijner tijd zoogoed als bezworen; en wel bezworen niet op het Reglement, gelijk dit in 1859 was, maar op het Reglement, gelijk dit gewijzigd is in 1875.

Ook Dr. Rutgers had dien ambtseed afgelegd, even goed als Ds. Hogerzeil en nog voor korte jaren Ds. Adriani en Dr. Vos.

Maar mocht daarom Dr. Rutgers zich evenals Ds. Hogerzeil eigenmachtig van een deel van dien ambtseed ontslaan?

Stellig neen!

Dr. Rutgers en zijne medekerkvoogden waren door hun ambtseed op het Reglement van 1875 gebonden, en alzoo verplicht: 1°. om bij schorsing van leden der Commissie art. 40 toe te passen; en 2°. bij inmenging van het Classicaal Bestuur te handelen naar de tweede zinsneê van het eerste artikel.

Verplicht derhalve, *ten eerste* om, naar eisch van art. 1 al. 2 nimmer te dulden, dat een subintreerend hooger Bestuur (en dat is b. v. het Classicaal Bestuur, doende wat des Kerkeraads is) zich de bevoegdheid van den Kerkeraad in Beheerszaken zou aanmatigen.

Verplicht *ten tweede*, om naar luid van art. 40, geschorste leden voorloopig als nog in volle functie zijnde te beschouwen.

---

[1]) Op kerkelijk terrein geldt het: »Uw *ja* zij *ja*, en uw neen *neen*." Vandaar dat de gewone ambtseed op kerkelijk erf nooit anders dan den vorm van *belofte* mag dragen. Slechts in zeer enkele gevallen week men hiervan af.

En verplicht *ten derde*, volgens art. 10, om als kloeke mannen elken aanval van onbevoegden op Amsterdams Vrij Beheer te weerstaan.

En zoo deden ze dan ook. En hiermeê handelden ze trouw en manlijk.

Zelfs het Burgerlijk Wetboek verplichtte hen hiertoe!

Ze hielden zich stipt aan hun Reglement. Ze weken niet af van hun instructie. Hun ambtseed was hun heilig.

Hun houding was volkomen correct.

Maar wie verre van correct handelden, waren de heeren van de tegenpartij; met name Ds. Hogerzeil.

Hij toch was en is Kerkvoogd zoogoed als wij. Op hem zoowel als op ons rust de verplichting om zijn Reglement na te komen. Hij zoomin als wij heeft het recht om zich eigenmachtig aan zijn ambtseed te onttrekken.

Welnu, dien ambtseed heeft ook hij, én op artikel 40, én op artikel 1, én op artikel 10 afgelegd, en ook *zijn* plicht en roeping ware het dus geweest en is het nog: 1⁰. om de geschorsten als in volle functie zijnde te erkennen; 2⁰. om geen enkele daad van het Classicaal Bestuur in zake Beheer zonder protest te laten voorbijgaan; en 3⁰. om met ons voor het Vrij Beheer der Gemeente op te komen.

Want of nu de heer Ds. Hogerzeil al zegt: „Ja, maar over dat artikel 1 en artikel 40 en artikel 10 hing toch altoos nog zekere nevel! Het was nog altoos betwist, of de Kerkeraad tot het voorschrijven van die artikelen wel het recht bezat!" — dat redt hém natuurlijk in het allerminste niet.

Dat had wel de Kerkeraad, maar volstrekt niet hij, *als Kerkvoogd*, te verantwoorden.

Had hij als *Kerkeraads*lid geoordeeld dat art. 40 onwettig was, dan had hij evenals Ds. Adriani in 1875 moeten weigeren, om onder dit artikel zijn hand te zetten.

Pure spraakverwarring is het, te meenen, dat het protest van derden tegen de bevoegdheid van den Kerkeraad, om ons, Kerkvoogden, zulk een last te geven, hem als last*hebber* ooit ontslaan kan van de nakoming zijner verplichting.

Hij had na te komen, datgene waar, met belofte van trouw, nog altoos voluit zijn naam onder staat.

En toch, dat deed hij, zoomin als Ds. Krayenbelt.

Althans Ds. Hogerzeil ontziet zich niet, met schending van art. 40, op blz. 16 van zijn jongste brochure te schrijven: „Zij die thans han-

delend optreden, *noemen zich* de Kerkelijke Commissie, waarin zes voorloopig geschorste Kerkeraadsleden zitting hebben!"; en gewaagt op bl. 18 nogmaals van de *zich noemende* Kerkelijke Commissie. En Ds. Krayenbelt zond, met schending van art. 1 al. 2, zijn aanvrage om ontslag bij het Classicaal Bestuur, als subintreerend Bestuur in, en sprak ook van „een Commissie *die zich noemt* de Kerkelijke Commissie."

De heeren N. J. van Limmik Jr., J. Ph. Meynink en J. M. Hessel zijn *geen* predikanten en hebben zeker nooit een predicatie uit Gods Woord over *het nakomen van geloften* gehouden; maar op *dit* punt bleken ze, hoewel *niet* met ons sympathiseerende, toch recht goed te beseffen, *wat een ambtseed van hem die er zijn woord op gaf, eischt.*

Althans geen dezer drie „leeken", als ik ze eens zoo noemen mag, heeft het nog onderstaan, de wettigheid van ons College te betwisten; ze erkennen wat naar eisch van art. 40 verricht is; en lieten alleen een vraagteeken staan achter hun verhouding tot het „subintreerend College."

Moge de uitkomst toonen, dat ze ook, wat *dit* uiterst gewichtig punt aangaat, tegenover het Classicaal Bestuur, „doende wat des Kerkeraads is," en dus „subintreerend", zuiver staan.

Meer nog, laat ons den wensch hier uitspreken, dat ook Ds. Hogerzeil nog tot inzicht van zijn *zedelijk* misverstand kome. [1])

Want volkomen waar is wat hij zegt: „De bevoegde rechter zal moeten uitmaken, of inderdaad dergelijke bepalingen kracht van wet hebben"; maar hém, als *onder deze bepalingen* Kerkvoogd geworden, ontsloeg en ontslaat dit in het minste niet van trouw aan zijn gegeven woord.

VIII.

IN HET ONGEREEDE.

Het is hier de plaats, om de tijdelijke sluiting van de Kosterij der Nieuwe kerk te bespreken.

Immers ik vat zeer wel, wat de heer Hogerzeil op mijn aanklacht in zake den ambtseed antwoorden zal. Hij zal zeggen: *Gij schondt uw ambtseed zelf.*

---

[1]) Hierop bestaat uitzicht. Althans Ds. Hogerzeil nam, nadat dit reeds ter perse was gezonden, weêr aan de werkzaamheden deel.

Is dit zoo?

Voetstoots geef ik toe, dat de artikelen 15 en 16 duidelijk aan heeren Kerkvoogden dezen last opleggen: „De Commisie draagt zorg, dat *de kerkgebouwen* tot de openbare godsdienstoefeningen *steeds* geschikt zijn", en „*dat de vertrekken aan de Nieuwe kerk*, bestemd tot het houden der kerkelijke vergaderingen, zich *steeds* in behoorlijke orde bevinden."

Maar, hoe ter wereld wil men hieruit nu afleiden, dat heeren Kerkvoogden dit artikel geschonden hebben, toen ze op 6 Januari tijdelijk deze vertrekken voor „in het ongereede" verklaarden?

„*Steeds*" zegt het artikel, moeten én de kerkgebouwen én de vertrekken beschikbaar zijn. Volkomen waar! Maar houdt dit nu verbod in van ooit een kerk te mogen schilderen, of inwendig te besteigeren, of aanmerkelijk te repareeren? En is nu niet overbekend, hoe keer op keer diensten moesten stilstaan, omdat tijdelijk een kerkgebouw in het ongereede was? Heeft ooit iemand in of buiten den Kerkeraad hierin iets gevonden? Heeft men dit ooit als schending van art. 15 beschouwd?

En wat „de vertrekken aan de Nieuwe Kerk" aangaat, die ook, naar luid van art. 16, *steeds* in gereedheid moeten zijn, spreekt het ook hierbij toch niet vanzelf, dat *overmacht* ook hier het nakomen der ververplichting stuit?

Nog voor korte maanden deed zich precies hetzelfde geval voor.

Ook toen was de groote zaal aan de Kosterij der Nieuwe kerk tijdelijk „in het ongereede", zoodat noch de Kerkeraad noch eenig ander College er vergaderen kon. De Kerkeraad toog toen stil naar het Oefeningshuis, en noch Dr. Vos noch Ds. Hogerzeil hebben tegen deze *niet*-naleving van art. 16 destijds ook maar met een enkel woord geprotesteerd; maar zijn stil als rustige burgers naar het *Oefeningshuis* aan de Spuistraat opgekomen.

De stipste naleving van artikel 15 en 16 sluit dus volstrekt de mogelijkheid niet uit, dat heeren Kerkvoogden tijdelijk, *wegens overmacht*, zich buiten staat verklaren, om aan de letter van deze artikelen te voldoen.

Nooit zijn deze artikelen *anders* opgevat; en zoo dikwijls ze *aldus* wierden opgevat, heeft nooit iemand de juistheid dier opvatting betwist.

Kerkvoogden bleven dus geheel binnen de perken van hunne bevoegdheid, toen ze op 6 Januari aan de onderscheidene Colleges bericht inzonden, dat de lokalen aan de Nieuwe kerk, als tijdelijk in het ongereede zijnde, tot nader bericht niet konden worden gebruikt.

Wat toch was het geval?

De Kerkeraad was plotseling op zij gedrongen. Zonder aan eenig artikel der Reglementen daartoe de bevoegdheid te kunnen ontleenen, was het Classicaal Bestuur hier ingebroken. En zonder eenig protest zich tot gewilligen dienaar van dit Bestuur verlagende, had én Ds. Westhoff daden van geweld gepleegd, én had Ds. Vos aan heeren Kerkvoogden, desnoods met geweld, de uitoefening van hun plichten willen beletten.

Er was dus van *te goed* vertrouwen ergerlijk *misbruik* gemaakt.

De gebruiker was ook na de schorsing op 4 en 5 Januari vrij en onverlet toegelaten; maar had het onderstaan zich als bewindvoerder in plaats van den wettigen Beheerder op te werpen.

Door maar al te duidelijke feiten wist men dus, dat deze heeren, wierd hun nog langer het gebruik gegund, eigenmachtig dit *gebruik* in *bezit* zouden omzetten.

En nu wil ik toch aan elk eerlijk burger en met name aan elk jurist gevraagd hebben, of een beheerder niet voor idioot en erger zou worden uitgekreten, die, onder zúlke omstandigheden, waarbij geheel de veiligheid van zijn Beheer gevaar liep, *geen* overmacht geconstateerd en *niet* tijdelijk het gebruik opgezegd had.

Onverwijld gingen heeren Kerkvoogden hiertoe dan ook over, tevens te kennen gevende, dat een ander lokaal aan de Oude kerk voor kleinere vergaderingen, en voor grootere saamkomsten, evenals vóór korte weken, het *Oefeningshuis* beschikbaar was.

Toch is, zeer tot ons leedwezen, ook deze zoo natuurlijke en door overmacht gebodene maatregel, door de tegenpartij op onverschoonlijke wijs geëxploiteerd, om stof te leveren voor de kolommen van het *Handelsblad*.

Achtereenvolgens namelijk hebben deze onderscheidene Colleges, als hadden ze geen letter bericht ontvangen, hun vergaderingen toch in de gewone lokalen der Nieuwe kerk pogen te houden, en zijn ze, van een deurwaarder verzeld, aan de Kosterij verschenen, met den eisch om te worden binnen gelaten.

Ze deden dit, *niet* om desnoods in rechten de weigering te kunnen constateeren; want daartoe was de verschijning van één enkel lid met een deurwaarder volkomen voldoende geweest. Hun opkomen met alle man, om midden op den dag, in felle kou en sneeuwjacht, daar op den Dam aan de deur te staan bibberen, kan dus geen ander doel hebben gehad, dan om *vertoon te maken*, en het *straatpubliek* een indruk te geven van hun martelaarschap.

Zelfs kwam er in deze vertooning ten laatste iets ontheiligs.

Verbeeld u, ook aan heeren predikanten was beleefdelijk bericht gezonden, dat de dienstdoende predikant der Nieuwe kerk tijdelijk in de kleine Kerkmeesterskamer zou ontvangen worden, ingang door de groote kerkdeur aan den Dam. En om alle vergissing te voorkomen was bovendien aan Ds. Hogerzeil, die het eerst den dienst had, nog een particulier briefje gezonden, om hem van deze lokaalverandering te verwittigen.

Ds. Hogerzeil moest de gemeente komen *voorbereiden voor het heilig Nachtmaal*; en vooral bij zulk een dienst begreep men, dat elke min aangename ontmoeting diende voorkomen.

Maar zie, wat doet Ds. Hogerzeil nu?

Deze prediker, die tot *tweemalen* toe kennis ontvangen had van deze lokaalverandering, komt om kwart voor zessen toch aanrijden aan de Kosterij; houdt zich alsof hij van niets af weet; stapt zijn vigilante uit; schelt aan; eischt op onzachten toon binnengelaten te worden; gaat met het zeggen: *Ik constateer dat ik geweigerd ben!* door een andere kerkdeur de kerk binnen; en treedt in zúlk een stemming op om *voorbereiding* te houden voor het verkondigen van 's Heeren dood.

Vergissen we ons, of toonde de heer Ds. Ten Kate, die op Hogerzeil volgde en een niet minder plechtigen dienst had, toch beter te beseffen wat én de waardigheid van zijn Ambt én de heiligheid van zijn Bediening eischte, toen hij Zondagmorgen terstond naar de Kerkmeesterskamer reed, en elk hinderlijk tooneel, eer hij prediken ging, met opzet meed.

En vraagt men ten slotte, waarom heeren Kerkvoogden ook nu, een maand later, nu het bezit toch op alle denkbare wijze geconstateerd is, hun verbod nog niet introkken, dan kan ons antwoord ook op die bedenking kort zijn.

Morgen den dag zullen heeren Kerkvoogden bereid worden gevonden, om alle lokalen wederom beschikbaar te stellen, mits de tegenpartij maar tot een *modus vivendi* toetrede, en daarbij o. a. waarborg biede, *dat daden van geweld, als Ds. Westhoff en Dr. Vos pleegden, zich niet zullen herhalen.*

Maar men weet ook, dát juist weigert de tegenpartij.

Ze is er om aangezocht.

Maar botweg sloeg ze het aanzoek af.

IX.

SCHRIKBEWIND.

De schier *Classieke* daden van Machtsoverschrijding en Rechtsverkrachting, waaraan het *Classicale* Bestuur van Amsterdam zich in minder dan een maands tijd heeft schuldig gemaakt, zijn zoo vele in aantal, dat ze slechts bij manier van *Catalogus* zijn meê te deelen.

Ziehier van zulk een *Catalogus* een proeve in twintig nummers:

1°. Op 15 December 1885 matigt zich het Classicaal Bestuur het recht aan, om aan den Kerkeraad opgave te vragen van de namen van hen, die op 14 December tot het bekende Besluit hadden meêgewerkt.

En zulks deed dit Bestuur, hoewel het wist, dat nooit in eenige Kerkeraadsvergadering opteekening in de notulen van de namen der voor- of tegenstemmers plaats grijpt, en dat de Kerkeraad alzoo buiten machte was, ooit op officieele wijze aan dit verzoek te voldoen.

2°. Op 28 December 1885 matigt dit Bestuur zich het recht aan, om het Beheersbesluit van 14 December voorloopig te vernietigen, hoewel het wist, dat het dit niet mocht doen alsook dat dit Besluit niet *kon* vernietigd worden dan met medewerking van heeren Kerkvoogden.

3°. Op 4 Januari 1886 zendt het een informeel stuk rond, waarbij het zegt 80 Kerkeraadsleden voorloopig te hebben geschorst. Een *informeel* stuk! Want het was een *beslissing*, waarbij verklaard wierd „dat het bezwaar *gegrond* was bevonden", en dat dus volgens de wet onderteekend had moeten zijn door alle leden [1]); terwijl Dr. Vos niet tot het nemen van deze beslissing had mogen meêwerken. Toch was het alleen door Dr. Vos en Ds. Adriani onderteekend. Het schorst op de gis af; want nergens was officieel geconstateerd *wie* voor het bekende Besluit gestemd hadden. Het schorste om *een uitgebrachte stem*, wat nooit in een kring van rechtschapen lieden is toegestaan En eindelijk, het schorste *voorloopig*, wegens een „ergerlijk en geruchtmakend" misdrijf, iets, wat de meest *infameerende* straf is, die zich denken laat; een straf alleen voor lieden van gansch zedeloos en ergerlijk leven opgenomen in ons kerkelijk Reglement.

4°. Voorts op dienzelfden 4 Januari matigt het zich het recht

---

[1]) Het Classicaal Bestuur van Harderwijk stootte zich aan dezen steen *niet*.

aan, om hier op te treden *„om te doen wat des Kerkeraads is"*, zonder dat het aan één enkel artikel van éénig reglement, hiertoe het recht kon ontleenen. — Niet aan art. 18 *Alg. Regl.*, noch ook aan art. 1 op de Kerkeraden, daar deze artikelen spreken van gemeenten, „waar men niet tot de samenstelling van een Kerkeraad is kunnen geraken", „die slechts één predikant hebben", en waar „gewillig en geschikt Kerkeraadspersoneel ontbreekt"; alle vier bedingen, die te Amsterdam niet bestaan. Nog altoos waren hier 50 actieve Kerkeraadsleden; het Classicaal Bestuur telt er slechts 9; vrage waarom waren dan 50 man *niet* in staat hier de Kerk te regeeren, en 9 man *wel?* — En ook kon men dit recht niet ontleenen aan art. 27 *Regl. v. O. en T.*, want hierin is uitsluitend van een *rechterlijk* optreden sprake, bij *weigering* van het lager College om de zaak te vervolgen. Hoe ook bezien, gaat dus heel dit optreden van een „Classicaal Bestuur, doende wat des Kerkeraads is", ganschelijk om buiten de wet.

5°. Al verder heeft op dienzelfden 4en Januari dit Classicaal Bestuur de toevlucht genomen tot wat *de Hervorming* noemde „gedrochtelijke fictiën" en „jammerlijke uitvluchten", en tegen beter weten in de leerlingen van de heeren Berlage, Ternooy Apèl en Laurillard in rechten gehouden *voor goedgeloovige, orthodoxe jongelieden*, en hun als zoodanig de Attesten uitgereikt.

6°. Op dienzelfden dag heeft het Classicaal Bestuur zich vermeten, nu definitief, het Besluit in zake het Beheersreglement van 14 December 1885 te vernietigen.

7°. Den dag daarna is het Classicaal Bestuur, even onbevoegd, ingebroken in de Diaconie; heeft zich met schending van het eigen artikel waarop het zich beroept, handelingen op diaconaal gebied aangematigd; en heeft zich zóó ver vergeten van zelfs met een ijzeren bout een brandkast te doen openloopen, waarvan de sleutels bij geschorste diakenen berustten.

8°. Zondag daaraanvolgende heeft het Classicaal Bestuur, nog hangende het definitieve onderzoek, een stuk in de *Kerkelijke Courant* geplaatst, waarin de geschorste leden publiek schuldig wierden verklaard aan een ongehoord *misdrijf*, en met name wierd hierin aan Ds. P. van Son c. s. ten laste gelegd: *verregaande onrechtzinnigheid!*

9°. Maandag daarna heeft altoos hetzelfde Classicaal Bestuur zich

aangemeld in het Kiescollege met het onzinnig en zelfs door de *Kerkelijke Courant* bestreden beweren, alsof het in dit Kiescollege op kon treden, om 80 stemmen in steê van de geschorste leden door Ds. Adriani te laten uitbrengen. Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Brabant, dat reeds voor jaren deze theorie uitdacht en in zijn Provinciaal Reglement schreef, voegde er dan ten minste nog bij, „dat er zooveel leden van het Classicaal Bestuur meê zouden stemmen, als er leden ontbraken, want dat er altoos *hoofdelijk* moet gestemd." Maar ook hier overheen stappende en alle recht met voeten tredende, heeft het Classicaal Bestuur van Amsterdam goedgevonden eenvoudig *willekeur* voor *wet* in steê te stellen en te doen wat het verkoos.

10°. Kort daarna heeft dit zelfde Classicaal Bestuur in strijd met art. 9 *Alg. Regl.*, luidende: „Dispensatie kan *alleen* gegeven worden van die bepalingen, welke *uitdrukkelijk* bij de reglementen zijn aangewezen en op de wijze daarbij voorgeschreven", toch bij het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland dispensatie aangevraagd van een artikel, voor het Kiescollege, waarbij deze bevoegdheid *niet* was aangegeven, en op dien valschen, ongerechtigen grond het Kiescollege verdaagd.

Verdaagd, naar het voorgaf, om den geschorsten nog lankmoediglijk gelegenheid tot inkeer en schuldbelijden te geven, maar een verdaging die het blijft volhouden, *ook nu de acte van aanklacht reeds lang is opgezonden naar den Haag.*

11°. Inmiddels had ditzelfde Bestuur aan de geschorsten den eisch gesteld: Dat zij het Besluit van dit hooger Bestuur om de laatst tot stand gebrachte wijziging in het Beheersreglement te vernietigen, *zouden eerbiedigen*

Deze eisch hield in, dat de geschorsten *oneerlijk* zouden zijn, en voor zes heeren (de Kerkvoogden) zelfs, *dat zij hun ambtseed zouden schenden.*

Ds. Adriani en Dr. Vos *wisten*, dat volgens het vigeerend Reglement (waaronder hun eigen naam met belofte van trouw staat) zulk een besluit 1°. nooit *mag* vernietigd door een hooger Bestuur volgens art. 1 al. twee; en 2°. nooit *kan* vernietigd dan met goedkeuring van heeren Kerkvoogden, volgens het door hen zelven indertijd als bezworen artikel 41.

En toch hebben deze heeren zich niet ontzien, om én van de overige Kerkeraadsleden én van de Kerkeraadsleden die tevens Kerkvoogden waren, te eischen, dat ze in openbaren strijd met deze artikelen en met hun ambtseed zouden handelen.

12⁰. Voorts heeft dit Bestuur aan de kerkelijke beambten die onder heeren Kerkvoogden stonden, brieven gericht, waarin het dezen gelast heeft, tegen hun superieuren zich te verzetten en niet langer aan hun bevelen gehoorzaam te zijn.

13⁰. Al verder heeft altoos ditzelfde Bestuur beslag op de rente van het Grootboek gelegd, ten einde een wettige Kerkvoogdij door gebrek aan geld te dwingen zich aan zijn onwettige en onrechtmatige beweringen gewonnen te geven.

14⁰. Evenzoo heeft dit Classicaal Bestuur van Amsterdam bij advertentie in de bladen den volke kond gedaan, dat het de Kerkelijke Commissie voor onwettig hield, en een ieder gewaarschuwd haar geen crediet te verleenen; wat ze trouwens van niemand had gevraagd.

15⁰. Steeds op dezen weg van machtsoverschrijding voortgaande, heeft dit Bestuur aan de gemeenteleden in de Kerkvoogdij, t. w. de heeren P. Altink c. s. een ganschelijk *inquisitoriaal* schrijven gezonden, waarin deze mannen op wierden geroepen, om binnen acht dagen hun leedwezen over eenige niet genoemde besluiten van de Kerkvoogdij te betuigen, onder bijvoeging, dat men hen anders vervolgen zou.

16⁰. Om zich uit zijn gewrongene positie eenigermate te redden, heeft ditzelfde Bestuur voorts bij openbare advertentie durven beweren, dat voorloopige schorsing, wegens een „ergerlijke en geruchtmakende verkeerdheid," door dit Bestuur zelf op 10 Januri gequalificeerd als „een *misdrijf* dat zich niet met enkele woorden beschrijven laat," desniettemin aan niemands eere of goeden naam te kort deed: al haastte men zich er bij te voegen, dat de vier berouwvol teruggekeerden *met alle eere waren hersteld.*

17⁰. Eigenmachtig heeft almede ditzelfde Bestuur heeren uit deze stad, die ganschelijk geen ouderlingen waren, als ouderlingen alhier in functie laten treden, terwijl het de mannen die wel *ouderlingen* waren in hun functie stoorde; stellende dit Bestuur hiermeê een geschorst ouderling nog zelfs onder iemand *die gansch geen ouderling is.*

18⁰. Doende wat der Diaconie was, heeft dit Classicaal Bestuur nu onlangs wederom last verstrekt om een brandkast van de Diaconie, waarvan twee sleutels in handen van geschorste diakenen waren,

met geweld open te steken. Een last waarvan de uitvoering door een smid beproefd, maar door de deugdelijkheid van het slot *mislukt* is.

19⁰. Alvoorts heeft ditzelfde Bestuur bewerkt, dat in plaats van den wegens „verregaande onrechtzinnigheid" geschorsten predikant Ds. B. van Schelven op Zondag den 24 Januari in een onzer kerken optrad de hoog rechtzinnige heer Ds. Ternooy Apèl.

En om op al deze uitingen van onbeteugelden en oningetoomden hartstocht de kroon te zetten, heeft dit Clascicaal Bestuur van Amsterdam, ten 20ᵉ. het bestaan, de heeren P. van Son c.s. door den trechter van nog een ander Bestuur, aan nog een derde hooger Bestuur, voor te dragen *ter ontzetting uit hun ambt.*

Bij deze *twintig* nummers van onzen Catalogus blijve het voorloopig.

Ze komen voor rekening van de H.H. Ds. B. J. Adriani, Ds. J. Posthumus Meyjes, Dr. G. J. Vos Azn., Dr. E. Laurillard, Ds. A. E. van der Dussen, Ds. N. H. de Graaf, Ds. A. H. den Boer, en de ouderlingen F. Ham, H. Höveker en C. Hermanides.

En nu, eerst de geschiedenis zal over zoo hartstochtelijken overmoed, slechts door de aangedurfde verkrachting van het recht geëvenaard, eens haar beslissend oordeel vellen.

Maar zóóveel durven we aan dit Classicaal Bestuur van Amsterdam toch reeds nu verzekeren: Den kuischen lof van het *sine ira et studio*, d. w. z. „van zich aan persoonlijken afkeer even stellig als aan partijdrift gespeend te hebben", ontvangt het bij de einduitspraak van dien onvermurwbaren rechter stellig *niet.*

X.

MOTIEF.

Intusschen laat zich, in afwachting van deze uitspraak der geschiedenis, toch nu reeds de vraag niet onderdrukken: Wat was voor zoo ongehoord optreden toch de drangreden, de prikkel, het motief?

En hierop nu moet o. i. kortweg geantwoord: *Verborgen* motief was wel het vurig verlangen, om de macht der Gereformeerden te knakken, vooral die van hun leidsman; maar *beleden* motief was alleen het ongegronde vermoeden, dat ze te staan zouden komen voor een verbreking van het Kerkverband.

Het eerste mag, helaas, niet verheeld!

Een lid uit den Kerkeraad heeft zich niet ontzien, het onbewimpeld in het Roomsche blad *de Tijd* te verraden: *„Ons doel, ons streven, ons wenschen, ons werken"*, zoo schreef hij, *„is maar om aan Dr. Kuyper de neerlaag toe te brengen."*

Al wat men uit Irenische kringen verneemt, doet dan ook weinig anders verluiden dan van bitteren wrevel tegen de Gereformeerden, en van haat tegen hunne woordvoerders.

Vooral op één uit hen wordt met de pijl van aller boog gemikt.

Hij, *hij* vooral staat in den weg.

Aan *hem* heeft de Irenische partij haar tijdelijke neerlaag te danken.

o, Kon het Classicaal Bestuur deze verpersoonlijkte *verkeerdheid* eens „reglementair uit den weg ruimen!"

En waar deze gansch onchristelijke wrevel tegen een medemensch reeds in heel den Irenischen kring als onkruid welig opschoot, was vooral kwaad bloed gezet bij vele predikanten in den Amsterdamschen Kerkeraad, die het maar niet zetten konden, dat een scherpe critiek over hun adviezen ging en nog minder dat ze altoos wierden overstemd.

Het Kerkeraadslid in *de Tijd* schreef het dan ook o. i. volkomen naar waarheid: *Hem* te knakken, of, gelijk een der predikanten zich publiekelijk ontvallen liet, *„op hem zich te wreken"*, was de rusteloos prikkelende drijfveer, die op kwalijk verborgen wijze in al dit wild bedrijf heeft gespookt.

Maar natuurlijk, zonder meer zou het Irenisch legerke toch nooit zijn onverhoedschen aanval gewaagd hebben.

De mannen van het Classicaal Bestuur moet men niet verkeerd beoordeelen. Ook al lieten ze zich verschalken door een spel van hun arglistig hart, ze zijn daarom evenmin als Ds. Hogerzeil, willens en wetens tegen hun consciëntie ingegaan. Integendeel, ze achten zich voor hun consciëntie volkomen gedekt. Zelfs begrijp ik het, als enkele dezer heeren verzekeren durven, dat ze vollen vrede hebben bij wat ze ondernamen.

En daarom nu wees ik er op, dat zich voor het *verborgen* motief van hun wrevel, nog een ander *beleden* motief schoof, de vrees namelijk, dat ze te staan zouden komen *voor de verbreking van het Kerkverband.*

De heeren Adriani c.s. hebben zich ingebeeld, dat wij op 4 Januari het verband van de Kerk van Amsterdam met de Synodale Besturen hadden willen opzeggen.

Daarin nu hebben ze zich vergist.

En uit die éene, kolossale vergissing verklaart zich én hun onstuimige aanval, én, toen ze niets om tegen te vechten vonden, hun vallen van de eene geweldddaad in de andere, ter eereredding, als ik het zoo uit mag drukken, van hun eigen figuur.

Als onze Gouverneur-Generaal in Indië een valsch gerucht opvangt, dat er onder de Batakkers *amok* zal gemaakt worden; en hij stuurt er een vloot met een expeditie-korps heen; en die vloot en dat korps komen er, *en vinden niets*, — dan ligt, o, de verleiding zoo voor de hand, om toch eens aan wal te gaan en de patronen af te schieten op een Bataksche benting.

Onverrichter zake huiswaarts te keeren is altoos hinderlijk voor het hoog gevoel van den militair.

En iets soortgelijks nu overkwam dezen Classicalen redders van kerk en vaderland.

Ze waanden een complot, een oproer, een verbreking van het Kerkverband op het spoor te zijn. Om deze ramp af te keeren, kwamen ze met al hun macht oprukken. En toen ze vlak voor den vermeenden vijand stonden, vonden ze niets dan broeders, die zich als slachtlammeren lieten slaan.

De geschorsten deden *niets*. En zelfs de Kerkvoogden onder hen onthielden zich van alles, wat het Burgerlijk Wetboek hun niet uitdrukkelijk voorschreef.

Dit nu gaf op 6 Januari een schier dwaze positie, en het is, zoo we wél zien, in de koortsachtige drift door dit „min aangenaam figuur" geprikkeld, dat de Classicale heeren toen van kwaad tot erger zijn voortgeschreden.

En vraagt men ons dan op den man af, of er van dat verbreken van het Kerkverband dan niets aan was, ziehier dan ons openhartig antwoord.

Sedert mijn eerste optreden in 1867 heb ik nu twintig jaren lang nooit een wolf op mijn hart gesmoord, en steeds, al te vrij en onbewimpeld misschien, mijn denkbeelden blootgelegd. Zeer terecht vertelt meer dan één dan ook, dat hij reeds voor tien en meer jaren mijn toeleg doorzag. Geen wonder, want die toeleg wierd nimmer verbloemd.

En zoo is dan ook nooit door mij verheeld, dat de Kerken dezer landen m. i. strikt goddelijk recht hebben, om zich aan het verband met de hoogere Besturen te ontrekken. In honderd nummers voor één van *de Heraut* staat het.

Ik maintineer nu nog voor de Kerk van Amsterdam dit haar van God gegeven recht.

Ja meer nog, ik beweer dat de Kerk van Amsterdam ook naar *menschelijk recht* er toe bevoegd is, en wacht de uitspraak hierover te zijner tijd, niet van de Synode, maar van den Hoogen Raad.

Men heeft dus volkomen gelijk, als men zegt, dat ik openlijk het recht, en *c. q.* den plicht van Amsterdam, om van Kerkenorde te veranderen, telkens en telkens weêr bepleit heb.

Ja, ik ga verder, meer dan eens is na 4 November j.l., toen het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland zijn dreigbrief inzond, de vraag of Amsterdam c. q. thans zou moeten breken ook onder mijn trouwste vrienden besproken.

Meer dan één hunner ried hiertoe; en toen aanvankelijk twaalf leeraren hier ter stede zich opmaakten om een last *„dien ze nietig, wijl met Gods Woord in strijd"* keurden, niet te gehoorzamen, heb ik mij meer dan eens afgevraagd, of ik den aandrang van die vele vrienden zou kunnen weerstaan.

Maar, hoe dikwijls hiertoe ook geperst, en met wat openhartigheid ik ook meer dan eens de mogelijkheid van zulk een breuke toegaf, toch heb ik én in particuliere gesprekken én in den Broederkring, *steeds het breken van het Kerkverband voor Amsterdam ontraden.*

Ontraden: 1⁰. omdat ik bij een strijd als deze het meer naar de Schrift vond, om mij te laten slaan, dan in verzet te komen: maar vooral 2⁰. omdat ik het zedelijk ongeoorloofd keurde, een zoo overgroote gemeente met al haar stichtingen en fondsen en beambten aan zulke onzekere kansen te wagen.

Meermalen heb ik ook met rechtsgeleerden het *rechtspunt* overwogen, en ik neem niets terug van mijn beweren, dat breken met het Kerkverband én *recht* is én *plicht* kan worden voor elke plaatselijke Kerk; maar steeds beefde mijn ziel terug, als men te Amsterdam zulk een breuke ondernemen wilde.

Het optreden als doleerende Kerk scheen mij altoos voor een gemeente van zoo uitgebreide afmetingen de aangewezen weg.

Vandaar, dat ook na 4 Januari de geschorsten rustig bleven.

Ze deden niets.

En dat juist bracht de Classicalen van de wijs af.

Want wat nu betreft hun „streven en werken en wenschen" om mij persoonlijk mijn invloed op den Kerkeraad te rooven, nu dat hadden ze reeds voor jaren gedaan kunnen krijgen.

Ze wisten, dat ik volstandig weigeren zou, ooit iets te doen, wat Gods Woord verbood.

Indien ze dus evenals nu, zulk een eisch *tegen Gods Woord* mij reeds voor drie jaren hadden voorgelegd, zou hetzelfde onheilig middel toen even probaat gewerkt hebben.

Of het hun daarmeê echter gelukken zal, van mij ontslagen te zijn, betwijfel ik.

Wat mij juist het meest in mijn positie verzwakte was de laster, dat ik wel *hoog sprak*, maar als het er op aan kwam toch *zwichten* zou.

En zie, juist uit *die* valsche positie hebben de heeren van het Classicaal Bestuur mij thans gered.

Ik herwon dan ook in deze korte dagen reeds tal van vrienden, die te goeder trouw over mij gedesespereerd hadden.

Heusch, de heeren hebben koren op *mijn* molen gebracht!

Want als op de vraag: *Wat wil Dr. Kuyper toch?* Dr. Kuyper zelf nu ook eens het antwoord mag geven, dan wete men, dat al wat in mij is, er naar snakt en hijgt, om van den kerkelijken strijd met al zijn zielverdervende bitterheden verlost te worden, en dat ik, o, zoo dankbaar het uur zal zegenen, waarop mijn wederpartijders mij de verhooring dier stille bede brengen.

Ik heb er geen tijd voor.

De studie der Theologie eischt in toenemende mate mijn kracht, en als de Heere mijn God mij nog een tiental jaren levens mocht hebben toebedacht, dan is het al mijn jaloerschheid en zielsinnig begeeren, dat ik eerst mijn *Encyclopaedie*, daarna mijn *Dogmatiek* moge uitgeven, en dat ik mijn levensarbeid besluiten moge met de uitlegging van een boek uit het *Woord*.

Hooger en verder gaan mijn aspiratiën *niet*.

Persoonlijk ben ik van het politieke tooneel voorgoed afgetreden, en o, ik verheug er mij zoo van heeler harte in, dat ik aan het Kamerleven ontkwam.

Voorts wat ik op politiek terrein met de pen voorsta, weet men.

Zelf schreef ik het Program.

Zelf heb ik dat Program toegelicht.

Eigenlijk schier niemand onder mijn landgenooten heeft zoo op alle wijze verteld, wat hij beoogde, als ik.

En is er nu iemand, die na kennisneming van wat ik schreef, toch van oordeel mocht zijn, dat het ooit in mijn doel of plan had gelegen, om, in welk opzicht ook, het gelijke recht van al mijn medeburgers te schenden, nu met dien geef ik het praten op.

Juist strijden *tegen* onrecht en rechtsongelijkheid is nu deze twintig jaren mijn onveranderlijke leuze geweest, en onder geen andere dan die oude leuze trok ik ook nu tegen de „Vredelievenden" in de hoogere Besturen op.

XI.

HET MISDRIJF.

Toch dient het „misdrijf" dat men thans kerkrechtelijk vervolgt, nog ietwat scherper onderzocht.

Dat „misdrijf", zegt het Classicaal Bestuur in zijne advertentie van 10 Januari jl., *„is niet met enkele woorden te omschrijven"*.

Dat wil ik wel gelooven.

Een wezenlijk, heuschig, echt „misdrijf" wordt *altoos* in enkele, scherpe, korte bewoordingen gequalificeerd. Het is moord, diefstal, hoon, laster, samenspanning, aanslag, enz. Maar altoos in de Strafwet zelve duidelijk omschreven, en daarom met de eigen bewoordingen der Strafwet kort en zakelijk aan te duiden.

Maar als men op een *denkbeeldig* misdrijf de hand legt, en, op louter gissingen en vermoedens afgaande, uit eenige verwarde en onduidelijke gegevens een „misdrijf" *maken*, een „misdrijf" *scheppen*, een „misdrijf" *construeeren* wil, natuurlijk, dan zit men met de handen in het haar.

Mijn uitnemendste leermeester aan Leidens Hoogeschool placht er zich vroolijk over te maken, zoo dikwijls op responsie of tentamen of examen de verlegen student verzekerde: „dat hij het wel wist, *maar het zoo niet zeggen kon!*" — „Wat ge helder weet, kunt ge altoos duidelijk uitspreken!" luidde dan zijn antwoord, en met dat innig ware antwoord houd ik het nog.

Kennelijk ontbreekt aan deze theologische rechters van instructie dan ook de eerste kennis, ik zeg niet van de eenig goede en ware juridische beginselen, maar zelfs van de axiomata van het algemeen geldend recht.

Verbeeld u, rechters van instructie, die u melden: „Ge zijt zoo ongeveer aan alles schuldig wat ons Strafwetboek strafbaar stelt!" Rechters van instructie, die dagelijks wandelen door een wereldstad, wier stuitende zedeloosheid hun in het oog moet springen, en weten dat de bevolking dier stad voor bijna de helft onder hun hoede staat, en die nu te midden van zúlk een maatschappelijken toestand de heeren

P. van Son c. s. eens gaan aanklagen van „*onchristelijken wandel*". Rechters van instructie, die op 4 Januari u melden, dat het door u begane, ergerlijke, geruchtmakende misdrijf, waarbij alle zonden van onze kerkelijke strafwet zijn bedreven, „*gegrond* is bevonden," en u daarom geen oogenblik op vrije voeten mogen laten, maar u klokke twaalf uur kerkelijk in boeien slaan; en die vier weken later, voor hun eigen gedrochtelijke theorie terugdeinzend, u bij advertentie verzekeren komen, dat noch uw „onchristelijke wandel" noch uw „verregaande onrechtzinnigheid", noch uw „ontrouw", noch uw „ergerlijk en geruchtmakend misdrijf" iets hoegenaamd te kort doet aan uw eer en goeden naam. Kortom, rechters van instructie, die *spel voor ernst* in de weegschaal van het recht werpend, niet u op de kaak stellen, maar zich zelven tot een belaching maken voor elk man van rechtsbesef en elk eerlijk jurist!

Er moet nog meer van gezegd.

Deze voorloopige rechters, die u publiekelijk van al wat strafbaar is beschuldigden, zijn op drie na *leden van uw eigen College*, die met u gezeten, tegen u geopponeerd hebben, en die ge bij debat en stemming hadt verslagen. In bijna alle andere gevallen, waarin het Classicaal Bestuur optreedt, *komen er rechters van buiten*, die, al zijn ze ook uw tegenpartij, toch tenminste deze zachtst getinte neutraliteit bezitten, dat ze niet als Bestuursleden u betaald kunnen zetten, wat hun in het debat of bij de stemming onaangenaams wedervoer. Besef van billijkheid en kieschheid eischt dit natuurlijk. Een kleine minderheid uit den Kerkeraad, die dáár het onderspit delfde, en nu opeens als Classicaal Bestuur de meerderheid van den Kerkeraad ringelooren komt, biedt een al te stuitend schouwspel van onbetamelijkheid en krenking van recht! En toch, juist zoo ging het hier. De heeren Vos, Höveker, Posthumus Meyjes, Hermanides en wie niet al, behoorden tot de kleine oppositie *in den boezem van den Kerkeraad*, en komen nu in den Classicalen mantel plotseling opdagen om hun medeleden uit dienzelfden Kerkeraad, wat men noemt, „kerkelijk te behandelen."

Een stuitende onkieschheid, die nóg hinderlijker karakter vertoont, indien men weet, dat de heeren Adriani, Vos c. s. al de macht die ze thans *tegen* ons misbruiken, uitsluitend aan de beginseltrouw der Gereformeerden te danken hebben.

Ook op de Classis van Amsterdam bezaten de Gereformeerden de meerderheid. Zij hadden het dus in hun macht gehad, om hun eigen mannen in het Classicaal Bestuur te kiezen, en er de heeren

Adriani, Vos c. s. uit te houden. Maar uit beginsel, uit trouw aan hun overtuiging, hebben ze zich van meêstemmen onthouden, en alleen door deze onthouding van de Gereformeerden zijn de „Vredelievenden" in het Classicaal Bestuur de alleenheerschers geworden.

Hoe dus ook bezien, van álle zijden is hier gemis aan nobeler zin; ontstentenis van correctheid van gedraging; volslagen gebrek aan dat fijnere in den levensvorm, waaraan men zelfs bij heidensche volken in de rechtszaal gewend was.

Metterdaad men staat hier voor een kerkelijke rechtspleging, die beneden de rechtsbegrippen der gansch *on*beschaafde volken zinkt.

Wat de rechters van instructie *verzuimden* te doen, willen wij daarom in hun plaats ondernemen. Het „misdrijf" moet opgespoord. Maar, eilieve, waar schuilt het?

„*Verregaande onrechtzinnigheid!*" bazuinen de Classicalen door het land. Maar geen kind in het land gelooft wat ze zelven, toen ze het neerschreven, evenmin geloofden.

„*Plan tot diefstal*," of gelijk de heer Ds. Hogerzeil ons nariep, „toeleg om de kas mede te nemen." Maar ook deze aanklacht compromitteert hem, die haar in dorst dienen, meer dan ons, die ze geldt.

„*Complot in den Broederkring!*" Eerst door de Classicalen in de advertentie van 10 Januari, en later nóg potsierlijker door C. in het *Utrechtsch Dagblad*, ons naar het hoofd geworpen. Maar ook met dit verzinsel liepen meer de verzinners er in dan zij, die ze belasterden.

„*Dat we de Attesten wilden weigeren!*" Maar sinds wanneer kan aan eerlijke lieden de eisch gesteld, dat ze hun toevlucht nemen tot „gedrochtelijke fictiën" en „jammerlijke uitvluchten", gelijk *de Hervorming* zoo scherp maar waar, juist in de afgifte der Attesten aan het hooge Classicaal Bestuur verweten heeft?

Och, dit alles blaast ge met den adem uwer lippen weg, nog eer uw oog er op rusten kón; en niets, niets, letterlijk niets blijft over, dan het *vermoeden*, dat ge het Kerkverband *zoudt hebben verbroken*, en dat ge deswege schuldig staat aan *hoogverraad*.

Nu herinnert men zich het proces-Bulkley, de bekende dame die te Apeldoorn de kinderen van den heer Hoek wilde ontvoeren; en men weet, hoe de politie er volledig achter was gekomen, *dat er plan*

tot ontvoering bestond, en hoe ze dit plan kon bewijzen. En toch, daar had de politie niet genoeg aan, en om de schuldigen voor den rechter te kunnen brengen, heeft ze toen zelve haar eigen dienaren geleend, om handlangers van de misdaad te worden, alleen maar om te kunnen bewijzen *een begin van uitvoering*.

Minkundigen begrepen dat niet. Maar wie de allereerste rechtsbegrippen kent, voelt dit best. Immers die weet, dat *het opvatten van een plan* op zichzelf nog volstrekt niet strafbaar is, en dat om den schuldige strafbaar te stellen, altoos *de poging om het plan uit te voeren moet begonnen zijn*.

Stel dus al, er *had* plan bestaan, om het Kerkverband te verbreken, en dit *ware* een misdrijf, dan gaat het naar alle goede rechtsbeginselen toch nog nimmer aan, om dat *plan* zelf reeds als *misdrijf* te qualificeeren; want eerst als men *begin van uitvoering* had kunnen bewijzen, zou er van schuld in de rechtszaal sprake kunnen zijn.

Maar bovendien, afsnijding van de hoogere Besturen *is* geen *misdrijf*, ook al ware het uitgevoerd. Veranderen van Kerkverband is in ons Staatsrecht geen zonde, ook al waren we er toe overgegaan.

In de 16de eeuw hebben *al* onze Kerken de hoogere Besturen afgesneden en zijn ze *alle* van Kerkenorde veranderd; en zelfs *in ons publiek Staatsrecht* is de bevoegdheid onzer Kerken hiertoe, destijds wel verre van betwist, eer volledig en op alle wijzen erkend.

En evenzoo, toen onze Kerken in 1816 in heur toenmalig Kerkverband leefden, en zoo ongemerkt overgleden in het tegenwoordig Kerkverband, heeft niemand heur recht om van Kerkenorde te veranderen, bestreden, maar heeft én de Koning én de Hooge Raad de bevoegdheid der Kerken om een andere Kerkenorde, zelfs *rebus ipsis et factis*, te accepteeren, erkend.

Van majesteitsschennis of hoogverraad of samenspanning tegen de Kroon kan hier dus geen sprake zijn, en dus ook niet de bepaling van het Strafwetboek over „samenspanning" tegen ons worden ingeroepen. Want immers: Koning in onze Kerk is *alleen Koning Jezus*, en tegen Hem hebben we nooit saamgespannen, maar juist voor de eere van zijn heilige kroon gepleit.

Bij het opsporen van het „misdrijf" worden we dus in nóg enger pas gedreven, en blijft ons ten slotte letterlijk niets, volstrekt *niets* over dan het bekende artikel 41.

En juist hierin kunnen we, wat het artikel zelf betreft, uiterst kort zijn, na het meesterlijk betoog van Prof. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, waarin hij zoo daghelder heeft aangetoond, hoe de

regeling van 1875, waaraan ten slotte ook de heeren Adriani, Vos, Hogerzeil, enz. trouw gezworen hebben, nog wél zoo bedenkelijk voor de Synodalen was als dit artikel 41.

Slechts ééne bedenking tegen dit artikel willen we nog opnemen, in verband met de dubbele qualiteit van den Kerkeraad.

De Gemeente had Vrij Beheer, en droeg *niet* dit Beheer zelf, maar de *regeling ervan* aan den Kerkeraad op. Zoolang er slechts één Kerkeraad zich aandient, dus geen moeielijkheid. Die moeilijkheid kon dán pas ontstaan, als er vroeg of laat *twee* Kerkeraden naast of tegenover elkander stonden. En alleen voor dát geval stelde artikel 41 den regel.

Hiertegen echter werpt men nu de bedenking in, *dat dit niet kon*, dat er altoos maar *één* Kerkeraad is, en dat een *ander* college, dat zich alzoo mocht *noemen*, dit nooit anders dan ten onrechte zou doen. En dit geven we natuurlijk voetstoots toe. In elk land is maar één wettig koning, en als Don Carlos als tweede koning zich in Spanje vertoont is hij de koning *niet*.

Maar dit neemt niet weg, dat er toch wel terdege in éénzelfde land feitelijk soms twee koningen tegelijk kunnen zijn. Het bekende geval van Saul en David leert dit. Wien had men nu destijds in Kanaän te gehoorzamen, Saul, die eerst koning geweest was, of David, die tegenover Saul optrad? En nu zou een legitimist stellig zeggen: „Natuurlijk Saul. David was een privaat persoon!" Maar wie aan Gods Woord vasthoudt zal antwoorden: „Neen, *maar David was de echte koning*, want Saul had zijn God verlaten, en dies God *hem*!"

Toegepast en overgebracht op den Kerkeraad, is dus de Synodale Kerkeraad, die Jehova varen laat, *Saul*, en *David* is de Kerkeraad, dien men kent aan zijn blijven bij Gods Woord. Welken dier twee Kerkeraden zal c. q. de Kerkvoogdij nu volgen moeten? „Wel", zegt artikel 41, „natuurlijk dien Kerkeraad die in de positie *van David* verkeert, en dien, die de Saulsgestalte draagt, *niet!*"

Twee Kerkeraden kunnen er optreden. Waaraan nu kent ge de echtheid van den één en de valschheid van den ander? Aan de erkenning door de Synode? Natuurlijk niet, want we spraken van een Kerke *van Christus*. Dus moet het wel *aan de erkenning van den Christus* hangen. En dit nu wordt uitgemaakt volstrekt niet door vrome bevindingen, maar *alleen door het Woord*.

Of wilt ge een ander voorbeeld. Onlangs droeg Von Bismarck

aan den Paus het scheidsgerecht op in een koloniaal geschil tusschen Duitschland en Spanje. Stel nu dat (hetgeen vroeger meer dan eens gebeurd is) te Rome plotseling een oproer ware uitgebroken, dat de Thomisten het onderspit hadden gedolven, en door de tegenpartij een andere paus verkoren en op den „heiligen stoel" gezet ware, meent ge dan heusch, dat Von Bismarck nu zeggen zou: „Het scheidsgerecht droeg ik aan den paus op. Thans is die andere kardinaal paus geworden. Dus nu sta de beslissing aan hem!" In het allerminste niet. Maar Von Bismarck zou het bij den oorspronkelijken Paus houden, bij Leo XIII, en anders geen.

Of ook stel, zulk een scheidsgerecht ware door Engeland aan den President der Vereenigde Staten opgedragen, maar hangende deze opdracht breekt er een conflict in de Unie uit. De tegenpartij kiest een anderen president, en ook deze houdt zich in een der hoofdsteden staande. Dan zou de gezant van Koningin Victoria toch instructie moeten vragen, niet waar?, en moeten weten *aan welken President*, hij zich te houden had. En indien Lord Rosebery dan naar Washington telegrapheerde: „Bijaldien er *twee* Presidenten tegenover elkander komen op te treden, houdt gij u aan dengene, *die oorspronkelijk de opdracht ontving!*" — wat ter wereld zou daarmeê dan door Victoria misdaan zijn?

Want, of men nu al tegenwerpt, dat de Gemeente de opdracht in 1869 aan den *Synodalen* Kerkeraad gegeven had, dit doet ter zake volstrekt niets.

Oorspronkelijk is de Beheersregeling door de Gemeente in 1810 juist *niet* aan den Synodalen Kerkeraad toevertrouwd, om de eenvoudige reden, *dat er in* 1810 *nog geen Synodale Kerkeraad bestond.*

Van 1816 tot 1869 had dan ook niet één enkel hooger Bestuur zich ooit in ons Beheer ook maar van verre gemengd.

Het was altoos in Beheerszaken *de feitelijke Kerkeraad*, maar nooit onder toezicht van hooger Bestuur geweest.

Toen derhalve de Gemeente in 1869 besloot, „de zaken op den bestaanden voet te laten," is hiermeê volstrekt en in het allergeringste geen vrijbrief uitgereikt voor Synodale inmenging.

Eer het tegendeel.

De Gemeente heeft én in 1816 én 1869 gestemd in het vast vertrouwen, dat de Kerkeraad bekwaam was tot het voeren *van een dubbele qualiteit*, en dat hij in Beheerszaken nooit door het Classicaal Bestuur zou worden verontrust.

En dat dit kon, en redelijk gedacht was, toont reeds het gewone maatschappelijk leven.

Stel b. v., een predikantsvrouw wordt benoemd tot regentesse van een geheel onafhankelijke ziekenverpleging. Nu staat die dame natuurlijk als *vrouw* onder de gebiedenisse van haar man. Zelfs mag ze, als heur man het haar verbiedt, dat postje niet aannemen, en moet evenzoo, als haar man het eischt, dat regentesseschap weer neerleggen. Én over dat aannemen én over dat neerleggen van zulk een ambt, heeft haar man wel terdege te zeggen. Maar hoe ver nu ook de macht van een man over zijn vrouw ga, toch blijft die vrouw in hetgeen ze *als regentesse* in de vergadering van de ziekenverpleging doet, *volkomen vrij en onafhankelijk.* En de predikant, die aan zulk een vergadering schreef, dat hij zulk een besluit, als waartoe zijn vrouw medegewerkt had, wraakte en te niete deed, zou eenvoudig zich als ongenood bemoeial belachelijk maken.

En zoo nu ook stond het hier.

Zeer zeker heeft het Classicaal Bestuur over den Kerkeraad te zeggen. Toen dus de Gemeente aan den Kerkeraad in 1869 den last opdroeg om het Beheer te blijven regelen, had het Classicaal Bestuur dit zeer wel kunnen verbieden, en zeggen: „Gij moogt zulk een opdracht niet aannemen." Evenzoo zou het Classicaal Bestuur nu nog aan den Kerkeraad gelasten kunnen: „Gij moet die opdracht neerleggen. Voor zulk een last zijt ge onbekwaam". Maar nu de Kerkeraad die opdracht, onder stilzwijgend gedoogen van het Classicaal Bestuur, eenmaal aanvaard heeft, nu is de Kerkeraad bij de uitvoering van dien last en bij de kwijting van die opdracht, van elk hooger Bestuur volkomen onafhankelijk. En als zulk een hooger Bestuur er zich dan toch in mengt, en zegt: „Als over u gesteld kom ik uw besluit o, Kerkeraad, ook in zake het Beheer, te niet doen!", dan lijkt dit als twee druppelen water op den prediker, die een besluit, waartoe ook zijne vrouw-regentesse had meegewerkt, casseeren dorst.

En nu weet ik wel, dat de heeren hier een ander loopje op hebben, en zeggen: „Niet als belast met de regeling van het Beheer, maar als *Kerkeraadsleden* hebben we u aangetast!", maar ook dit kaartenhuisje valt ineen, zoodra ge er met den nagel van uw pink slechts even tegenaan tikt.

Verbeeld u, het Classicaal Bestuur zal dan zeggen: „In Beheerszaken, o, leden van den Kerkeraad, zijt ge natuurlijk volkomen vrij. Daarover kunt ge naar hartelust en gansch vrijelijk stemmen. Dat gaat mij niet aan. Maar weet wel, als ge ooit in Beheerszaken een besluit neemt, dat mij niet gevalt, straf ik u onmiddellijk *met den kerkelijken dood!*"

Fraaie vrije stemming!

Dan zou voortaan Dr. Vos bij elke stemming over Beheerszaken maar even zijn vinger hebben op te heffen, en te zeggen: „*De waarde Broeders moeten het weten, maar ik waarschuw ze voor de gevolgen!*", om alle vrijheid van stemming volkomen illusoir te maken.

Zulk een stemming noemt men, onder eerlijke mannen, een stemming met het pistool op de borst, en ontzegt er dies alle zedelijke waardij aan.

Er is dus niet alleen geen misdrijf te ontdekken, maar ook al *had* het bestaan, dan hadden nog nooit de Classicalen als rechters van instructie kunnen optreden. Húı ging het geding in geen geval aan.

Voor de wetgevende macht in Beheerszaken is de Kerkeraad geen verantwoording schuldig aan de Synode, maar alleen *óf* aan de Gemeente *óf* aan de hooge Justitie.

Stel dus al dat het artikel zondig ware, *des neen!;* — stel dat men iemand wegens een uitgebrachte stem vervolgen kan, *wat nooit mag;* — en stel, dat te bewijzen ware wie voor of tegen gestemd heeft, *wat onmogelijk is;* — dan nog zou er nooit van *misdrijf* onder de juridictie der Synode sprake kunnen zijn, maar uitsluitend van een misdrijf, waarover óf de Gemeente te oordeelen had, óf ook, ten behoeve van de Gemeente, de Burgerlijke Rechter.

XII.

DE VERSTROOIDE SCHAPEN.

Wat heeft *de Gemeente* gedaan, toen het gerucht van deze ergernissen tot haar kwam?

o, Een oogenblik kwam „het vleesch" aan het woord, en meer dan éene uiting is opgevangen en op schrift zelfs gezien van een hartstochtelijke verontwaardiging, die met geweld, die met den sterken arm de vijf getrouwe leeraren weer op den kansel wilde brengen.

Soms gaan zulke stemmen nóg op.

Maar ze waren van den aanvang zeldzaam, en sterven nu bijna geheel weg.

God zal Rechter wezen!

Op Hem vertrouwt zijn volk ook in dezen nood!

Want wel lijdt de Gemeente dieper dan men denkt, en wel *schrijnt*

het gepleegde onrecht haar de ziel. *Berlage* in eere, en *Van Son* en de zijnen wegens „*verregaande onrechtzinnigheid*" geschorst! — o, ze kan dat gruwelijke woord maar niet van zich zetten.

Maar toch ze hield zich in.

Ze sloot zich nauwer, teederder, inniger aaneen.

Ze voelde weer het klemmen van den broederband.

En voorts bad ze, en boog zich onder het oordeel des Heeren.

Slechts één ding mocht men niet van haar vergen: *Zij, de Gereformeerde Gemeente van Amsterdam, ging niet meer naar heur Bedehuizen op.*

Ze *wil* geen voet meer over den drempel van de Bedehuizen zetten, *tenzij eerst haar trouwe leeraren in ongerepte eere hersteld zijn.*

En daarom verzamelde ze zich zondags in lokalen. In *Plancius*, in *Frascati*, in *de Werkende Stand*, in *Stroucken*, in *de Vrede*, in de *Vereeniging.*

En daar zette men zich bij het Woord neder en wierd getroost en toch ook weer verootmoedigd.

En, al vond men dan slag op slag de zalen vol, zoodat men naar huis terug moest, toch gaf men den moed niet op.

Men had aan de vervolgde broederen in het binnenste des harten houw en trouw gezworen.

Dien eed zou men gestand doen.

En dat zal men doen, ook al ging het woelen en woeden der ongerechtigheid nog voort.

Natuurlijk doet hier niet het *Modern* noch ook het *Irenisch* deel der gemeente aan meê; maar te Amsterdam is het Gereformeerd deel van het kerkgaand publiek toch op zich zelf reeds zóó talrijk, dat het op bijna twee derden van het geheel kan geschat.

De collecten toonden het. In vier weken tijds eene inzameling van tusschen de *drie en vier duizend gulden!*

XIII.

CONCLUSIE.

Toch zie men toe, dat men *de Gemeente* niet al te zeer terge.

De gemeente te Amsterdam niet: en ook niet de gemeenten in de onderscheidene gewesten.

Er kon toch een punt in den stroom komen, waar het ijs als een dam vast ging zitten, zoodat niets meer het overstroomen van de velden weerhield.

Omtrent den feitelijken toestand in de onderscheidene deelen des lands maken we ons niet de minste illusie. Al wat men ons aan komt zeggen, van veler onverschilligheid, en veler onaandoenlijkheid, en veler bangheid, en veler gehechtheid aan geld en goed, weten we ook wel!

We *zijn* geen Enthousiasten!

Maar, en hiervoor waarschuwen we u, Irenischen, in die onverschilligen, die onaandoenlijken, die bangen, die geldlievenden *ligt ook voor u geen kracht!* En daarentegen *wat voor het Gereformeerde beginsel op durft treden*, is allerwegen *de kern*, waarbij de wortelvezelen onzer Gereformeerde kerk nog diep in het hart zitten, en die daarom, als eens alles verbleekt en vervloeid en tot damp verijld zal zijn, zich nóg openbaren zullen als de eigenlijke Kerk onzer vaderen.

Die lieden zijn *wijsvast.*

Het baat u daarom niet, of ge hun al diets maakt: „Die schorsing te Amsterdam heeft niets met Gods Woord te maken". Deze minnaars van Gods Woord *voelen dat wel beter.*

En zoo ook baat het u niet met al, of ge het geding al tot Amsterdam zoekt te beperken. Neen, roepen die echte zonen der Kerk u dan toe, heel de Kerk in alle deelen van ons vaderland, is, als ge uw vlijm in haar hartader zetten durft, weer als met een tooverslag één.

Er staat iets in Gods Woord, *van wie zijn oogappel aan durft raken.*

En daar, gij, heeren Classicalen, gaat het met uw doldriftig machtsvertoon tegen die kern der Gereformeerden in den lande, of ge wilt of niet wilt, naar toe.

Want, en dit is de harde *conclusie*, waarmeê ik dit drietal vlugschriften eindig: Voor de „Vredelievenden" in de Kerkbesturen was het weggelegd, het laatste uitzicht op vrede met de Kerken voor die hoogere Besturen te vernietigen.

Het Conflict *is* dan nu gekomen, maar niet, gelijk het behoord had, tusschen de Belijders en de Loochenaars van den Heere Jezus Christus, maar *tusschen die Belijders onderling*, en dát hebben niet *wij* gezocht, maar hebt Gij, *Irenischen*, gewild.

Het Conflict is gekomen, maar niet, gelijk behoord had, op de Proponentsformule, of op Artikel 38, maar in een gemengde Geloofs- en Beheersquaestie; en ook dát hebben wij zoeken te voorkomen, maar hebt Gij, *Irenischen*, met opzet zoo *gemaakt.*

De wrange vrucht van dezen dubbelen misgreep kan niet uitblijven.

Als Efraim tegen Juda rust pleegt de booze hartstocht steeds nog feller te ontbranden, dan wanneer Rabsake op Jeruzalems's muren én Juda én Efraim hoont.

En ook, door in de Geloofsquaestie de Beheersquaestie te mengen, hebt ge elk edeler motief op den achtergrond geschoven en den onheiligen geest van baatzucht, geld- en hebzucht in de Kerken des Heeren losgelaten.

Vandaar het weinig verheffend karakter, dat gij aan dezen strijd gaaft.

Gij streedt niet voor uw Heer, maar tegen uw broederen.

Gij streedt niet voor vrijheid, maar zwaaidet de geeselkoorde der tirannie.

Steeds riept ge: „Niet door kracht noch door geweld, maar door den Geest des Heeren moet het geschieden!" En nu met wat anders dan met *kracht*, met wat anders dan *geweld*, zijt ge opgekomen? Noemt één maatregel waarmêe ge den Geest des Heeren *niet* hebt bedroefd?

Met deurwaarders kwaamt ge. Kasten hebt ge opengebroken. Deuren liet ge pantseren. Smeden en politieagenten waren uw gevolg. Booze advertentiën liet ge in de dagbladen drukken. *Uilenspiegel* koos voor u partij. In een spektakel-theater zegt men, dat uw heldenstuk eenzelfde publiek zal gaan vergasten, dat zich moê zag aan *de Blanke Slavinnen*.

Ge hebt dit alles niet bedoeld.

Eer, we nemen dit van harte aan, is er veel in dit alles wat u ze ven spijt en hindert.

Dat spektakelstuk stuit de besten onder u, ik weet het, tegen de borst.

Maar ontkomt ge daarmeê aan uw verantwoordelijkheid?

Ziet een enkele vonk hoe grooten hoop hout zij aansteekt, en hier *lag* een hoop hout, en. . . . Gij *hebt* de vonk er in gedragen.

Vandaar dat gemis aan zelfbedwang; dat gebrek aan *maat*, en daardoor aan zedelijke kracht, dat al uw bedrijf kenmerkte.

Gij waart uzelven niet en kondt uzelven niet tegenhouden.

Langs het vlak, dat voor uw voeten helde, gleedt Gij af.

En *waar* zijt Gij toen ten slotte toe gekomen?

Hiertoe, gij machthebbers in de Kerke Gods, dat het *vitium originis*, dat de Synodale Hiërarchie sinds haar geboorteuur in 1816 aankleefde, dan nu eindelijk zijn vrucht voldragen heeft.

Willem I bedoelde het met onze Kerken in 1816, o, zoo goed. Een echt *Christelijke* Kerk zou het blijven. Aan haar leer en belijdenis mocht zelfs niet getornd worden. Dus Jezus bleef haar Heer!

Maar zie, in onverzoenlijken strijd met die betere bedoeling was *het hiërarchisch stekje*, dat in datzelfde jaar op ons kerkelijk erf

gepoot wierd; want élk hiërarchisch beginsel *moet* eindigen met *zijn* hoogheid, *zijn* majesteit te stellen in plaats van die van onzen Heer.

Dit nu was reeds lange jaren in onze Kerken bedektelijk geschied, maar *Gij* naamt het eerst in dit uw toomloos woeden den sluier ganschelijk weg, en liet het hiërarchische beginsel in al zijn naaktheid triomfeeren.

Uwe twee verklaringen: Eenerzijds, dat de heeren Ds. P. van Son c. s. *verregaand onrechtzinnig zijn*; en daartegenover dat de leerlingen van de heeren Dr. Berlage c. s. voor u als *Niet-onrechtzinnig* gelden, vellen in heur scherp contrast dit voor u doodelijk oordeel.

Dat hebt ge noch de éene noch de andere maal *gemeend*, maar *tegen uw meenen in*, hebt gij het zoo *moeten* zeggen, omdat het hiërarchisch beginsel u geen rust liet, maar dreef.

En toen zijt ge voort en verder gegaan, en plotseling ontdekkende, dat in een Hiërarchie voor alle onrecht dekking, van alle plichtsbetrachting dispensatie, voor elke machtsdaad absolutie is te vinden, hebt ge aan onze verbaasde Kerken een schouwspel geboden, waardoor het in toenemende mate duidelijk wierd, hoe niets en niemand in al onze Kerken tegen den hiërarchischen toorn langer veilig is.

Ge *deedt* het om de Organisatie te redden, en door niets zoo zeer als door uw doldriftig bedrijf hebt *Gij* juist die Organisatie den levenswortel afgesneden.

Ge meendet schrijver dezes een slag in het aangezicht te geven, en zie, juist wat hij straks twintig jarenlang van het verderfelijk karakter dier Organisatie geschreven had, *is thans door uw eigen doen bewaarheid.*

Laat mij er dit éene nog bijvoegen:

Ge hebt het altoos laster geheeten, zoo dikwijls ik ons goede volk tegen *de weinig vredelievende gezindheid* der zich noemende „Vredelievenden" dorst waarschuwen.

En nu, Broeders, van Irenischen bloede, antwoordt mij, wat dunkt de Gemeente, wat dunkt het Vaderland, ja, wat dunkt uzelven van uw „Vredelievendheid" *thans?*"

INHOUD.

ERRATA.

Op pagina 21 staat VII (als Hoofdstuk), moet zijn: **VI.**

„ „ 24 „ VIII „ „ „ „ **VII.**

VII
IX.
X. M
XI. I
XII. I
XIII. (

Op
„